

Luka Yesuhât Den Pat Âlepņe Lukaņe kulemguop.

O bukune Teopilo,

¹ Yesuņe hohetnenņan manmâ kulem topņe topņe memu lohimbi yâk orop manmâ ya ekbiņe den pat âlepņe ya kâsikum ningiwi. ² Den pat ya lok sesengâlâkņe kulemguwi. ³⁻⁴ Otmu nâņe gurâ den pat ya topņambâek nâņgâm heņgeņgum kulemguum katgihian. Yakât otmâ pepa yu sâlikumâmâ aņgoân Yesuhât den pat kâsikum gihiwi ya nâņgâm heņgeņguuat. Den pat ya yuwu tap.

Anĵelo âlâņe Sakaria yâkâlen teteop.

⁵ Emelâk lok kutdâ âlâ, kutņe Herot sâm, yâkņe Yuraia ambolipņe yeņgât kunyeņe otmâ galemy-ongom manop. Sâp yan Anitâhât hotom uminiwi ya yeņgâlen gâtņe lok âlâ, kutņe Sakaria sâm. Yâhâmâ Awiahât senâmbâ gâtņe. Yâkņe imbi âlâ, kutņe Elisapet sâm, ya miop. Yâhâmâ Aron yâkât senâmbâ gâtņe. ⁶⁻⁷ Otmu lohimbi yuņe inâk kâsi manmâ gam sombo olowot. Yawu manmâ tem lâuwawņim gamutâ Anitâņe yelekmu ârândâņ olop.

⁸ Yâhâ Anitâhât hotom uminiwiņe amboņan amboņan hotom um gaminiwi. ⁹ Otmu hotom u uhât sâp ya tâlâhumu Sakaria mem katņetâ opon kâmbukņahât biwiņe âlâen yâhâ hotom uop. ¹⁰ Hotom uop sâp yan lohimbi nombotņeņe opon kâmbukņe yakât dâmân kâlehen yâhâ kinmâ Anitâ ulitguwi. ¹¹ Ulitgum kinņetâ Anitâhât anĵelo âlâ,

kutņe Gawirie sâṁ, hotom uminiwi yakât alata bonângen tetem kinop. ¹² Tetem kinmu Sakariaņe ekmâ pâràk pilâop.

¹³ Yawu otmu aņelo yaņe yuwu sâṁ ekuop. “Sakaria, ki kiņgitgahât ot. Imbihaņe naom miâk nâņgâm Anitâ ulitgum gamat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhiihimu imbihaņe naom membuap. Naom yakât kutņe Yoane sâṁ kunbuat. ¹⁴ Tetewuap yan lohimbi kiņgitņe orowâkņe yet orop heroņe nâņgâwaņginomai. ¹⁵ Nanyetņe yaņe tem lâuwaņgim manmu Anitâņe nâņgâwaņgimu ârândâņ otbuap. Târârâhâk manmâ to kârikņe ki nembuap. ¹⁶ Yawu manmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otbaņgimu Isirae lohimbi kuwikyekmu Kutdâ Anitâhâlen biwiyenāņe kepeim mannomai. ¹⁷ Emelâk embâņân Anitâhât poropete âlâ, kutņe Elia sâṁ, yaņe yâkât wâtņan kinmâ yu ya otminiop ya Anitâņe ekmu ârândâņ otminiop. Yakât dopņeâk nanyetņe manmâ Kutdâhât mâtâp mewaņgiwuap. Yâhâ âwâlipyenāņe nan baralipyenē kuk otyiņgimai ya biwiyenē mem huruņ tuhuyiņgimu kaok oraņginomai. Otmu lohimbi kunyēņe kârikņe otmâ Anitâhât den kumai ya ekyongomu orotmemeyenē bâleņe pilâm tem lâuwaņgim mannomai. Nanyetņe yawu otmâ Kutdâhât mâtâp mewaņgiwuap. Yawu.”

¹⁸ Yawu sâmu, Sakariaņe yuwu sâṁ âikuop. “Net emelâk sombo oait. Yakât otmâ gâhât den ya nâņgâm biwi yâhâp oan. Girawu otmâ yakât nâņgâmune bulāņe otbuap?” Yawu sâop.

¹⁹ Sâmu sâop. “Ahonakmune nâņgâ. Nâ Gawirie, Anitâhât hoņ bawaņgiman. Yâkņe hâņgânohomu

ge den yu ekgohoan. ²⁰ Yawu gârâmâ den ekgohomune nângâm biwi yâhâp oat yakât matje den biaek manbuat. Yâhâ den ekgohoan yukât bulâne tetewuawânâk lauhe hâreakmu den otbuat.” Yawu sâm yanâk biatmu, lok sombo ya iknjiâk kinop.

²¹ Lok sombo ya opon kâmbukñan yâhâ sâp kâlep talop. Yakât otmâ lohimbi yaehen kinbiñe “Girawu otmâ kâihumboñ ot tap?” sâm mambot-bañgiwi. ²² Yawu otñetâ yâk yeñgâlen ge den ekyongowe sâm otmu engatje manjuakmu kopa olop. Kopa otmâ kinmu ekmâ yuwu sâwi. “Opon kâmbukñan yâhâmu Anitâñe biwiñe mem purik pilâwanjimu kulem âlâ tetemu eksap mon?” Yawu sâñetâ den sâwe sâm bâtnañak kai toka olop.

²³ Otmu nep sâpñe pesuk sâmu kapiân âwurem gem ariop. ²⁴⁻²⁵ Otmu yakât kakñan imbiñe ya tepñe olop. Tepñe otmâ yuwu sâop. “Anitâ Kutdâñe nângânihimu tepne oan yakât otmâ ki añulakbom.” Yawu sâm emetñanâk tatmu emetsenñe mome pesuk sâop.

Añeloñe Maria yâkâlen teteop.

²⁶ Emetsenñe mome pesuk sâmu yan, Anitâñe añelo, kutñe Gawirie, ya yâhâpñe hângângumu giop. Hângângumu ge Nasaret kapi Galilaia hânân tap yan imbi sihan âlâ, kutñe Maria sâm, ya tete-wañgiop. ²⁷ Yâhâ imbi sihan ya Dawitihât senâmbâ gâtñe yakât otmâ lok âlâ, kutñe Yosep sâm, yâkât pat kuwanjñetâ manop. ²⁸ Añelo yañe tetewanjim yuwu sâop. “Anitâñe nângâhihim mâmâñe otgihiap yakât otmâ biwihanje heronje otbuat.”

²⁹ Yawu sâmu ekumu nângâm kiwilim biwiñaje yuwu nângâop. “Den eknohoap yakât topñe girawu?”

³⁰ Biwiñaje yawu nângâmu yuwu sâmu ekuop. “Anitâñe nângâhihiap. Yakât otmâ biwihe sânduk sâek. ³¹ Gâñe tepge otmâ naom membuat yâkât kutñe Yesu sâmu kunbuat. ³² Lohimbiñe yâkât nângâwanjinetâ yahatmu “Anitâ pato nandoroñe yâkât nanñe” sânomai. Otmu emelâk embânân Kutdânenñe Anitâñe tâmbânenñe Dawiti lok kutdâ sâmu katmu bukulpñe galemyongom manop. Yakât dopñeâk Anitâñe nange âi sâmu wanñu ³³ Yakop sen nengât kunnenñe kinmâ tihitnenñe otbisâp.” Yawu sâop.

³⁴ Sâmu sâop. “Nâ lok orop ki mansan. Yakât otmâ den yat yakât bulâñe girawu tetewuap?” Yawu sâop. ³⁵ Sâmu sâop. “Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwihan gemu Anitâñe mâmâñe otgihimu tepge otmâ naom membuat. Yakât otmâ naom ya koko salehâk manbuap. Yawuhât lohimbñe ekmâ kutñe “Anitâhât nanñe” sâmu kunomai. ³⁶⁻³⁷ Den âlâ torokatmâ sâmune nângâ. Anitâñe yu ya otbe sâmu yakât ki hâum pâpgumap. Yawu otmâ bukuhe Elisapet kâsi manmâ gamap ya nângâwanjimu tepñe otmâ manmâ gamu emetsenñe nombolân konok pesuk yap. Imbi kâsi sâmai ya yawu tetewanjap.” Yawu sâop.

³⁸ Sâmu sâop. “Nâ Kutdâhât hoñ bawa imbi. Yakât otmâ den yat ya bulâñe teteâkgât nanñan.” Yawu sâmu aneloñe pilâm ariop.

Marianje Elisapet arim ehop.

39 Sâp kâlep ki otmuâk Mariaņe Sakaria imbiņeit yetgâlen ariwe sâm kapiņe pilâm kapi âlâ Yuraia hân yakât halângen tap yan ariop. 40 Yan arim yâk yetgât emelan yâhâm Elisapet ekmâ herone otbaņgiop. 41 Herone otbaņgimu yanâk tepņe kâlehen naom talop yaņe kâlâwahomu nâņgâop. Yawu otmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe Elisapet mâmâņe otbaņgimu bukune yuwu sâm ekuop. 42-43 “O bukune, Anitâņe gâ nâņgâhihim mâmâņe otgihiap. Yakât otmâ imbi kerekņe gâhât nâņgâhihiņetâ yahatbuap. Otmu naom membuat ya Anitâņe mâmâņe otbaņgimu tihitnenņe otmu Kutdânenņe sâm tem lâuwangim mannom. Nâmâ imbi inņe mansan. Yamâ gâņe nâhâlen takarâ nâņgâmune âlâ kândâkdâ oap. 44 Taka nohondâ yanâk naom tepnan tap yuņe kâlâwahomu naņgan. 45 Otmu den âlâ torokatmâ sâmune nâņgâ. Anitâņe aņelo âlâ hâņgângumu ge den ekgohop yakât bulâņe tetewuap yakât nâņgâm biwi yâhâp ki oat. Yawu otmâ biwi herone naņgat.” Yawu sâop.

Mariaņe Anitâ mepaem herone otbaņgiop.

46 Yawu sâmu Mariaņe yuwu sâm ekuop.

47-48 “Nâ Anitâhât hoņ bawa mansan. Yawu gârâmâ Kutdâne Anitâ tihitnenņe otmapņe nâņgânihim mâmâņe otnihiap. Yakât otmâ lohimbî komotņe komotņe tetem mannomaiņe nâhât nâņgâņetâ yahatmu “Anitâņe nâņgâwaņgiap,” sânomai. 49 Anitâ Manman koko salek Amboņaņe mâmâņe otnihim kulem miap yukât nâņgâmune ewe membe otmu mepaem mansan. 50 Otmu lohimbî âlâ me âlâņe Anitâhât nâņgâm tem

lâuwanġimai ya wawaeyekmap. ⁵¹ Wâtġe pato nandorġe tatbaġgiap. Yakât otmâ yu yakât ki pâpgumap. ⁵² Lohimbi yeġe eġatyeneâk watmâ manmâ hâkyeġe mepaeakmai ya mem ge katyekmap. Otmu lok kutdâlipyenġe lohimbi mem bâleyekmai ya mem ge katyekmap. Mem ge katyekmâ lok geheġe ya mem yâhâ katyekmap. ⁵³ Otmu lok iri sikumyeġe orowâk ya misihem manmai ya mem ge katyekmu umburuk otmâ manmai. Yâhâ lohimbi po manmai ya tihityeġe otmâ sot kâle yinġimap. ⁵⁴ Emelâk embânân tâmbâlipnenġe yengât pat kuyinġiop ya mem mete tuhum Isirae lohimbi nengât tihitnenġe otmâ gamap. ⁵⁵ Yawu otmâ tâmbânenġe Awaraham yâkât pat kuwanġiop. Pat yakât bulânġe nen yâkât sen nengâlen teteap. Yawu.” Yawu sâop.

⁵⁶ Mariane yawu sâm Elisapet ekuop. Otmu yâk orop manmu emetsenġe kalimbu pesuk sâmu kapiġehen âwurem ariop.

Yoane teteop.

⁵⁷⁻⁵⁸ Maria âwurem ariop yakât kakġan Elisapetġe nanġe miop. Yâhâ Kutdânġe nânġawanġimu nanġe miop yakât nânġâm hep torehenlipġe otmu kapi ambolipġe herġe nânġawanġiwi.

⁵⁹ Otmu hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmu yan hep torehenlipġe menduhuakmâ naom yakât hâkġahât undip tuhuwanġine sâm, âwânġe Sakaria, yâkât kutġe membuap sâwi. ⁶⁰ Yawu sâġetâ mâmânġe kuyinġim yuwu sâop. “Bia, kutġe Yoane sâm kunom.” Yawu sâop.

⁶¹ Yawu sâmu yuwu sâm ekuwi. “Âlepņe yat yamâ bukulipge me hep torehenlipge yengât kut âlâ yawuya ki tap.” ⁶² Yawu sâm kuaņgiwi. Otmu “Âwâņe girawu naņgap?” sâm bâtyeņe kai toka otmâ tape kiripi mem waņbi.

⁶³ Tape kiripi mem waņetâ yuwu kulemguop. “Kutņe Yoane sâm kunom,” yawu kulemguop. Kulemgumu ekmâ nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ olop.

⁶⁴ Yawu otmâ Sakariahât lauņe hâreakmu Anitâ mepaeop. ⁶⁵⁻⁶⁶ Yawu otmâ Anitâņe naom ya mâmâņe otbaņgim ikņe den biwiņan katmu lohimi ekyongowuap yakât sâm mepaeop. Kulem yawu teteop yakât nâņgâņetâ sâtņe otmu kapi ambolipņe yakât den pat sâm haok tuhuņetâ lohimi Yuraia halângen manmâ ariwiņe nâņgâm yuwu sâm alahuwi. “Naom yu lok otbuawân girawu otbuap?” Yawu sâm nâņgâwi.

Sakariaņe Yesuhât sâm ekyongop.

⁶⁷ Sakariaņe Anitâ mepaeop yan Wâtgât mâmâņahât Heakņe biwiņe mem hewewen tuhumu yuwu sâop.

⁶⁸⁻⁶⁹ “Ambonenņe Anitâņe nen lohimbilipņe manman bâleņambâ menenekmâ tihitnenņe otbe sâm tâmbânenņe Dawiti yâkât senâmbâ gâtņe âlâ kânâņgâwuap. Yawu otmâ mâmâņe otbaņgimu yâkņe manman âlepņan katnenekbuap. Yakât otmâ mepaene. ⁷⁰⁻⁷¹ Yâhâ kasalipnenņe nongom itit kiom tuhuningimaihât sârerenenekmâ tihitnenņe otmu mannom. ⁷² Yakât nâņgâm emelâk embâņân tâmbâlipnenņe yengât pat kuyiņgiop yakât ki nelâmguop. Ya mem mete tuhum

poropetelipne ekyongomu kulemguwi.
⁷³⁻⁷⁴ Yâhâ yâkne kasalipnenne yenġât
 bâtyenambâ menenekmu biwinenne sânduk
 sâm tem lâuwaŋim manmâ yâhânomġât pat
 Awarahamġât kuwaŋgiop. ⁷⁵ Yakât otmâ
 nen Isirae lohimbiŋe tem lâuwaŋim ki
 kiŋgitnennġahât otmâ manmâ yâhânom. Yawu
 otmâ uwawaŋne bia manmunne nenekmu
 ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm mepaeop.

⁷⁶⁻⁷⁷ Otmu den âlâ torokatmâ nanġahât yuwu
 sâm ekyongop.

“Nanne yuŋe Kutdânenne kulet sâwaŋim
 ari mâtâp mewaŋgiwuap. Otmu nenne
 orotmemenenne bâleŋe bet pilâm Anitâhâlen
 biwinenŋaŋe kepeimunne tosanenŋe
 pilâningiwuap yakât den eknongomu
 nâŋġanom. Yakât otmâ lohimbi biwihâlâkne
 yâkât nâŋġaŋetâ yahatmu “Anitâ yahat
 yahatne yâkât poropete” sânomai. ⁷⁸ Yakât
 den âlâen hâum sâmune nâŋġaŋet. Nen omoŋ
 bâleŋan dop yawu manmain. Yâhâ emet haŋ
 sâwe sâm otmap yanâmâ pitu kâmne papato
 yaŋe tetemu tatmâ yaŋak emet haŋ sâmâp.
 Emet haŋ sâmumu emetsenŋe ga takamap.
⁷⁹ Yakât dopneâk Anitâŋe kaok nâŋġaningim
 ikne hoŋ bawa himbimâmbâ hâŋġaŋgumu ge
 ikne laŋinŋe biwinenŋan pilâmu haŋ sâningimu
 yâkât mâtâp watmâ yâhâmunne manman
 kârikŋan katnenekbuap. Yawu.”

Sakariane yawu sâm ekyongop.

⁸⁰ Otmu naom ya kâiŋe hâwimu lok otmâ
 nâŋġân nâŋġânne keterakbaŋgiop. Yawu

otmâ âwâņe mâmâņe pilâyelekmâ ari lok ki manmaiângen manop. Yan ari manmâ Isirae lohimbi hohetyeņan âwurem taka âi tuhuwuap yakât mambotmâ manop.

2

Yesu teteop.

(Mataio 1:18-25)

¹⁻² Yâhâ Elisapetņe nanņe Yoane miop sâp yan kiap pato âlâ, kutņe Kurinio sâm, yâhâmâ Siria lohimbi yeņgât kunyeņe pato manop. Otmu Roma lok yeņgât lok kutdâ âlâ manop, kutņe Ahusto sâm. Yâkņe puwâk lohimbi amon mansai ya yeņgât dop nâņgâwe sâm olop. Yakât otmâ Roma yeņgât amutgen lohimbi hân âlâen âlâen tatmâ ariwi yeņgât kutyeņe kulemgunomaihât den katyiņgim ariop. ³ Yakât otmâ lok kerekņe kutyeņe katne sâm kapiyeņe tâmbâņan ariwi.

⁴⁻⁵ Otmu emelâk embâņân Isirae yeņgât lok kutdâ âlâ manop, kutņe Dawiti sâm, yâkņe Yuraia hânân kapi âlâ, kutņe Betelem, yan teteop. Yawu gârâmâ Ahustone den katyiņgiop yan Dawitihât senâmbâ gâtņe, lok âlâ, kutņe Yosep sâm, yâku yawuâk kapiņe tâmbâņan ariop yamâ yuwu. Yosepgât imbi sâm pat kuwaņgiwi, yamâ kutņe Maria sâm, yâhâmâ tepdâek manop. Yawu gârâmâ orowâk kapiyetņe, kutņe Nasaret, Galilaila hânân tap, ya pilâm Betelem hân tâmbâņan ariowot. ⁶ Arimutâ omoņ otmu kapi yan lombañe ari emet iminiwi ya kândikum ariwiņe gewâk meņetâ pik sâop. Yakât otmâ emetgât ekmutâ biatmu bulimakaohât emetņan yâhâ talowot. ⁷ Tatmutâ yanâk

naom kâlâpgumu nanŋe miop. Mem bulimakaonŋe sot kondoân neminiwi yan sâŋgumân katipgum katmu iop.

Lama galemyongom tatbi yakât den pat

⁸ Otmu kapi ya gotŋan lok nombotŋaŋe bau âlâ, kutŋe lama sâŋ, ya galemyongom tatbi. ⁹ Tatŋetâ yan Anitâhât aŋelo âlâŋe yâk yengâlen tetemu, yâkât laŋŋaŋe siliŋ siliŋ sâmu ekmâ umutyenŋe ariop.

¹⁰ Umutyenŋe arimu yuwu sâŋ ekyongop. “Kiŋgityenahât ki otŋet. Nâŋe den âiloŋgo ekyongowe sâŋ teteyiŋgian. Yakât yuwu sâŋmune nâŋgâŋet. ¹¹ Anitâŋe ikŋe hoŋ bawa hâŋgâŋgumu ge sârereyekmâ tihityenŋe otbuap sâmai ya yiwerenŋe Dawitihât kapiân teteap. Yâkât kutŋe Kiristo. Yâkŋe kutdâyenŋe otmâ tihityenŋe otbuap yakât nâŋgâm lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe heronŋe otnomai. ¹² Otmu mâmâŋaŋe ŋaŋa ya sâŋgumân katipgum bulimakaonŋe sot kondoân nemai yan katmu iap ya ari mem tetenomai. Ya mem tetenomai yan den ekyongoan yukât nâŋgâŋetâ bulâŋe otbuap.” Yawu sâŋ ekyongop.

¹³ Yawu sâŋ ekyongomu yanâk aŋelo kiŋgitŋe orowâkŋe tetem bukuyenŋe penewangim yuwu sâŋ Anitâ kiki mewangim mepaewi.

¹⁴ “Anitâŋe lohimbi yekmu ârândâŋ otmap yâhâmâ biwi sânduhân katyekmu buku oraŋginomai. Yakât otmâ yenŋe heronŋe otmâ Anitâ Himbim Ambonŋe mepaenŋet.”

¹⁵ Yawu sâŋ kiki mewangim mepaem himbimân âwurem yâhâŋetâ lama galemguwiŋe yuwu sâwi.

“Kutdâñe añelo hângângumu ge den eknongoap. Yakât otmâ kapiân yâhâm ekne.”

¹⁶ Yawu sâm lama ya katyekmâ kapiân sururuk sâm yâhâ Maria, Yosep, nanyetñe mem teteyekbi. Mem tetem yan Marianañe nanñe ya sângumân katipgum katmu iop ya ekbi. ¹⁷ Ekmâ yan añeloñe teteyiñgim ñaña yakât den pat ekyongomu nâñgâwi ya ekyotgowi. ¹⁸ Ekyotgoñetâ nâñgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ¹⁹ Yawu gârâmâ Marianañeâmâ den ya nâñgâm biwiñan katmâ manop. ²⁰ Yâhâ Anitâhât añeloñe lama galemñe den ekyongop ya ekñetâ bulâñe otmu yâkñe âwurem ari Anitâ mepaem herone otbañgiwi.

Simion yet Hana yâk yetgât den

²¹ Yesu teteop yakât kakñan hilâm nombolân kalimbu pesuk sâmû hâkñahât undip tuhuwañgim kutñe Yesu sâm kunbi. Yâhâ Marianañe tepñe ki olop sâp yan añeloñe tetewañgim kutñe Yesu sâm kunbuat sâop ya watmâ kunbi.

Yesuñe Kutdâhât hon bawañgiwuapgât Yosep yet Marianañe pat kuwañgiowot.

²²⁻²⁴ Isirae imbiñe naom meñetâ hepyeñe sañ sâwuap yan salek otmâ mannomaihât Anitâñe Mose den âlâ ekumu kulemgum katyiñgiop yamâ yuwu tap. “Âwâñe mâmâñañe kembâ me upu kutulup yâhâp mem hotom unihromawot.” Yawu tap. Den ya lâum Maria yet Yosepñe Yesu lâum Yerusalem kapiân yâhâowot. Yâhâ emelâk Anitâñe Mose den âlâ ekumu kulemguop yamâ yuwu. “Nanlipyeñe kunñe tetenomai yamâ Kutdâhât hon

bawanjinomaihât pat kuwanjinomai.” Den yâhâp ya lâum Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot.

²⁵ Sâp yan Yerusalem kapiân lok âlâ manop, kutñe Simion. Yâhâmâ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe mâmâñe otbangimu Anitâhât tem lâuwangim uwawapñe bia manmâ gaop. Yawu manmâ Anitâñe ikñe hoñ bawa hângângumu ge Isirae lohimbi tihityeñe otmâ kasalipyene watyekmu arinomai yakât mambotmâ manop.

²⁶ Yâhâ emelâk Wâtgât mâmâñahât Heakñe biwiñan kionmu Anitâhât hoñ bawañe tetem Isirae lohimbi yengât tihityeñe otbuap ya ekbuap yakât nângâm biwi yâhâp ki olop. ²⁷ Aiop, Yosep yet Mariane Yesu lâum opon kâmbukñan yâhâowot sâp yan Wâtgât mâmâñahât Heakñe Simion mem hewewenñe tuhumu yawuâk opon kâmbukñan yâhâop. Yâhâ kinmu Maria yet Yosepñe Anitâhât den lâum Yesu lâum yâhâowot. ²⁸ Yâhâmutâ ekyotgomu nanyetñe wañmutâ lâum yuwu sâm Anitâ mepaeop.

²⁹ “O Kutdâ pato, gâñe nângânihirâ yiwerene Isirae nengât tihitnenñe otbuap yâk eksangât biwine huruñ yap. Yakât otmâ inâk ki mumbom. ³⁰⁻³¹ Yâhâ naom yu pato otmu lohimbi âlâ me âlâñe yâkâlen biwinenñane kepeim mannom yan gâñe nengât tihitnenñe otmâ manman âlepñan mem katnenekdâ manmâ yâhânom. ³² Yâhâ pâku lohimbiñe manman âlepñahât mâtâp ekmâ watnomaihât gâhât lañingane biwiyeñan pilâmu hañ sâyinñiwuap. Yawu otmâ yâkâlen biwiyeñane kepeim Isirae nengât heronñe nângâninginomai.” Yawu sâop.

³³ Yesu lâum yawu sâm Anitâ mepaemu, âwâñe mâmâñane nâñgâmutâ âlâ kândâkdâ olop. ³⁴ Yawu otmâ Anitâñe yâk yetgât nâñgâyitgiâkgât Simionñe ulitguop. Yawu otmâ mâmâñe yuwu sâm ekuop.

“Sâmune nâñgâ. Nen Isirae lohimbine nangahât nâñgâmâmâ hionaknomgât Anitâñe sâm kalop. Nombotñe yâkâlen biwinenñane kepeim manmâ manman kârikñahât pat yakât bulâñe menom. Yâhâ nombotñeamâ yâk betbangim hiliwahonomaihât pat mannomai. ³⁵ Yawu manñetâ Anitâñe ikñe kai toka sâm senyenjan katmu kinbuap. Katmâ kinmu sâm ge katnomai ya yengât topyeñe mem tetewuap. Yawu gârâmâ kuñetâ mumbuap yan we bâle pato nâñgâuwat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

³⁶ Otmu Simionñe den yawu sâm ekuop sâp yanâk imbi sombo âlâ Anitâhât den sâm tetem lohimbie ekyongom manopñe mem teteyehop. Imbi sombo yakât topñe yuwu. Imbi yakât kutñe Ana sâm, yâhâmâ Panue baratñe, Asehât senâmbâ gâtñe. Yâkñe lokñeit miakmâ manmutâ yambu 7 pesuk sâmu lokñe muop. ³⁷ Lokñe mumu ikñe kambut manmâ gamu yambu 84 pesuk sâop. Yâhâ imbi sombo yane omoñe hilâmñe opon kâmbukñan tatmâ Anitâ mepaeminiop. Otmu sâp sâsâñan sot barak manmâ ulitguminiop. ³⁸ Otmu yâkñe naom ya mem tetem yâku yawuâk Anitâ mepaeop. Otmu Anitâñe ikñe hoñ bawa hâñgângumu ge Isirae tihityeñe otmâ kasalipyenñe watyekbuapgât nâñgâm biwiyenñane mem manbi ya Yesuhât ekyongop.

³⁹ Yâhâ Maria yet Yosepñe Anitâhât den tiñâk lâum hotom uwañgimutâ pesuk sâmu opon

kâmbukꞗambâ ge Nasaret kapi Galilaia hânân tawân âwurem ariowot. ⁴⁰ Yan ari manmutâ naom ya Anitânje mâmânje otbaꞗgimu kâinje hâwimu nânġân nânġânje keterahop.

Maria yet Yosepꞗe Yesu dâim Yerusalem kapiân yâhâowot.

⁴¹ Yura yengât Tihit tihit Hombaꞗ ya tâlâhumu Yosep yet Mariane nanyetꞗe orowâk Yerusalem kapiân yâhâwi. ⁴² Sâp yan Yesuâmâ yambuꞗe kâiân yâhâp otbaꝼgiop. ⁴³⁻⁴⁴ Hombaꝼya ya ekꝼetâ pesuk sâmu lohimbî itoꝼ galaꝼ kapiyenehen arim kinbi. Sâp yan Maria yet Yosepꝼe nanyetꝼe ki ekmâ lohimbî nombotꝼe orop arap nânġâowot. Yawu nânġâm yetꝼiâk Yerusalem kapi pilâm âwurem ariowot. Mâtâwân arim tatꝼetâ ꝼiꝼ sâop. Emet ꝼiꝼ sâmu bukulipyetꝼe yengâlen ba pâinmutâ bialop. ⁴⁵ Emet haꝼ sâmu yahatmâ Yerusalem kapiân âwurem ari iowot. ⁴⁶ Imutâ haꝼ sâmu pâinmâ opon kâmbukꝼan yâhâowot. Yâhâ lok Mosehât girem den lohimbî kâsikum yinġiminiwi ya yengât denyene nânġâm Yesuꝼe topꝼahât âiyongom talop yan mem teteowot. ⁴⁷ Otmu Yesuꝼe yâk orop den huhuwi ya lohimbî yan tatbîje nânġânꝼetâ âlâ kândâkdâ olop. ⁴⁸ Yâhâ âwânje mâmânjaꝼe mem tetem pâràk pilâowot. Yawu otmâ mâmânjaꝼe yuwu sâm ekuop. “Net âwâheit pâingekmutꝼe biatmu gorâ kakꝼan takait. Gâne wongât otmâ mânġâneleksat?”

⁴⁹ Sâmu sâop. “Nânje awoꝼnahât nep tuhuan ya emelâk nânġâmbâwât. Yamâ wongât pâinnekmâ takawot?”

50 Yawu sâmu nângâmutâ ki keterakyitgiop.
 51 Yamâ mâmânaeâmâ nanjahât den ya biwiñan katmâ nângâm gaop.

Yawu otmâ âwâne mâmâne orop Nasaret kapiân âwurem ari manmâ tem lâuyitgim manmâ gam kundenne sânduk sâop. 52 Otmu Anitâne mâmâne otbañgimu nângân nângânne keterakmâ heñgeñguop. Yawu gamu lohimbne ekñetâ âilongo olop.

3

Yoaneñe âi topne kalop

(Mataio 3:1-12 Mareko 1:2-8 Yoane 1:19-28)

1 Roma yengât lok kutdâ âlâ, kutne Tiwerio Sisa sâm, yâk kânângâñetâ lohimbî kerek nengât kunnenne pato otmâ galemyongomu yambu 15 pesuk sâop. Otmu sâp yan kiap âlâ, kutne Pontio Pilato sâm, yâhâmâ Yuraia ambolipne galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutne Herot, yâhâmâ Galilaia ambolipne galemyongom manop. Yâhâ imiñe Pilip, yâhâmâ Ituria otmu Tarakoniti ambolipne galemyongom manop. Yâhâ lok kutdâ âlâ, kutne Lisania sâm, yâkneâmâ Awilene kapi ambolipne galemyongom manop. 2 Yâhâ Anitâhât opon kâmbukñan hotom uminiwi ya yengât kunyene lok yâhâp manowot, kutyetne Anasi yet Kaipa. Aiop, sâp yan Sakaria nanne, kutne Yoane sâm, yâkne lok ki manmaiângen ari manmâ âi topne kalop. 3 Yan manmu Anitâne ikne den biwiñan katmu Yoran to nombot nombot bam gam lohimbî yuwu sâm ekyongop. “Orot-memeyene bâlene ya kerek betgunjetâmâ toen

katyekbom. Toen katyekmune Anitâñe tosayeñe pilâyinñiwuap.” Yawu sâñ ekyongop. ⁴Yâhâ emelâk emet inânñan poropete âlâ, kutñe Yesaia sâñ, Anitâñe yuwu sâñ ekumu kulemguop tap.

“Lok ki manmaiângen, lok âlâ yan ari manbuap. Lohimbi yâkâlen takanomai ya yuwu sâñ ekyongowuap. “Lok kutdâhât mâtâp ya mem pitinjet. Otmu mâtâp mewañinjet. ⁵Otmu uk sâñ huruñ sâñ, pumñe launje ya kum kilikmâ mem ârândân merândân tuhuñetâ ya talâk. Otmu mâtâp gonjon manjon ya henjenñunomai. Otmu mâtâp gâwikñe ya mem perereñ tuhunomai. ⁶Yawu otmâ Anitâñe lohimbi kerek yengât tihityeñe otbe sâñ oap yakât topñe nânğânomai.” Yawu sâñ ekyongowuap.”

Yesaiane den yawu kulemguop tap yakât bulâñe yamâ Yoanehâlen teteop.

⁷⁻⁸Yoaneñe den yawu ekyongop sâp yan lohimbi kinjitñe orowâkñe yâkñe toen mem katnenehâk sâñ yâkâlen ariwi. Ariñetâ yekmâ yuwu sâñ ekyongop. “Yenâmâ lok perâkñe. Otñetâ bâlem gamap yakât matñe Anitâñe meñet sâñu yakât yeñeâmâ kinjityeñahât otmâ bâleñe ya pilai mâne âlepñe otbâp. Yawu gârâmâ den yan yu nânğânjetâ ki ârândân oap.

Yawu otmâmâ yuwu mon nânğânomai, “Nenâmâ Awarahamgât komot bulâñe mansain. Yakât otmâ Anitâñe nengât ki nânğâm bâleningimap.” Yawu ki nânğânomai. Yakât yuwu sâñmune nânğânjet. Anitâñe sâñu kât yuñe Awarahamgât komot tetenomaihât dop tap. Yawu gârâmâ yenâmâ ya imbiâk

sâmai. Yakât matŋe hâmbâi menomai.

⁹Yakât den âlâen hâum sâmunen nâŋgâŋet. Emelâk unam sâtŋe katmu tap. Yâhâ nak âlâhât bonŋe ki kinbuap yamâ kârâm panmu gemum hâlâlâŋ sâmu kâlâpŋe sewuap. Yenâmâ nak yakât dop otmâ mansai.”

¹⁰Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Nenŋe wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap?”

¹¹Sâŋetâ sâop. “Lok âlâ me âlâ hâk katipŋe yâhâp tatyŋgiwuapŋe bukulipyenŋe âlâ me âlâ umburuk mannomai ya yekmâmâ âlepŋe âlâ ya yinŋinomai. Otmu sotgât po manmai ya gurâ yawuâk nembe kalem otyinŋinomai.” ” Yawu sâop.

¹²Yawu sâm ekyongomu takesi meme lok nombotŋaŋe yawuâk toen mem katnenehâk sâm yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Lok pato, nenŋe wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap ya eknongorâ nâŋgâne.”

¹³Sâŋetâ sâop. Kunlipyenŋaŋe “Takesihât dop yuwu meŋet” sânomai yawuâk menomai. Yeŋe andemŋe ya waŋgim âlâ torokatmâ ki menomai.”

¹⁴Yawu sâm ekyongomu Roma yeŋgât tembe lâu yawuâk yâkâlen taka yuwu sâm âikuwi. “Girawu naŋgat? Nenŋeâmâ wuân otmunŋe ârândâŋ otbuap?” Yawu sâwi.

Sâŋetâ sâop. “Yeŋe lok ki mem âlâlâ tuhuyekmâ kombo meyinŋinomai. Otmu tewetsenŋe yinŋinŋetgât ki hakyenŋan sânomai. Otmu âi memai yakât hâmenahât kunlipyenŋaŋe puluhuyeknomai yakât nâŋgâŋetâ ârândâŋ otbuap. Yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Yoanenŋe lohimbi ya Yesuhât ekyongop.

15 Yawu sâm ekyongomu nângânetâ âlâ kândâkdâ otmu nângâm yuwu sâwi. “Anitâne ikne hon bawaŋe hângângumu ge tihitnenne otbuap ya Yoane mon?”

16 Yawu sânetâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeŋe orotmemeyene bâlene betbaŋiŋetâmâ toen katyebom. Lok âlâ irak betnehembâ âi topne katbuap yâhâmâ wâtne pato tatbaŋiap. Yakât otmâ nâne yâkât itâkat ya mem kâpekmâ golewanŋiwomgât dop ki tap. Otmu tânguwomgât dop gurâ ki tap. Nâneâmâ yâkât amutgen manmâ yâhâwom. Yâkneâmâ Wâtgât mâmâŋahât Heak hângângumu ge mem ketetyekbuap. Nombotne manman âilonŋoân mem katyekbuap. Yâhâ nombotneâmâ hâhiwin kakŋan katyekmu mannomai.

17 Otmu den âlâen hâum sâwe. Yeŋeâmâ sot ekmâ mem kiwilim komot ikniâk ikniâk katmai. Neneŋahât pat otmap ya konohân mem hâwuruŋetâ tatmap. Yâhâ ki neneŋahât pat otmap yamâ mem pilâmai. Yakât dopneâk yâkne taka biwinenŋahât topne ekmâ mem kâsipnongowuap yakât topne yuwu. Yâkât tem lâum manmâ yâhânom yamâ ikŋan mem torokatnenekbuap. Yâhâ nombotŋane yâkât hâkâŋ otmâ betbaŋim manmai yamâ watyekmu kâlâwân kionmâ hâhiwin nângâmbisâi.” Yawu sâop.

18 Yâhâ Anitâne tihityene otbe sâm oap yakât den pat âlepne ekyongop. Yawu otmâ orotmemeyene bâlene betbaŋiŋet sâm den âlâlâ ekyongom enŋatyenŋan giop.

Herotne otmâ hilipguop.

19 Sâp yan lok kutdâ, kutņe Herot sâ, yâkņe imiņahât betņehen kionmâ kahaņe, kutņe Herotia sâ, ya miop. Otmu orotmeme bâlene topņe topņe otmâ gaop. Yakât otmâ Yoaneņe ekmu bâlemu yakât girem den ekuop. 20 Girem den ekuop ya nâņgâmu bâlemu imbiâk mem pâi emetņan katmu talop. Yawu otmâ tosa âlâ miop.

Yoaneņe Yesu mem toen kalop.

(Mataio 3:13-17 Mareko 1:9-11)

21 Yoaneņe toen mem katnenehâk sâ, lohimbî kinņitņe orowâkņe yâkâlen ariwi. Yâkâlen ariņetâ toen mem katyehop. Sâp yan Yesu gurâ yawuâk yâkâlen ariop. 22 Arimu toen mem katmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu himbim pâroņ sâmu Anitâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe kembâ hâtgum Yesu kakņan ge mâmâņe otbaņgiop. Yawu otmu himbimâmbâ Anitâņe yuwu sâop. “Gâ nine nanne kambiamne. Nâ biwinane gâhâlâk nâņgâm kepeihekman.” Yawu sâop.

Yesuhât tâmbâlipņahât kutyene

(Mataio 1:1-17)

23-38 Topņe katmâ Anitâņe Atam Ewa katyelehop. Atamgât nanņe, Set sâ, ya teteop. Setgât nanņe, Enosi sâ, ya teteop. Enosihât nanņe, Kenan sâ, ya teteop. Kenangât nanņe, Mahalali sâ, ya teteop. Mahalalihât nanņe, Yaret sâ, ya teteop. Yaretgât nanņe, Enok sâ, ya teteop. Enokgât nanņe, Metusela sâ, ya teteop. Metuselahât nanņe, Lamek sâ, ya teteop. Lamekgât nanņe, Noa sâ, ya teteop. Noahât nanņe, Sem sâ, ya teteop. Semgât nanņe, Arapasat sâ, ya teteop. Arapasatgât nanņe, Kenan sâ, ya

teteop. Kenangât nanŋe, Sela sâŋ, ya teteop. Selahât nanŋe, Ewe sâŋ, ya teteop. Ewehât nanŋe, Pelek sâŋ, ya teteop. Pelekgât nanŋe, Lahau sâŋ, ya teteop. Lahauhât nanŋe, Seruk sâŋ, ya teteop. Serukgât nanŋe, Neho sâŋ, ya teteop. Nehohât nanŋe, Tara sâŋ, ya teteop. Tarahât nanŋe, Awaraham sâŋ, ya teteop. Awarahamgât nanŋe, Isaka sâŋ, ya teteop. Isakahât nanŋe, Yakop sâŋ, ya teteop. Yakopgât nanŋe, Yura sâŋ, ya teteop. Yurahât nanŋe, Peresi sâŋ, ya teteop. Peresihât nanŋe, Hesoron sâŋ, ya teteop. Hesorongât nanŋe, Arani sâŋ, ya teteop. Aranihât nanŋe, Aramin sâŋ, ya teteop. Aramingât nanŋe, Aminarap sâŋ, ya teteop. Aminarapgât nanŋe, Nason sâŋ, ya teteop. Nasongât nanŋe, Salamon sâŋ, ya teteop. Salamongât nanŋe, Boasi sâŋ, ya teteop. Boasihât nanŋe, Owet sâŋ, ya teteop. Owetgât nanŋe, Yese sâŋ, ya teteop. Yesehât nanŋe, Dawiti sâŋ, ya teteop. Dawitihât nanŋe, Natan sâŋ, ya teteop. Natangât nanŋe, Matat sâŋ, ya teteop. Matatgât nanŋe, Mena sâŋ, ya teteop. Menahât nanŋe, Melia sâŋ, ya teteop. Meliahât nanŋe, Eliakim sâŋ, ya teteop. Eliakingât nanŋe, Yonam sâŋ, ya teteop. Yonamgât nanŋe, Yosep sâŋ, ya teteop. Yosepgât nanŋe, Yura sâŋ, ya teteop. Yurahât nanŋe, Simion sâŋ, ya teteop. Simiongât nanŋe, Lewi sâŋ, ya teteop. Lewihât nanŋe, Matat sâŋ ya teteop. Matatgât nanŋe, Yorim sâŋ, ya teteop. Yorimgât nanŋe, Eliese sâŋ, ya teteop. Eliesehât nanŋe, Yosua sâŋ, ya teteop. Yosuahât nanŋe, Ere sâŋ, ya teteop. Erehât nanŋe, Elimatam sâŋ, ya teteop. Elimatamgât nanŋe, Ati sâŋ, ya teteop. Atihât nanŋe, Meliki sâŋ, ya teteop.

Melikhât nanje, Neri sâam, ya teteop. Nerihât nanje, Salatîe sâam, ya teteop. Salatîehât nanje, Seruwawe sâam, ya teteop. Seruwawehât nanje, Lesa sâam, ya teteop. Lesahât nanje, Yoanan sâam, ya teteop. Yoanangât nanje, Yota sâam, ya teteop. Yotahât nanje, Yosek sâam, ya teteop. Yosekgât nanje Semen sâam, ya teteop. Semengât nanje, Matatia sâam, ya teteop. Matatihât nanje, Mata sâam, ya teteop. Matahât nanje, Nahai sâam, ya teteop. Nahaihât nanje, Esili sâam, ya teteop. Esilihât nanje, Nahum sâam, ya teteop. Nahumgât nanje, Amosi sâam, ya teteop. Amosihât nanje, Matatia sâam, ya teteop. Matatihât nanje, Yosep sâam, ya teteop. Yosepgât nanje, Yanai sâam, ya teteop. Yanaihât nanje, Meliki sâam, ya teteop. Melikhât nanje, Lewi sâam, ya teteop. Lewihât nanje, Matat sâam, ya teteop. Matatgât nanje, Eli sâam, ya teteop. Elihât nanje, Yosep sâam, ya teteop. Otmu Yosepgât yuwu nângâm hilipguwi. “Yosepgât nanje, Yesu sâam, ya teteop.” Yawu gârâmâ Yesu ya Anitâje himbimâmbâ hângângumu ge manop. Otmu Yesuje manmu yambu 30 otbaŋgimu nep topje kalop.

4

*Satanje Yesuhât biwiŋahât topje ekbe sâam olop.
(Mataio 4:1-11 Mareko 1:12-13)*

¹ Anitâhât Wâtgât mâmâŋahât Heakje Yesu mâmâje otbaŋgimu Yoran to ya pilâm lok ki manmaiângen ariop. ² Yan ari sot barak manmâ gamu hilâm 40 pesuk sâop. Sotgât po waŋgimu wâtje houŋ sâop.

³ Yawu otmu Satanŋe biwiŋahât topŋe nâŋgawe sâmu yuwu sâmu ekuop. “Gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe mansat otmuâmâ kât yu sârâ sot otmu nendâ gekbe. Yawu otdâ yanâmâ gâ bonŋanâk Anitâhât nanŋe bulâŋe mansat sâwom.” Yawu sâmu ekuop.

⁴ Sâmu sâop. “Âlepŋe yarâke yamâ benŋe Anitâhât den âlâ yuwu tap.

“Anitâŋe haonmâ ârândânŋ tihitnenŋe otmap. Yawu gârâmâ sotŋak konok wâtnenŋe miangim manmâ yâhânomgât dop ki tap. Yamâ wongât? Anitâŋe den sâmu ningimap ya gurâ lâum yâhânom. Yawu otmunŋe ârândânŋ otbuap yakâ.”

Den yawu tap yakât otmâ gâŋe den eknohoat ya ki nâŋgawom.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu pumŋe gip gipŋan dâim yâhâop. Dâim yâhâm yanâmâ hânŋe hânŋe lok kutyeŋe pato ya yeŋgât senŋe âlâlâ dondâ tatyinŋiop ya tiripgum yuwu sâmu ekuop. ⁶ “Senŋe âlâlâ tatmâ arap enda eksat? Nâŋe yukât kunyeŋe manman. Otmu yu kerek nâhât pat oap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâŋe galemyeŋe katnek sâmu eknohonomai yamâ âlepŋe galemyeŋe katbom. Yamâ nâhât wahap. ⁷ Yakât otmâ gâŋe nâ mepaenekbuat yanâmâ galemyeŋe katgekmune senŋe âlâlâ yu gâhâlâk hârok otbuap.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Mainŋ, Anitâŋe den âlâ sâop ya yuwu tap.

“Anitâ pato konohâk tap. Yâk konok mepaenom. Otmu yâkât den konohâk tem lâum honŋ bawanŋim mannom.”

Den yawu tap. Yakât otmâ gâñe den eknohoat ya lâuwomgât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

⁹⁻¹¹ Yawu sâmu yanâk Satanñe dâimu Yerusalem kapi pato yakât opon kâmbukñahât gimbâñan yâhâowot. Yâhâm Satanñe yuwu sâm ekuop. “Anitâñe sâmu den âlâ kulemgawi ya yuwu tap.

“Kâlân kâihan teñ sâmapgât Anitâñeâmâ anelolipñe hângânyongomu ge tihitge otñetâ ki hiliwahowuat.”

Den yawu tap. Yawu gârâmâ gâmâ bulâñanâk Anitâhât nanñe mansat otmuâmâ yupâ soñ pilâm kion. Kiondâ ki gohowuap. Yâhâ gekmâ yuwu nâñgâwom. “O, bulâñanâk lok yuâmâ Anitâhât nanñe mansap.” Yawu sâwom.”

¹² Sâmu purik pilâwanjim sâop. “Bâin, den âlâ yuwu tap.

“Anitâñe tihitnenñe otmap. Yakât otmâ “Ihilâk otbe,” ki sânom.”

Den yawu tap yakât otmâ gâñe den eknohoat ya nâñgâmune tâñât oap.” Yawu sâop.

¹³ Yawu sâmu Satanñe pilâm sâp girawuân topñe mem tetewom nâñgâm manop.

*Yesuñe topñe katmâ den kâsikum yinjiop.
(Mataio 4:12-17 Mareko 1:14-15)*

¹⁴ Anitâhât Wâtgât mâmâñahât Heakñe Yesu mâmâñe otbanjimu lok ki manmaiângembâ Galilaia hânân âwurem ariop. Âwurem ariop yakât den pat kapi ambolipñane sâm haok tuhuñetâ kapi tipi tapi tatmâ arap ya ambolipñe kerekñe nâñgâwi. ¹⁵ Yawu otmâ miti emetñe ârândâñ ari den kâsikum yinjiomu heronje otbanjiwi.

Nasaret kapi ambolipņane Yesuhât nâņgâņetâ giop.

(Mataio 13:53-58 Mareko 6:1-6)

¹⁶ Yawu otmâ ikņe kapi Nasaret yan ariop. Otmu tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp ârândâņâk miti emetņan yâhâ Anitâ mepaeminiop yawuâk olop. Emelâk Anitâņe poropetelipņe ekyongomu Miti pepaen kulemgui ya sâlikuwe sâm yahatmâ kinop. ¹⁷ Yahatmâ kinmâ poropete Yesaianę pepa kulemguiop ya waņetâ miop. Mem gahaem ekmâ den yuwu kulemguiop ya mem teteop.

¹⁸⁻¹⁹ “Kutdâhât Wâtgât mâmâņahât Heakņe mâmâņe otnihim âi yuwu sâm nihiop. Lohimbi biwiyene orotok sâmu mansai ya yeņgâlen ari den pat âlepņe ekyongowom. Yâhâ lohimbi umatņe kakņan mansai yâk holañyebom. Yâhâ lohimbi senyene bok sâsâņe ya heņgemyongomune senyene hâreakmu eknomai. Yâhâ lohimbi mem âlâlâ tuhuyekņetâ hâhiwin nâņgâmai ya mem hewewen tuhuyekmune biwi herone nâņgânomai. Yâhâ Kutdâņe lohimbi nâņgâyiņgim tihityene otmâ manman âlepņan katyekmu manmâ herone nâņgâwaņginomai yakât sâp tâlâhuap yakât den pat ekyongowom. Yawu.”

²⁰ Den ya sâlikum pepa ya mem goņgoņgum hoņ bawa âlâ waņmâ ge talop. Ge tatmu miti emetņan tatbi kerekņe denņe nâņgâne sâm ândâp katbi. ²¹ Ândâp katņetâ yuwu sâm ekyongop. “Den sâlikum ekyongomune naņgai yukât bulâņe yiwereņe teteap.”

²² Yawu sâ̄m ekyongomu yâkât nânġâġetâ ya-hatmu den âilonġo eknongoap sâ̄m nânġâġetâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu olowâke yamâ nombotġaġe yâkât nânġâġetâ gemu yuwu sâwi. “O yu Yosep nanġe yukâ.”

²³ Yawu sâġetâ yuwu sâ̄m ekyongop. “Hâmbâi yeġe yuwu sâ̄m eknohonomai. “Lohimbi heġemyongomat ġârâmâ ġike tânaġo.” Otmu den âlâmâ yuwu sâ̄m eknohonomai. “Kapanaum kapiân kulem mem gat yakât den pat sâġetâ nânġâmain. Yukât otmâ yuân yawuâk mendâ ekne.” Yawu sâ̄m eknohonomai. ²⁴ Yakât otmâ yuwu sâ̄mune nânġâġet. Anitâhât poropeteliġaġe kapi âlâen ari yâkât den kâsikum yinġinġetâ nânġâġetâ bulâġe otmap. Yâhâ yâk hep torehenliġyeġe den kâsikum yinġinġetâ nânġâġetâ tâġât otmap.

²⁵ Yakât den âlâ torokatmâ sâ̄mune nânġâġet. Emelâk Anitâhât poropete, Isirae lok âlâ, kutġe Elia sâ̄m, ya manop. Sâp yan emet pato kinmu yambu kalimbu otmu emetsenġe nombolân konok ya pesuk sâop. Yawu otmâ sot biatmu lohimbi kerekġe poyeġahât otmâ manbi. ²⁶ Otmu sâp yan Isirae lohimbi yeġġâlen imbi kambut sesenġâlâk manbiâke yamâ Anitâġe Elia ekumu ikġe kapi pilâm Sarepat kapi Siron hânân tap yan imbi kambut âlâ manop yâkâlen ariop. Yâkâlen arimu Anitâġe kambut ya tâġumu yâkġe Elia sot um waġminiop.

²⁷ Den âlâ torokatmâ sâ̄mune nânġâġet. Anitâhât poropete âlâ, kutġe Elisa sâ̄m, manop, sâp yan Isirae kapi amboliġġe sesenġâlâkġe hâk bâle otbi. Otmu yâk yeġġâlen ġâtġe ki âlepġe otbi. Yâhâ lok

âlâ, kutņe Naman sâm, yâhâmâ Siria hânân gâtņe, yâk konok âlepņe olop.” Yawu sâm ekyongop.

²⁸ Yawu sâm ekyongomu miti emetņan tatbiņe nâņgâņetâ bâlemu kuk bâleņe otbi. ²⁹ Yawu otmâ yahatmâ kapi betņehen hem bâleņe tap yapâ hâpuņetâ giâkgât Yesu mem gewi. ³⁰ Mem gewi yamâ Anitâņe mâmâņe otbaņgimu pilâyekmâ âlâengen ariop.

*Yesuņe Kapanaum kapiân ari den kâsikum yingiop.
(Mareko 1:21-28)*

³¹ Yapâ pilâyekmâ kapi âlâ Galilaia hânân tap, kutņe Kapanaum sâm, yan ariop. Otmu tatmâ nâņgâ nâņgâ sâp âlâen miti emetņan yâhâ den kâsikum yingiop. ³² Den kâsikum yingimu nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu yuwu sâwi. “Lok yuņe Anitâhât sâtgât otmâ den kâsikum ningiap. Nâņgâmunņe yawu oap.” Yawu sâwi.

³³⁻³⁴ Yâhâ lok âlâ weke bâleņeņe mem mâņgâemu manminiop yaņe miti emetņan tatmâ Yesuhât denņe nâņgâop. Yawu otmâ weke bâleņeņe biwi nâņgân nâņgânņe mem purik pilâmu kârikņan halahum yuwu sâop. “Bâe, Yesu Nasaret amboņe. Gâ wongât nâhâlen takat? Hilipnohowe sâm takat me? Gâhât topge nanġan. Gâmâ Anitâhât nanņe bulâņe mansat. Otmu Anitâņe hâņgâņgohomu nâ bukulpne orowâk hilipnongowe sâm gion.” Yawu sâop.

³⁵ Yawu sâmu yuwu sâm sâwaņgiop. “Kâmbukņe. Gâ gaiakmâ ba ari.” Yawu sâmu weke bâleņe yaņe gaiakmâ ba arimu lok ya senņe gâwâņ gâwâņ sâmu launġe barakņanġak pato otmâ ge iop.

³⁶ Yawu otmâ ge imu ekñetâ sâtñe otmu yuwu sâam alahuwi. “Bâe, wâtñe pato tatbañgiap yakât otmâ weke bâleñe sâwañgimu tem lâuwañgim gaiakmâ ba arap.” Yawu sâwi. ³⁷ Yakât den pat ya sâam haok tuhuñetâ kapi nombot nombot huhum liñgarakmâ arimu lohimbi kiñgitñe orowâkñe nâñgâwi.

Yesuñe sâmu Simon hewunñe âlepñe olop.

(Mataio 8:14-17 Mareko 1:29-34)

³⁸ Yesuñe yahatmâ miti emetñambâ gem ariop. Ari lok âlâ, kutñe Simon Peto, yâkât hewunñe mesek pato kumu hâkñe kâlâp otmu im talop. Yakât ekuñetâ emelan yâhâop. ³⁹ Emelan yâhâm ekmâ yan mesek ya sâwañgimu hâkñe sânduk sâop. Yawu otmu imbi yañe yahatmâ sot um yingimu newi. ⁴⁰ Um yingimu nem tatñetâ emetsenñe purik sâop yan sombemân yâhâ kinop. Kinmu kapi ambolipñe kundat âlâlâ otbi ya lâuyekmâ yâkâlen ariwi. Yawu otñetâ kunyenñan mem heñgemyongop. ⁴¹ Otmu weke bâleñe watyekmu gaiakmâ ari kârikñan halahum yuwu sâwi. “Gâ Anitâhât nanñe.” Yawu sâwi yakât otmâ Yesuhât topñe sâam tetem lohimbi ekyongomaihât kuyingop.

Yesuñe den pat âlepñe ya Yuraia lohimbi ekyongop.

(Mareko 1:35-39)

⁴² Emet hañ sâmu emelambâ gem lok biaengen ariop. Arimu kapi ambolipñe pânñetâ biatmu kapi ya pilâm betñan watmâ ariwi. Ari mem tetem pilânenekmâ âlâengen arimap sâam mem alitbi. ⁴³ Mem alitñetâ yuwu sâam ekyongop. “Nâ kapi ârândân ari Anitâhât den kâsikum yingimune lâum

mannomai yakât hângânnohomu gewan.” Yawu sâop.

⁴⁴ Yawu sâm Yuraia hânân kapi tipi tapi tatmâ arap yan ari miti emetņe ârândân yâhâm gem den kâsikum yinņiop.

5

*Yesuņe hon bawalipņe nombotņe meyehop.
(Mataio 4:18-22 Mareko 1:16-20)*

¹ Hilâm âlâen Yesuņe Genesaret dengân ginņan ari kinop. Ari kinmu lohimbi dondâņe Anitâhât den nâņgâne sâm yâkâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. ² Yawu otrjetâ waņga yâhâp talop yakât ambolipņane waņgaembâ gem inan itâņe pirim kinbi. ³ Pirim kinņetâ Yesuņe lok âlâ, kutņe Simon sâm, yâkât waņgaen yâhâm yuwu sâm ekuop. “Ga puli kuņetâ endun bane.” Yawu sâmu puli kum endun baņetâ lohimbi yaņe dengân ginņan ge tatbi. Ge tatņetâ Yesuņe yahatmâ waņga hâmenan yâhâ kinmâ den kâsikum yinņiop. ⁴ Den kâsikum yinņimu pesuk sâmu Simon yuwu sâm ekuop. “Dengân tânâmņan ba inan itâņe pilâņetâ gemu inan dondâņe yakât kâlehen kutakulakņetâmâ mem dâiņetâ gawuap.”

⁵ Sâmu sâop. “Lok pato, nenņe omoņe inan itâņe pilâmunņe giap yamâ inan âlâ ki miain. Yawu gârâmâ gâhât den ya lâum yâhâpņe ba inan itâņe ihilâk pilâmunņe gewuap.” Yawu sâop. ⁶ Yawu sâmu inan itâņe pilâņetâ gemu inan dondâhâlâk yakât kâlehen kutakulakņetâ mem dâiņetâ tiririk sâm tok sâwe sâm olop. ⁷ Tok sâwe sâm otmu yaņak benņe bukulipyņe waņga âlâen kinbi ya

sânetâ ga tânyongowi. Tânyongonetâ inan itâne ya mem dâinetâ wanğa yâhâp pik sâmu guhulakde sâm olowot.

8-10 Yawu otmu Petero otmu bukuyâhâtne, imi ata, kutyetne Yakowo yet Yoane, Yeweri nanyâhâtne, yâkne inan dondâ ya eknetâ âlâ kândâkdâ olop. Eknetâ âlâ kândâkdâ otmu yakât otmâ Simon Petoꝛne Yesu mepaem yuwu sâop. “Mainj, Kutdâ, mat oarâke. Gâmâ lok âlepne. Yawu gârâmâ nâmâ lok bâlene. Yakât otmâ nâne hâmehan kinbomgât dop bia.”

Sâmu sâop. “Biwi yâhâp ki ot. Yiwerene inan dâiat. Yâhâ hâmbâi lok meyekdâ nâhâlen biwiyeņane kepeim mannomai.” ¹¹ Yawu sâm ekumu puli kuņetâ wanğa ya dengân ginņan yâhâmu yan âiyeņe pilâm Yesuhâlen torokatņetâ orowâk manbi.

Lok âlâ hâk bâle tetewanġimu manop ya Yesuņe heņeņguop.

(Mataio 8:1-4 Mareko 1:40-45)

¹² Yesuņe kapi ya pilâm âlâen arimu lok âlâ hâk bâle kârikne tetewanġimu manopne Yesu ekmâ yan gotņan bam yuwu sâm âikuop. “Lok pato, gâne sârâ kundat topne topne biatningiwuapgât dop tap. Yawu sânetâ nanğan. Yakât otmâ nânġânihirâ hâk bâle yuņe pesuk sânihiâkgât nanğan.” Yawu sâm âikuop.

¹³ Sâmu sâop. “Nânġâhiahian. Âlepne, walipgohomune hâk bâle biatġihiâk.” Yawu sâm walipgumu yanâk biatbanġimu âlepne olop. ¹⁴ Yawu otmu Yesuņe yuwu sâm ekuop. “Gâ otġihian yukât den pat bukulipge ki ekyongowuat. Hotom umai

yeŋgâlen konok ari ekyongowuat. Ekyongom yan Moseŋe hotom u uhât girem den kulempuop ya watmâ kinmâ Anitâhât hotom umbuat. Hotom umbuat ya ekmâmâ lohimbine hâk bâle biatgihiap yukât topŋe nâŋgânomaï.” Yawu sâŋ ekumu ariop.

¹⁵ Yapâ ari iliwetmâ den pat ya sâŋ haok tuhuop. Sâŋ haok tuhumu den pat ya liŋgarakmâ kapi ârândâŋ arimu lohimbine kiŋgitŋe orowâkŋe Yesuhât den nâŋgâne sâŋ yâkâlen ariwi. Yâhâ lohimbine kundat otbi gurâ Yesuŋe mem heŋgemnongoâk sâŋ yâkâlen ariwi. ¹⁶ Yâkâlen ari mem hawam mewan tuhuŋetâ yakât pilâyekmâ lok biaengen ari Anitâ orop den olowot.

*Yesuŋe lok pareŋe yâkât tosaŋe pilâwâŋgiop.
(Mataio 9:1-8 Mareko 2:1-12)*

¹⁷ Hilâm âlâen Yesuŋe lohimbine den kâsikum yinŋgiop. Yawu otmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yinŋgiminiwi ya nombotŋe kapi âlâlâ Galilaia otmu Yuraia hânân tatmâ arap ya pilâm yâkâlen ariwi. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Yerusalem kapi pato yapâ ariwi. Kapi âlâlâ ya pilâm lohimbine yâk yeŋgâlen ari tatmâ yâk orop oset guset otmâ kinbi. Yawu otŋetâ Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu lohimbine heŋgemyongowuapgât dop teteop. ¹⁸ Sâp yan lok pareŋe âlâ mem gerelân katmâ lâum yâkâlen ariwi. Lâum arinŋetâ lohimbine dondâŋe emet umbinjan kinmâ mâtâp maŋguyinŋgiwi. ¹⁹ Mâtâp maŋguyinŋinŋetâ yakât otmâ yâk yeŋgâlen hâum pâpguwi. Hâum pâpŋum mâtâpŋat pâinmâ emet gimbaŋjan getek getek lâum yâhâwi. Yâhâ emet gimbaŋje mem kusatmâ mem katŋetâ lohimbine hohetyeŋjan Yesuhât gotŋan giop.

20 Otmu Yesuhâlen biwiyenaje kepeiwi yakât topnje ekmâ lok parenje ya yuwu sâm ekuop. “Anitâje tosahe yiwerenje pilâhihiap.”

21 Yawu sâmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio yâkne nângânetâ bâlemu biwiyenje ekmâ yuwu sâm ekyongop. 22 “Yenje nâ neknetâ lok bâlene otmune biwiyenaje yawu nanjai. Yakât nângâmune ki ârândân oap. 23 Wuân âi tuhumune eknetâ dopnan otbuap? Yuwu mon sâm ekuwom. “Nâje tosahe pilâhihian.” Yawu sâwom me? Me “Gâ getek yahatmâ geretge lâuakmâ ari,” sâwom. 24 Yakât nine topne yuwu sâmune nângânet. Nâ Anitâje hângânohomu gewangât tosayenje pilâyngim mansan. Anitâje âi sâm nihiop yukât topnje ekmâ nângânetgât oan.” Yawu sâm ekyongop.

Yawu sâm ekyongom topnje ekmâ keteraknetgât lok parenje ya yuwu sâm ekuop. “Gâ yahatmâ geretge lâuakmâ emetgan ari.” Yawu sâop.

25 Yawu sâmu in yawu yahatmâ Anitâ mepaem geretnje lâuakmâ emetnehen ariop. 26 Arimu lohimbi hâlânmâ kinbiye Yesuje Anitâhât wâtjan kinmâ nep miop ya eknetâ âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Âun yukârâmâ wahap ki orotnje tetemu eksain.” Yawu sâwi.

Yesuje hon bawaŋe âlâ miop ya kutnje Lewi.

(Mataio 9:9-13 Mareko 2:13-17)

27 Otmu Yesuje emelambâ gem ariop. Ari takesi meme lok âlâ, kutnje Lewi sâm, yâkne tewetsenje emetjan tatmu ehop. Tatmu ekmâ yuwu sâm ekuop. “Ga. Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât nanjan.” 28 Yawu sâm ekumu

Lewiŋe tewetsenŋe meminiop ya pilâm yahatmâ Yesuhâlen torokatmu orowâk ariowot. ²⁹ Yawu otmâ Lewiŋe Yesuhât heronŋe nâŋgâwaŋgim dâimu emetŋan yâhâowot. Emetŋan yâhâmutâ takesi meme lok otmu lok nombotŋe meyekmu gaŋetâ sot pato uyiŋgimu newi. ³⁰ Nem tatŋetâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yiŋgiminiwiŋe belâŋgen kinmâ yekmâ nâŋgâŋetâ bâlemu hoŋ bawalipŋe yuwu sâŋm âiyongowi. “Wongât Yesuŋe takesi meme lok otmu lok bâleŋe yu orop menduhuakmâ lau konok niai?”

³¹ Yawu sâŋm âiyongoŋetâ Yesuŋe den ya nâŋgâm Parisaio yuwu sâŋm ekyongop. “Den âlâen hâum sâmunen nâŋgâŋet. Lok mesekyeŋe bianŋe dokta yeŋgâlen ki arimai. ³² Yâhâ lok kundatyenŋe orop me hâhiwin teteyiŋgimap yaŋe konok dokta yeŋgâlen arimai. Yakât topŋe yuwu sâmunen nâŋgâŋetâ keterahâk. Yeŋgâlen gâtŋe nombotŋaŋe yuwu sâmai. “Nen lok âlepŋe, nen orotmemenenŋe âilonŋo dondâ otmâ mansain.” Yawu sâŋm pâlâmŋe manmai. Lok yawuya yeŋgât sâŋm ki gewan. Yeŋe lok bâleŋe sâŋm kewilâyekŋetâ belâŋgen manmai yawuyaŋe orotmemeyenŋe bâleŋe pilâm Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim denŋe lâum bulâŋe mem tetenŋetgât gewan.” Yawu sâop.

*Yesuhât hoŋ bawalipŋe sot barak ki manminiwi.
(Mataio 9:14-17 Mareko 2:18-22)*

³³ Yesuŋe den yawu sâŋm ekyongomu lok nombotŋaŋe yuwu sâŋm ekuwi. “Yoane bukulipŋe otmu Parisaio lok nombotŋaŋe Anitâhât âi menehât nâŋgâm yâkâlen biwiyeŋaŋe hikum sot barak

manmâ Anitâ mepaem manmai. Yamâ gâhât hon bawalipganêmâ sot kutakamai.”

³⁴ Sânetâ sâop. “Yakât den âlâen hâum sâmune nângânet. Lok patonje imbi miakbe sâm bukulipne meyekmu orowâk tatmâ sot um nem heronje ot-nomai. Heronje otnomaiân sot barak ki tatnomai. Yâhâ hâmbâi mâne kasalipyenjae taka bukuyeje kunjetâ mumbuap yanâmâ engat hako nângâm sot barak mannomai. ³⁵ Yakât yuwu sâmune nângânet. Yiwerenjeâmâ nâ orowâk mansain yakât otmâ sot barak ki mansai. Hâmbâi mâne nâ nohonjetâ mum-bom sâp yan engat hako nângânomai.” Yawu sâop.

³⁶ Otmu orotmeme embânân otminiwi ya otmu ikne orotmeme âiñe kâsikum yingiop yaje ki lâuahop. Yakât otmâ yâhâp yâhâp menduhum lâunomaihât dop ki olop. Yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nen sot me salup me âlâlâ une sâm hâpu golâenâk mânunmâ titâkum umain. Gârâmâ hâpu tekañan mânunmâ kâlâwân katmain yamâ hâpu tekañe ya sem huhumu sot ya golâ kinmap.” Yawu sâop. ³⁷ Otmu den âlâen hâum yuwu sâop. “Imbi âlâñe lepa dorokum tâk masipguwuap. Masipgum katmu tatmâ hângiñe otbuap. Yâhâ yakât kakñan tâk âiñe orop menduhum lowaim iri osowuap. Iri osom senje âlâlâ mânunbuap yan dâimu tiririk sâmu tok sâwuap. ³⁸ Yakât otmuâmâ nenje tâk âiñajak menduhum lowaimain. Yawu otmain yanâmâ senje âlâlâ umatñe mânunnomân yamâ dâimu ñirik ñirik sâm ki tok sâwuap. Yâhâ hângiñe otmu âiñe menduhunom yamâ dâimu titâk sâwuap. Yamâ ki orotñe. ³⁹ Otmu yuwu sâmune

nângâñet. Imbilipnenñaje senñe âlâlâ mem iri âinjan mânunmâ hikâm arimai ya lândem iri hângiñe bâleñan ki mânunmâ hikâm arimai. Iri âinjahâlâk nângâmai. Yawu.” Yawu sâop.

6

Yesu hoñ bawalipñe orop tatmâ nângâ nângâ sâp ya kuwi.

(Mataio 12:1-8 Mareko 2:23-28)

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesu otmu hoñ bawalipñe âi kalam biwiñambâ gem ariwi. Gem ari mâtâp tânâmñan po irik irik yinñiop. Yawu otmuâmâ buku nombotñe yengât kalamân sot talop ya mem newi. ² Mem neñetâ Parisaioñe yekmâ Yesu yuwu sâm âikuwi. “Moseñe girem den kulemguop ya lâum âun yu tatmâ nanñain. Yakât girawu otmuâmâ hoñ bawalipñe bukulipyene yengât kalamâmbâ sot mem niai? Ya otñetâ yekmunñe bâleap. Yakât otmâ gâñe kuyinñirâ âlâku ki otnomaihât nanñain.” Yawu sâwi.

³⁻⁴ Yawu sâñetâ purik pilâyinñim sâop. “Emelâk embânân Dawitiñe olop yakât den pat sâlikum ki nângâm heñgeñgumai. Yakât topñe nângâñetâ keterahâkgât yuwu sâmune nângâñet. Dawitiñe olop sâp yan hotom uwi ya yengât lok kunñe âlâ manop, kutñe Awiata sâm. Sâp yan Anitâhât hotom um manbiñe banja tuhumi Anitâhât pat sâm katminiwi ya yâkñe konok neminiwi. Lok inñeâmâ bia. Hilâm âlâen Dawiti otmu ikñe tembe lâulipñe sotgât bâleñetâ yan ikñak Anitâhât miti emetñan yâhâop. Yâhâmâmâ Awiatane sot kâmbukñe sâm kalop ya ihilâk mem

niop. Mem nem nombotje talop ya mem tembe lâulipje ge kâsikum yingimu newi. ⁵ Yâhâ Anitâje hângânnohomu ge mansan nâmâ tatmâ nângâ nângâ yakât amboje. Otmu yakât bonjeâmâ nâje konok mem teteman.” Yawu sâm ekyongop.

Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje lok âlâ henjeŋguop.

(Mataio 12:9-14 Mareko 3:1-6)

⁶ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje miti emetjan yâhâm den kâsikum yingiop. Yâhâ lok âlâ bâteje bonângen mum pâlâmje olop yan tatmu ehop. ⁷ Yawu gârâmâ “Tatmâ nângâ nângâ sâpjan Yesuje lok pareje ya mem henjeŋguwuap me bia?” sâm Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya nombotjaŋe Yesu mem den âiân katne sâm bamu bam watbiŋe gotyetjan ba kinbi. ⁸ Gotyetjan ba kinjetâ Yesuje biwiyenahât topje nângâm lok pareje ya yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.”

⁹ Sâmu yahatmâ kinmu benje Parisaio ya yuwu sâm ekyongop. “Sânetâ nângâwe. Moseje den kulemguop ya topje girawu tap? Tatmâ nângâ nângâ sâpjan lok hengemyongonom me hilipyongonom? Yakât sânetâ nângâwe.” ¹⁰ Yawu sâm âiyongomu biwiyene umatje otmu olotoŋâk kinbi. Olotoŋâk kinjetâ yekmu bâleop. Yekmu bâlemu kunyene kârikje otmâ hiliwahonomai yakât nângâm tepje nângâyingiop. Tepje nângâyingim lok pareje ya yuwu sâm ekuop. “Bâtge kuwihak.” Yawu sâmu bâteje pilâmu kuwihakop. ¹¹ Panmu kuwihakmu Parisaio lok otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiŋe

ya ekmâ biwiyenje kâlâp otmu gem ariwi. Gem ari Yesu girawu otbângine sâam den alahu gulahu otbi.

Yesuŋe aposololipŋe meye hop.
(Mataio 10:1-4 Mareko 3:13-19)

¹² Emet ŋiŋ sâamu Anitâ orop den otbe sâam Yesuŋe pumŋan yâhâop. Yâhâmu Anitâ orop den otmutâ emet haŋ sâop. ¹³ Emet haŋ sâamu yan lok orowâk manbi ya sâlipyongom yâk yengâlen gâtŋe lok kâiân yâhâp meyekmâ âi sâam yingiop. Yawu otmâ kutyeŋe pato Aposolo sâam yingiop. Lok yamâ kutyeŋe yuwu. ¹⁴ Simon yâkât kutŋe âlâ Petoro sâam imiŋe Anderea, imi ata Yakowo yet Yoane, lok âlâmâ Pilip, Batolomaio, ¹⁵ Mataio, Toma, Ali-paio nanŋe Yakowo. Âlâmâ Simon yâhâmâ komot âlâen gâtŋe ya yengât topyeŋe yuwu. Kasalipyenŋe Roma lok ya yengât hâkâŋ otmâ watyekne sâam otminiwi yan gâtŋe. Âlâmâ Yakowo nanŋe Yurasi. ¹⁶ Otmu bâiŋeâmâ Yurasi yamâ Karioto kapiân gâtŋe. Yâkŋeâmâ Yesuhât betŋehen kioŋop ya.

Yesuŋe lohimbi mem henŋemyongop.
(Mataio 4:23-25)

¹⁷⁻¹⁸ Meyekmâ pumŋehembâ gâlikŋan gemu lok nombotŋe denŋe nâŋgâm watbiŋe peneyiŋgiwi. Peneyiŋŋetâmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe denŋe nâŋgâne sâam yâkâlen ariwi. Lohimbi yâkâlen ariwi yamâ yuwu. Nombotŋe Yerusalem kapi pato otmu kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipŋe. Yâhâ nombotŋe âlâmâ Tiro Siron kapi yâhâp saru giŋŋan tap ya ambolipŋe. Lohimbi yaŋe yâkâlen arinŋetâ den kâsikum yingiop. Yâhâ lohimbi nombotŋe

weke bâleŋaŋe mângâeyehop ya ekyongomu gaiakmâ arinetâ âlepŋe otbi. Otmu kundat otbi ya heŋgemyongop. ¹⁹ Yâhâ wâtŋe pato tatbangiop yakât otmâ lohimbi in wâiwiŋe âlepŋe otbi. Yakât otmâ lohimbi sambene wâim âlepŋe otnehât mem hawam mewam tuhuwi.

Yesuŋe lohimbi den ekyongop.

(Mataio 5:1-12)

²⁰ Yawu otŋetâ Yesuŋe yuwu sâŋm ekyongop. “Den bonŋe sâŋmune nâŋgâŋet. Yen senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manmai yamâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeinetâ tihityeŋe otmâ yâhâwuap. Yakât otmâ tepyeŋe herone otmu mannomai. ²¹ Yâhâ po manmai yen gurâ Anitâŋe sot kâle yiŋgimu neŋetâ ârândân otyiŋgiwuap. Yakât otmâ tepyeŋe herone otmu mannomai. Yâhâ we bâle nâŋgâm manmai yenâmâ hâmbâi Anitâŋe mem biwi sânduhân katyekbuap. Yakât otmâ tepyeŋe herone otmu mannomai. ²²⁻²³ Otmu lok bulâŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeim manŋetâ lohimbi nombotŋaŋe hakyenŋan sâŋm mem bâleyeknomai yanâmâ yuwu nâŋgânomai. “Âo, bonŋanâk. Anŋoân emelâk tâmbâlipnenŋaŋe Anitâhât poropete yawuâk otyiŋgiŋetâ bâleop. Otmu âun yu gurâ yawuâk otningimai. Yawu gârâmâ yakât hâmeŋe hâmbâi himbimân manman kârikŋe mem herone kakŋan mannom.” Yawu nâŋgâm tepyeŋe herone otmu mannomai.

²⁴ Yawu sâŋm ekyongom lohimbi manman sânduhân manŋetâ tepyeŋe umatŋe otmap ya yeŋgât yuwu sâŋm ekyongop. “Lohimbi senŋe âlâlâ tatyŋgiapŋe hop sambe kakŋan manmai.

Yae, hâmbâi manman bâleŋan ari olo gilâp otnomai. ²⁵ Yâhâ lohimbi sot pato kakŋan kinmai yaŋe hâmbâi sotgât umburuk otmâ olo gilâp otnomai. Yâhâ lohimbi heroŋe kakŋan manmai yamâ hâmbâi gilâp amokŋan isem mannomai. ²⁶ Otmu den âlâ torokatmâ sâmunne nâŋgâŋet. Emelâk embânân poropete perâkŋaŋe Anitâhât den kelangatmâ papatolipyene kâityongominiwi. Kâityongonjetâ ki nâŋgâmâk papatolipyenane heroŋe otyiŋgiwi. Heroŋe otyiŋgiwiâke yamâ den perâkŋe sâwi yakât matŋe Anitâŋe yingimu mewi. Yawu gârâmâ lohimbiŋe yeŋgât nâŋgâm heroŋe otyiŋginomai yan biwi golâ mannomai. Yâhâ heroŋe otyiŋginomai yan lohimbiŋe heroŋe otningiai yakât otmâ Anitâŋe gurâ yawuâk nenekmu ârândânŋ oap yawu ki nâŋgânomai.”

Kasalipnennŋe buku otyiŋginom.

(Mataio 5:38-48)

²⁷ Yâhâ den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Sâmunne nâŋgâŋet. Yeŋe kasalipyene buku otyiŋginomai. Otmu lohimbiŋe yeŋgât hâkânŋ otmâi yâk gurâ yawuâk buku otyiŋginomai. ²⁸ Otmu lok âlâ me âlâne Anitâŋe mem bâleyehâkgât lohimbi sait kakyenjan pilânomai yamâ Anitâŋe lukuleyehâkgât ulitgunomai. Otmu lok âlâ me âlâne mem âlâlâ tuhuyeknomai yamâ yeŋe ya yeŋgât umam sâyiŋginomai. ²⁹ Lok âlâ me âlâne mângâeyeknomai yan yakât matŋe ki kâpekyiŋginomai. Lok âlâ me âlâne ambonjahât bâleŋe hân meyiŋgim yanak kiapgâlen yen meyekmâ arinomai. Meyekmâ arinjetâ mâtâwânâk yeŋe hân âlâkuâk yinginetâ pesuk

sâwuap. ³⁰ Lok âlâ me âlâne yu me ya ninginet sâm ulityongonomai yamâ in yawu yinginomai. Me lok âlâ me âlâne senne âlâlâ ekmâ kandi meyinginomai yakât purik sâm ninginet ki sânomai. ³¹ Bukulipyenane tânyongonetgât nângâmai yene gurâ nângâmai dop yawuâk tânyongonomai.

³² Yâhâ lok nombotnane yen buku otyinginetâ yengu yâk konok buku otyinginomai yakât Anitâne nângâmu ki ârândâne otbuap. Yâhâ lok nombotnane ki buku otyinginetâ yengu yawuâk yâk ki buku otyinginomai yakât Anitâne yen ki lukuleyekbuap. ³³⁻³⁴ Yâhâ lok nombotnane yen orop buku konok manne sâm tânyongonetâ yengu yakât matne yâk konok tânyongomai. Yawu otmai yane lok bâlene bukulipyene orop tânahomai orot-meme ya ki wangiwap. Yakât otmâ Anitâne yen ki lukuleyekbuap.

³⁵ Yene kasalipyene buku otyinginomai. Otmu yu me yakât umburuk manmai ya bât belaiâk yingim yakât matne ninginetgât ki nângânomai. Yawu otyinginomai yanâmâ Anitâ yahat yahatnane meyekmâ nine nanne baratne sâm tihityene otmu mannomai. ³⁶ Anitâne yen lok bâlene umam sâyingimu yakât matne ki miai. Yakât otmâ lohimbî nombotnane mem âlâlâ tuhuyeknetâ yengu yakât matne ki kâpekyinginomai.

Lohimbî yengât den ki sâm hâreyinginom.

(Mataio 7:1-5)

³⁷ Otmu yene lohimbî yengât den ki sâm hâreyinginomai otmuâmâ Anitâne gurâ yawuâk yengât ki sâm hâreyingiwuap. Otmu yene lohimbî yekmâ ki sâm ge katyeknomai otmuâmâ Anitâne

gurâ yawuâk yen yekmâ ki sâam ge katyekbuap. Yâhâ yeŋe lohimbi yeŋgât tosayeŋe pilâyinŋinomai otmuâmâ Anitâŋe gurâ yawuâk yeŋgât tosayeŋe pilâyinŋiwuap. ³⁸ Yeŋe lohimbi tânyongom senŋe âlâlâ yinŋinomai otmuâmâ Anitâŋe ya wangim hop sambe yinŋiwuap. Iri mânunŋmâ tâtâkumunŋe pik pato otmap yakât dopŋeâk Anitâŋe yinŋiwuap. Yakât otmâ Anitâŋe yinŋimap yakât dopŋeâk yengu yinŋinomai.”

Yesuŋe den âlâen hâum sâam ekyongop.

³⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Lok senyeŋe bok sâsâŋaŋjak dâiakmâ arinomai yamâ mâtâp tâpikgum ari hemân kioŋnomai. Kioŋmâ hiliwahonomai. ⁴⁰ Otmu naom âlâ me âlâŋe bawapilipyeŋe ki wangiyeknomai. Naom âlâ me âlâŋe yu me yakât topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai yanâmâ bawapilipyenâŋe nâŋgâmai yakât dopŋeâk nâŋgânomai.” Yawu sâop.

⁴¹ Den âlâen hâum yuwu sâam ekyongop. “Gâŋe bukuhahât senŋan wahap tipinŋe tap ya ekbuat. Otmu gike sengan gurâ wahap pato tap ya ki enâkmâ nanŋanŋimâk bukuhahât yuwu mon sâuwat. ⁴² “Buku. Sengan wahap ya hâlulum pangihwe.” Gâ yawu sâuwat otmuâmâ lok perâkŋe. Gike sengan wahap pato tap ya hâlulum pilâkmâ yanâmâ bukuhahât senŋan wahap tatbuap ya hâlulum pilâwanŋiwuat. Wongât? Yuwuhât. Gâŋe gike orotmemehe bâlene yakât nâŋgârâ tâŋât otmap. Yawu gârâmâ bukuhanŋe otmu kiŋgoŋ otmap ya ekdâ dondâ bâlemap. Yawu otbuat yamâ ekmune ki ârândâŋ otbuap.” Yawu sâop.”

*Nak topņe topņe
(Mataio 7:17-20 Mataio 12:33-35)*

⁴³⁻⁴⁴ Otmu Lohimbiņe yeņe topyeņe nanġanġinjetġât Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. Nak esenņe omoņ omoņ pilâmap yanâmâ bonņe bâleņe ki kinmap. Yâhâ nak esenņe gimbanġumap yanâmâ bulâņe âlepņe âlâ ki kinmap. Bia yakâ. Yâhâ kiatņe manam ki otmap. Otmu manamņe kiat ki otmap. Otmu ġinġârârâņ yaņe ham ki otmap. Otmu hamņe ġinġârârâņ ki otmap. Yamâ topyeņe ikņiâk ikņiâk.
⁴⁵ Lok âlâhât biwiņan nânġân nânġân âlepņe me bâleņe tatmap ya yawuâk launambâ ga takamap. Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyeņan nânġân nânġân âlepņeâk tatmapņe orotmemeyeņe âlepņe otmâ uwawapņe bia manmai. Yâhâ lohimbi âlâ me âlâhât biwiyeņan nânġân nânġân bâleņeâk tatmapņe orotmemeyeņe bâleņe otmâ bukulipyeņe mânġâeyekmai. Yawu.”

*Lok nânġân nânġânņe orop otmu lok kopa
(Mataio 7:24-27)*

⁴⁶ Yesuņe lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Yeņe “Kutdânenņe Kutdânenņe,” sâm nohonmaiâke yamâ den ekyongoman yamâ ki lâumai.
⁴⁷ Yakât otmâ den âlâen hâum sâmune nânġânġet. Lok âlâ me âlâņe nâhâlen ġaņetâ den ekyongomune nânġâm heņġenġum lâumai yaņe dop yuwu manmai. ⁴⁸ Lok nânġân nânġânneņe orop yaņeâmâ emet tuhune sâm hân kendâm saran kâkâlep yaņe kânânġâm emet tuhuņetâ tiņ tiņâk kinbuap. Yawu ġârâmâ mososoņ mem ġâsuk ġâsuk tuhumu emet

ya ŋiwiŋ ŋiwiŋ sâŋ ki putuk sâwuap. Yenâmâ dop yawuya.

⁴⁹ Âlâmâ purik pilâm sâwe. Lok âlâ me âlâŋe nâhât den nâŋgâŋetâ nahat otmu betbaŋgim manmai, lok ya yeŋgât topyeŋeâmâ yuwu. Lok kopa nombotŋaŋe emetyeŋe tuhune sâŋ hân kendâm saran kakŋeâk kânâŋgânomai. Yawu tuhunetâ emet ya saraneŋe kandi kinbuap. Yakât otmâ mososon mem gâsuk gâsuk tuhumu emet ya putuk sâŋ ge imbuap. Yawu.” Yawu sâŋ ekyongop.

7

*Yesuŋe hoŋ bawa âlâ heŋgeŋguop.
(Mataio 8:5-13)*

¹ Yesuŋe den yawu ekyongom yapâ pilâyekmâ Kapanaum kapiân ariop. ² Kapanaum kapiân ariop sâp yan Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâhât hoŋ bawaŋe mesek sâtŋan kinop. Yâhâ tembe lâu yaŋe ikŋe nanŋahât nâŋgâwaŋgimap yakât dopŋeâk hoŋ bawaŋe yakât nâŋgâwaŋgiop. ³ Yakât otmâ “Yesu taka tap,” yawu sâŋetâ nâŋgâm tembe lâu yaŋe Yesuŋe ga hoŋ bawaŋe heŋgeŋguâkgât Yura yeŋgât papatolipyenye nombotŋe hâŋgânyongomu yâkâlen ariwi. ⁴⁻⁵ Ari yuwu sâŋ ekuwi. “Roma tembe lâu yeŋgât kunyeŋe âlâ nengâlen biwiŋaŋe kepeimu nen orop mansain. Lok yuŋe ikŋe tewetsenŋaŋe lok puluhuyekmu nengât miti emetŋe ya tuhuningiwi. Yakât otmâ denŋe nâŋgâm ari tâŋguuatgât nanŋain.” Yawu sâwi.

⁶ Yawu sâŋ ekuŋetâ nâŋgâyiŋgimu orowâk ariwi. Ariŋetâ emet ya tâlâhumuâk otmu bukulpŋe hâŋgânyongomu Yesuhâlen ba yuwu sâŋ ekuwi.

“O lok pato, bukunenŋe yuwu yap. ⁷ “Nâ lok âlepŋe bia. Yakât gâŋe nâhât emelan gawuatgât ki naŋgan. mâtwânâk kinmâ denâk sârâ hoŋ bawane yu âlepŋe otbuapgât naŋgan. ⁸ Yâhâ nâ nineâmâ lok patonahât tem lâuwangim yâkât amutgen manman. Gârâmâ patonaŋe nâ gurâ buku nombotŋe yeŋgât kunyeŋe sâŋ nihimu manman. Yakât otmâ nâŋe tembe lâulipne âlâ me âlâ yuken me yaken ariŋet sâŋune âlepŋe nâhât tem lâunihim arimai. Me âi wuân me wuân tuhuŋet sâŋ âi yingiman ya gurâ âilonŋo tuhumai. Gâmâ lok pato. Yakât otmâ denâk sârâ âlepŋe otbuapgât naŋgan.” Yawu sâŋ den kalop ya bukulipŋaŋe Yesu ekuwi.

⁹ Den yawu ekuŋetâ Yesuŋe nâŋgâmu ewe membe olop. Nâŋgâmu ewe membe otmu Isirae lohimbi betŋan sâwi ya yuwu sâŋ ekyongop. “Wâtne pato tatnihiap yakât nâŋgâm Roma lok yuŋe biwi yâhâp ki oap. Yakât yuwu naŋgan. Isirae yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe lok yuŋe oap yuwu âlâ ki otŋetâ yekman. Lok yuŋe nâhâlen biwiŋaŋe kepeim den katnihiap yu ekmune âilonŋo oap.” Yawu sâŋ ekyongop. ¹⁰ Yawu sâŋ ekyongomu tembe lâu bukulipŋaŋe purik sâŋ yapâ pilâyekmâ âwurem ari emelan yâhâm hoŋ bawa âlepŋe olop ya ekbi.

Yesuŋe lok âlâ mumuŋambâ mem yahalop.

¹¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmâ kapi âlâ, kutŋe Nain sâŋ yan ariŋetâ lohimbi dondâhâlâkŋe betyeŋan sâŋetâ ariwi. ¹² Kapi ya hâumâk otŋetâ imbi kambut âlâhât nanŋe sihanâk muop ya hangune sâŋ bukulipŋaŋe gerelân katmâ lâum

gewi. Yawu otmâ lohimbi tem pato betyenjan sânetâ gewi. ¹³ Otmu Kutdâne kambut ya ekmâ tepne nângâm “Ki ise,” sâm ekuop. ¹⁴ Yawu sâm ekum geret lâum gewi yan memu inâk kinbi. Inâk kinjetâ lok sihan ya ekmâ yuwu sâm ekuop. “Yahatmâ kin.” ¹⁵ Yawu sâm ekumu mumunambâ yahatmâ dendât otmu ekjetâ sâtne bâlene olop. Otmu imbi kambut ya nanjeit yetgât Yesune “lohotjan manset” sâm ekyotgop.

¹⁶ Otmu lohimbi yan kinbiye ya ekjetâ sâtne otmu Anitâ mepaem yuwu sâwi. “Anitâne ikne poropete âlâ hângângumu taka hohetnenjan mansap.” Yâhâ nombotjane yuwu sâwi. “Lok yune tihitnenne otmâ manman âlepjan katnenekmu mannomgât Anitâne hângângumu taka mansap.” Yawu sâwi.

¹⁷ Yesune lok sihan ya mumunambâ mem yahalop yakât den pat ya lohimbiye sâm haok tuhujetâ kapi tipi tapi Yuraia hânân tatmâ arap ya ambolipne kerekne nângâwi.

*Yesune Yoanehât sâop.
(Mataio 11:2-19)*

¹⁸ Yoane pâi emetjan katjetâ talop yâkâlen ari hon bawalipjane Yesune lohimbi hengemyongop yakât den pat ekuwi. ¹⁹ Ekujetâ nângâm hon bawayâhâtnje yâhâp den yuwu sâm ekyotgom Kutdâhâlen hângânyotgomu ariowot. “Ari yuwu sâm âikuromawot. “Anitâne ikne hon bawa hângângumu ge tihitnenne otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?”

²⁰ Yawu sâm ekyotgom hângânyotgomu Yesuhâlen ari yuwu sâm ekuowot. “Yoaneje

lohimbi toen mem katyekmapņe yuwu sâh hângânnotgomu takait. “Anitâņe ikņe hoņ bawa hângângumu ge tihitnenņe otbuap sâmain ya gâ me? Me âlâhât mambotmâ mannom?” yawu yap.” Yawu sâowot.

²¹ Otmu sâp yan Yesuņe lohimbi kundat otbi ya dondâhâlâk heņgemyongop. Otmu weke bâleņe lohimbi mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Otmu lohimbi senyeņe bok sâsâņe ya senyeņan walipyongomu senyeņe suk sâmu ekbi.

²² Yawuhât Yesuņe Yoanehât hoņ bawayâhâtņe ya yuwu sâh ekyotgop. “Yerâmâ ari kulem topņe topņe memune eksai yukât Yoane ekuromawot. Nâņe senyeņe bok sâsâņe ya walipyongomune senyeņe suk sâmu eksai. Otmu lok pareņe manmai ya heņgemyongomune târârâhâk bam gai. Otmu hâk bâle manmai ya gurâ heņgemyongomune âlepņe otmâ mansai. Otmu ândâpyeņe bok sâsâņe ya gurâ heņgemyongomune ândâpyeņe pâron sâmu den naņgai. Otmu nombotņe bâlewi ya mumuņambâ mem yahatyekmune mansai. Otmu kewilâyekņetâ mansai ya nine den pat âlepņe ekyongomune nâņgâm biwiyeņe heroņe otmâ mansai.” Yawu sâh Yoane ekuromawot. ²³ Yakât âlâ sâwe. Yawu otyiņgim mansan yakât otmâ lok âlâ me âlâņe nâhât biwi nâņgâm yâhâp ki otmai ya yeņgât nâņgâmune tepne heroņe oap.” Yawu sâh ekyotgom hângânyotgomu âwureowot.

²⁴ Hângânyotgomu âwurem arimutâ Yesuņe Yoanehât topņe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâh ekyongop. “Yoane lok ki manmaiângen ari manop ya lohimbiņe ekne sâh yâkâlen ariwi. Otmu yakât den âlâen hâum sâwe. Siru pato pilâm âliwahap

mem gâsuk gâsuk tuhumu ekmâ âlemai. ²⁵ Yawu olop ya ekne sâam ariwi me bia? Me lok âlâne hâk katipne sekne âlepne mânunakmâ manop ya ekne sâam ariwi me? Lok hâk katipne sekne âlepne mânunakmaineâmâ lok kutdâ yengât emelanâk tatmai. ²⁶ Yâhâ lok ki manmaiângen ki manmai. Yakât otmâ wuân bân ekne sâam yaken ariwi? Yakât yuwu sâamune nângânet. Yoane Anitâhât den pat sâam tetem gaop ya nângâne sâam ariwi. Yâhâ emelâk Anitâhât poropetelipne yâkât den tâmbâlipne ekyongom manbi ya yengât kunyene pato oap. ²⁷ Yâkât nângâm emelâk Anitâne den sâop ya yuwu tap. “Gâne nine topne sâam tetem ekyongorâ nângânetgât nine hoj bawane hângângumune kulet sâahim mâtâp menghiwiwap.” Den yawu tap. Kulet sâop yamâ Yoane. ²⁸ Otmu yakât den yuwu sâamune nângânet. Anitâne Yoane nep wanmu miop yakât nângâmu yahatmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Yoane wanginomaihât dop ki tap. Yoane kulet sâahim âi mem gaop yamâ nine topne ki nângâm hejengum mansap. Yakât otmâmâ lok âlâ me âlâne nâhât den pat âlepne yu nângâm Anitâhâlen biwi nângân nângânyene katnomai yaneâmâ Yoane wanginomai.

²⁹ Yawu sâam ekyongomu lohimbi sesengâlâk, lohimbi inje, takesi meme lok, yawu yane nângânetâ bulâne olop. Yâhâmâ emelâk Yoane Anitâhât den ekyongomu nângânetâ bulâne otmu toen mem katyehop. ³⁰ Yamâ Parisaio lok otmu Mosehât girem den lohimbi kâsikum yingiminiwi yâkneâmâ Anitâhât mâtâp Yoane ekyongop yakât hâkân otmâ denje nângânetâ tângât olop. Yakât otmâ toen

ki katyehop.

³¹ Otmu Yesune den âlâ yuwu sâm ekyongop. Yen biwi yâhâp otmâ mansai yakât nângâñetâ keterakyiñgiâkgât den girawu yaen hâum sâmune nângâñetâ keterakbuap. Yuwu mon? ³²⁻³⁴ Nimnaom titipâñe sombem patoen hâum konok otmâ tatnomai. Tatmâmâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu mon ekyongonomai. “Nenñe yahatmâ kep tuhum âlâlâ oain. Gârâmâ yen orowâk tuhune sâmunñe ki tânnongoai. Yakât otmâ nângâmunnñe bâleap.” Yawu otnomai yakât topñe teteâkgât yuwu sâmune nângâñet. Yakât dopñeâk Yoaneñe heronñe olâkgât nângâwi. Yamâ nângâwi yawu Yoaneñe ki olop. Yakât otmâ yâkât hâkâñ otmâ sâm ge katbi. Otmu âlâku torokatmâ hâum sâwe. Sâp âlâen nimnaom titipâ komot âlâ tatnomaiñe komot âlâ yuwu sâm ekyongonomai. “Âo, nen we bâle nângâm ombe hakoâk isewin. Yawu otbin yan yeñe ki nenekbi. Yakât otmâ nângâmunnñe bâleap.” Yawu sânomai. Yakât dopñeâk yeñe otmâ mansai. Gârâmâ yeñe oai yan ki torokatmâ mansan. Yakât otmâ yen nâhât hâkâñ oai. Yakât yuwu sâmune nângâñet. Emelâk Yoaneñe to kârikñe me âlâlâ ya nembâpgât dop yamâ yâkñe ki neminiop. Yakât yeñe yuwu sâwi. “O, lok yuâmâ yawu otmap.” Yawu sâwi. Yâhâ nâmâ Anitâñe hângânnohomu ge sot kâle neman. Yakât otmâ yeñe nâhât yuwu mon nângâmai. “O, lok yuâmâ sot pato kutakamap. Otmu takesi meme lok otmu lok komborâ yâk orop buku oranñim gamai.” Nâhât yawu sâmai. ³⁵ Yawu gârâmâ yakât sâwe. Anitâñe den sâop ya tiñâk

lâum manmai ya yengât orotmemeyenje ekmâ nângânetâ bonje otbuap. Yawu.” Yawu sâop.

Imbi âlâne Yesuhât kâine piriop.

³⁶ Parisaio lok âlâ, kutne Simon sâam, yâkne Yesu mem emetjan yâhâ bukulpne orowâk menduhuakmâ sot newi. ³⁷ Yâhâ Yesu orowâk sot newi yakât den pat imbi kondarâ âlâne nângâmâmâ to kukne suk sukne âlâ mem emet tatbiân yan yâhâop. ³⁸ Mem yâhâ Yesu betnehen kinmâ isemu gilâpne târân sâam kâinan giop. Kâinan gemu somotne kâlep pato yanje mem gowasiñmâ kereñ mewanjiop. Yawu otmâ to kukne ya moselemu kâinan gemu pirim mepaeop. ³⁹ Yawu otmu Simonne ekmâ biwiñanje yuwu nângâop. “Imbi kondarâ yunje ki orotne oap. Yawuhât Yesu Anitâhât poropete mansap mâne imbi yukât topne nângâm henjenjum kuwanjimu ki otbâp.

⁴⁰ Yawu nângâmu Yesune biwiñahât topne nângâm yuwu sâam ekuop. “Simon, den sâamune nângâ.” Sâamu sâop. “Lok pato, sârâ nângâwe.”

⁴¹ Sâamu sâop. “Den âlâen hâum sâamune nângâ. Lok âlâne bukuyâhâhâtnje tewetsenje yitgiop, âlâmâ 50 kina, âlâmâ 5 kina. ⁴² Tewetsenje yitgimu mem ari yanje senje âlâlâ puluhahowot. Otmu yakât kakñan “matne nihiromawot” sâam ekyotgop. Yawu gârâmâ tewetsenje ki tatyitgiop. Yakât otmâ yâkâlen ari yuwu sâam ekuowot. “Tewetsenje ki tatnitgiap. Yakât otmâ girawu otmâ tosa matne kâpekmutne pesuk sâuwap?” Yawu sâam ekumutâ yuwu sâop. “Bât belaiâk yitgiwan. Pesuk yap, âlepne ariyet.” Yawu sâop. Yakât otmâ yuwu âihohomune nângâ. Bukuyetñanje tosayetne

pilâyitgimu pesuk sâop. Yakât otmâ bukuyâhâtņe lok girawu yaņe heroņe pato nâņgâwaņgiop, 50 kina waņop yaņe me 5 kina waņop yaņe?

⁴³ Sâmu sâop. 50 kina waņop yaņe heroņe pato nâņgâwaņgiop.”

Sâmu sâop. “Âlepņe yat.” ⁴⁴ Yawu sâmi imbi ya ekmâmâ Simon yuwu sâmi ekuop. Nâņe emetgan gamune to ki gâim katdâ piriaksan. Yamâ imbi yuņeâmâ isemu gilâpņe kâinan gemu pirim somotņe gowasiņmâ kereņ menihiap. ⁴⁵ Gâņe ki parahuneksat. Yamâ imbi yuņeâmâ mepaenekmâ tap. ⁴⁶ Gâņe nak toņe ki katnihiat. Yamâ imbi yuņeâmâ to kukņe suk sukņe, hâmeņe yahat yahatņe ya moselemu kâinan gemu pirineksap. ⁴⁷ Imbi yuņeâmâ nâņgânihiap. Yakât topņe nâņgâm henņeņguuatgât yuwu sâmune nâņgâ. Lok âlâņe bukujahât tosa umatņe pilâwaņgimu yakât heroņe pato nâņgâwaņgiuwap. Yâhâ lok âlâņeâmâ bukujahât tosa hewewen pilâwaņgimu yakât heroņe kakņeâk nâņgâwaņgiuwap. Yakât yuwu sâmune nâņgâ. Anitâņe imbi yukât tosa umatņe emelâk pilâwaņgiap. Yakât otmâ mepaenekmâ tap.

⁴⁸ Yawu sâmi imbi ya yuwu sâmi ekuop. “Tosahe pilâhihian.”

⁴⁹ Yawu sâmu, Parisaio orowâk tatmâ sot newiņe den ya nâņgâm biwiyeņe yuwu nâņgâwi. “Lok yukât topņe girawu? Girawu otmâ “Tosahe pilâhihian” yawu yap.” Biwiyeņe yawu nâņgâwi.

⁵⁰ Yesuņe imbi ya yuwu sâmi ekuop. “Nâhâlen biwihaņe kepeiat. Yakât otmâ Anitâņe manman kârikjahât pat kuhihiap. Yakât nâņgâm lohotņan ari.” Yawu sâop.

8

Imbi nombotje Yesu orowâk ariwi ya yengât topyeje

¹ Sâp yakât kakjan Yesuje hoj bawalipje meyekmu kapi ya pilâm kapi tipi tapi tatmâ arap ya ârândâj yâhâm gewi. Otmu lohimbiñe Anitâhâlen biwiyenaje kepeinetâ tihityenje otyingiwuap yakât den pat âlepje Yesuje ekyongop. ² Otmu imbi nombotje orowâk ariwi ya yengât topyeje yuwu. Imbi nombotje emelâk kundat othi ya hengemyongop. Yâhâ nombotje âlâmâ weke bâlenaje mângâeyekbi ya watyekmu gaiakmâ ariwi. Yâhâ yâk yengâlen gâtje âlâ, kutje Maria, Matala kapiân gâtje, ya weke bâleñe nombolân yâhâpñe mângâenjetâ watbangiop. ³ Yâhâ âlâmâ, kutje Yoana sâm. Yâhâmâ Herotgât hoj bawa âlâ, kutje Kusa sâm, yâkât imbiñe. Yâhâ âlâmâ, kutje Susana sâm. Otmu imbi nombotje iri sikumyene orop yâkñe Yesu otmu hoj bawalipje tânyongowi. Imbi topyeje sâm aran yu orowâk ariwi.

Hote alikjan hâum sâop.

(Mataio 13:1-9 Mareko 4:1-9)

⁴ Lohimbi dondâñe kapiyene pilâm Yesuhâlen ari menduhuakñetâ den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁵⁻⁸“Lok âlâñe hote alikñe mem hâilonbe sâm newângen ariop. Ari hote alikñe ya nombot nombot mem hâilonmu giop. Nombotñeâmâ mem hâilonmu mâtâwân ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ mem hâilonmu hân toje biaen ge talop. Yâhâ nombotñeâmâ hele bâleñe iowân giop. Yâhâ nombotñeâmâ tep tep kum hân âilongo lonjo tuhuwi

yan ge talop. Yawu gârâmâ hote alikņe mem hâiloņmu âlâen âlâen giop yakât topņeâmâ yuwu. Nombotņe mâtâwân ge talop yamâ lohimbiņe bam gam tâlim laņ tuhujetâ nâiņe kârâm newi. Yâhâ nombotņeâmâ hân toņe biaen giop yamâ gihitņe kakņeâk pilâop. Yakât otmâ in yawu mum hâlâlâņ sâop. Yâhâ nombotņeâmâ hewukņan me hele pato biwiņan giop yamâ âiloņgo tetem pururuk sâop. Pururuk sâmu hewukņane langumu derepgum gimbaņgumu orok sâop. Yâhâ nombotņe hân âlepņan giop yaņeâmâ tetem pururuk sâm âiloņgo yahalop. Nâiņe den yan yu biwiyenjan katmâ nâņgâm heņgeņgunomai.” Yawu sâm ekyongop.

Topņe yuwuhât Yesuņe den âlâ me âlâen hâum sâop.

(Mataio 13:10-17 Mareko 4:10-12)

⁹ Yawu sâm ekyongomu hoņ bawalipņane den ya topņahât nâņgâne sâm âikuwi. Âikuņetâ sâop.
¹⁰ “Anitâņe tihitnenņe otmâ gamap yakât topņe yeņe tipiņe naņgai. Yâhâ lok nombotņe nâhâlen ki torokatmâ mansaiņeâmâ biwiyene pâlâmņe otmâ mansai. Biwiyene pâlâmņe otmâ manņetâ yakât den âlâen âlâen hâum ekyongoman. Yakât otmâ yâkņe nâhât nâņgâm hâkâņ otmâ nekmâ kâkâsuk otmai. Yawu otmâ biwiyene alitmai. Yakât otmâ nâhât den pat yu nâņgâņetâ tâņât oapgât hili-wahonomai. Yamâ nâņgâm heņgeņguai mâne biwiyene Anitâhâlen katmâ denņe lâuņetâ tosayene emelâk pilâyingimbâp.”

*Hote mem hâiloņmu giop yakât topņe
 (Mataio 13:18-23 Mareko 4:13-20)*

11 Hote alikñan hâum ekyongoan yakât topñe sâmunne nângâñet. Anitâhât den yamâ hote alikñahât dop oap. 12 Yâhâ lok hote alikñe mem hâilonñmu giop yamâ nenñe Anitâhât den lohimbi ekyongomunñe nângâmai yakât dop. Hote alikñe nombotñe mem hâilonñmu mâtâwân giop yakât topñe yuwu. Yamâ lohimbi nombotñañe Anitâhât den nângâñetâ bulâñe otmu yâkâlen biwiyenañe kepeimaihât Satanñe den ya kum mem gulip tuhumap. 13 Yâhâ hote mem hâilonñmu nombotñe hân tonje biaeñ giop yakât topñe yuwu. Lok yawuya nâhât den pat âlepñe ekyongomune nângâm heronje otmâ manmai. Nângâñetâ den ya kakñeâk gem biwiyenñan gihitñe kârikñe ki memap. Yawu gârâmâ umatñe âlâ kakyenñan yâhâmap yan lohotñe otmâ pilâmai. 14 Yâhâ hote mem hâilonñmu nombotñe hele biwiñan giop yakât topñe yuwu. Lohimbi nombotñe den ekyongomune nângâñetâ bonñe otmap. Nângâñetâ bonñe otmu sâp kâlep ki otmuâk hângât iri sikum, me tewetsenñe, me âlâlâ ekmâ biwi nângân nângânyenñe yan hikum nângâm manmai. Yawu manmai yakât otmâ biwi yâhâp otmâ manñetâ manman âlepñe ki teteyiñgimap. 15 Yâhâ hote mem hâilonñmu nombotñe hân tonje orowân giop yakât topñe yuwu. Lok yawuyañeâmâ den pat âlepñe nângâm henñenñgumai. Nângâm henñenñgum tiñâk lâum manmâ yâhâñetâ manman âilonño lonño teteyiñgimap. Yâk yenñgât topyene yawu. Nâñe hoteân hâum yan yamâ topnenñeâmâ yawu.” Yawu sâm ekyongop.

Lok topnenne lambeân hâum sâop.

(Mareko 4:21-25)

¹⁶ Yesune den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenne emet kâlehen tatmâ lambe saum tunġunġan ki katmain. Gârâmâ helenġân gâitmunne kinmâ sem lanġinne pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ¹⁷ Yakât topne yuwu. Lok âlâ me âlâne otrjetâ bâlemu kurihimai yamâ hâmbâi mâne tetekġan otmu eknom. ¹⁸ Yakât otmâ den ekyongoan yu biwiyenġan katmâ nâġġâm heġenġunomai. Lok âlâ me âlâne nâhât den nâġġâm biwiyenġan katmâ mannomainne ya nâġġânetâ keterakbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâne nâhât den nâġġânetâ nahat otmu bet pilânomainne biwiyene pâlâmne manmâ ki nâġġânetâ keterakmâ heġenġuwuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhât hepne torehenlipne

(Mataio 12:46-50 Mareko 3:31-35)

¹⁹ Yawu sâm ekyongom tatmu lohimbi kinġitne orowâkne denne nâġġâne sâm mem hawam mewam tuhum kinbi. Yawu kinġetâ ikne hepne torehenlipne taka gotġan bane sâm otrjetâ lohimbine mâtâp maġuyiġiġetâ betyenehen kinbi. ²⁰ Betyenehen kinġetâ lok âlâ Yesu gotġan talopne yuwu sâm ekuop. “Torehenlipne taka betnennen kinmâ gâhât yai.”

²¹ Yawu sâmu Yesune yuwu sâm ekyongop. “An-itâhât tem lâum mansai yaġeâmâ nâhât hepne torehenlipne bulâne oai.”

Yesune sâmu to siru nâġ nâġ sâop.

(Mataio 8:23-27 Mareko 4:35-41)

²² Hilâm âlâen Galilaia denġân pato ya hâtikgum nombotgen arine sâm waġgaen yâhâwi. Waġgaen

yâhâm hâtikgum nombotgen ariwi. ²³ Arim tatñetâ Yesu amangât katmu aman pâlâmñe iop. Aman im tatmu dengân ya tânâmgunetâ yanâk siru puñ puñ sâm pilâop. Siru puñ puñ sâm pilâmu tonje waŋga kâlehen gemu guhulakbe sâm olop. ²⁴ Guhulakbe sâm olop yan ekñetâ sâtñe otmu hoñ bawalipñaje mândem yuwu sâwi. “Wâe, lok pato, waŋga yu dengân kâlehen guhulakbe sâm oap. Harannon-gomap.”

Yawu sâm ekunetâ yahatmâ siru kuwaŋgiop. Kuwaŋgimu to yañe nâñ nâñ sâop. Nâñ nâñ sâmu yuwu sâm ekyongop. ²⁵ “Wongât biwi yâhâp oai? “Nâñe tihityeñe otbomgât dop ki tap,” yawu mon naŋgai?” Yawu sâm ekyongop. Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm alahuwi. “Bâe, lok yukât topñe girawu? Siru kuwaŋgimu yañak to yañe nâñ nâñ yap.” Yawu sâwi.

Yesuñe weke bâleñe watyekmu gaiakmâ bau yengâlen ariwi.

(Mataio 8:28-34 Mareko 5:1-20)

²⁶ To nâñ nâñ sâmu dengân ya hâtikgum ba nombot endaken kapi âlâ, kutñe Gerasene sâm, yan ariwi. ²⁷⁻²⁹ Yan ari waŋgaembâ lâum kionmâ arinjetâ kapi amboñe, lok âlâ weke bâleñaje mângâeminiop, ya takamu ekbi. Yâhâ yâkât topñe yuwu. Lok yamâ sumân bam gam otmu weke bâleñaje mângâemu hâk katipñe tuhum pilâm hâk barahâk manmâ gaop. Otmu ikñe kapi ambolipñaje ari tâk kârikñe, kutñe sein sâm, yañe kâiñe bâtñe mem menduhum sâhâminiwiâke yamâ tâmbiriñ sâmu hâreakminiop. Yawu otma weke bâleñaje mângâemu lok ki manmaiângen ari ihilâk

mahilâk manminiop. Lok yakât topņe yawu. Lok yaņe ewan kinmâ Yesu ekmâ yâkât gotņan ge kinop. Gotņan ge kinmu Yesuņe weke bâleņe ya watbe sâmu yuwu sâmu ekuop. “Lok yukâlebâ gaiakmâ ari.”

Yawu sâmu hu halak tuhum yuwu sâmu ulitguop. “Yesu, topge naņgan. Gâ Anitâhât nanņe. Yamâ wongât nâhâlen takat? Nâ hâhiwin ki nihi. Inâk âwurem arihât naņgan.” Yawu sâmu ulitguop.

³⁰ Ulitgumu sâop. “Ahonakdâ nâņgâwe.”

Sâmu sâop. “Nâņe weke bâleņe nombotņe orowâk tatmâ lok yu mem mâņgâem mansain. Yakât otmâ nengât kutnennę “Komot Pato,” yawu.

³¹ Aiop, gâņe nâņgâningirâ sumânâk mannom. Hem topņan ki hâņgânnongorâ arinom.” Yawu sâwi.

³² Yâhâ talapņan bau sesengâlâkņe tomot tuhum kinņetâ yekbi. Yekmâ yuwu sâmu Yesu ekuwi. “Gâņe watnenekbuat otmuâmâ, âlepņe watnenekdâ gaiakmâ bau enda yeņgâlen arinom.” Yawu sâwi. Yawu sâņetâ watyekmu gaiakmâ bau ya yeņgâlen ge mânunjakbi. ³³ Bau yeņgâlen ge mânunjakmâ mâņgâeyekņetâ sururuk sâmu ba hem patoembâ tâwoņ sâmu denņanân kionņetâ haranyongop.

³⁴ Denņanân kionņetâ haranyongomu galemiongom manbiņe ekmâ sururuk sâmu kapi ambolipņe ya ekyongowi. ³⁵ Ekyongonņetâ yakât topņe nâņgâne sâmu Yesuhâlen takawi. Otmu emelâk weke bâleņe lok mâņgâeņetâ ihilâk mahilâk manminiop yamâ nâņgân nâņgânņe keterakbaņgimu hâk katipņe mânunjahop ya ekbi. Ekņetâ sâtņe otmu lohimbî Yesu orop kinbî ya

âiyongowi. ³⁶ Âiyongonjetâ Yesuŋe weke bâleŋe watyekmu gaiakmâ arinetâ nâŋgân nâŋgânŋe keterakbaŋgiop yakât den pat ekyongowi. ³⁷ Ekyongonjetâ nâŋgânjetâ sâtŋe otmu Yesuŋe pilâyekmâ âlâengen ariâkgât ekuwi.

Yakât otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu waŋgaen yâhâwi. ³⁸ Waŋgaen yâhânjetâ yan lok weke bâleŋe watbaŋgiop yaŋe yuwu sâop. “Nâ girawu otbom? Yen orop arinehât naŋgan.”

³⁹ Sâmu sâop. “Bia, gâ nen orop ki arinom. Yakât otmâ kapihehen ari gike hep torehenlipge yakât den pat ya ekyongowuat.” Yawu sâop.

Yawu sâmu kapiân yâhâ Yesuŋe heŋgeŋguop yakât den pat kapilipŋe ekyongop.

Yesuŋe Yairo baratŋe mumuŋambâ mem yahalop.

(Mataio 9:18-26 Mareko 5:21-43)

⁴⁰ Yawu otmâ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu kapi ya pilâm waŋga mem âwurem ariwi. Âwurem ari waŋgaembâ geŋetâ deŋgân ginŋan lohimbi dondâŋe Yesu ekne sâam taka kinbi.

⁴¹ Yawu otmâ kinjetâ miti emetŋahât galem-lipyeŋe yeŋgât lok kunŋe, kutŋe Yairo sâam, yâkŋe gotŋan ba mepaem yuwu sâam ekuop. ⁴² “Baratŋe, ombe bisine konohâk ya sihanâk katnenekbe sâam oap. Yawu gârâmâ gâŋe ari heŋgeŋguhât naŋgan.” Yawu sâop.

Yawu sâam ekumu Yesuŋe hoŋ bawalipŋe meyekmu ya pilâm Yairohât emelan ariwi. Mâtâwân arim tatŋetâ Yesu takaop yakât den pat ya lohimbi dondâŋe nâŋgâm ekne sâam yâkâlen arinetâ orowâk ariwi.

⁴³ Yâhâ imbi âlâ orowâk ariwi yâkât topņeâmâ yuwu. Imbilipnenņaje emetsenņe ekmai dop yawu ki olop. Yâhâ imbi yuâmâ emetsenņe ekmâ yâhâmu yambu kâiân yâhâp olop. Yambu kâiân yâhâp yu biwiņan dokta yengâlen arimu hep ya saņ sâekgât âi pato mewiâke yamâ yawuâk otmâ gaop. ⁴⁴ Yâhâ imbi yaņe Yesuhât betņan bam yâkât sâņgum potonņan in walipgumu yanâk hepņe saņ sâop. ⁴⁵ Yâhâ walipguop yanâk Yesuņe enğatņe kakņambâ olelem yekmâ “Âlâņe walipnohoap?” sâm âiyongop.

Yawu sâm âiyongomu yan kurihiakņetâ Petoroņe yuwu sâop. “Lohimbi dondâņe mem hawam mewam tuhunenekņetâ pâņ sâm kinsain. Yakât otmâ gâ girawu nâņgâm yat? Yan gâtņaje mon walipgohoai.”

⁴⁶ Sâmu sâop. “Walipnohoap yan hâkne katmâ naņgan.” ⁴⁷ Yawu sâmu imbi yaņe kâi bânņe kârâņ kârâņ sâmu kinop. Yawu otmâ Yesuhât sâņgum potonņan walipgumu hepņe sâņ sâop yakât topņe kerek ekuop. ⁴⁸ Sâmu sâop. “Toune, biwihe nâhâlen katsat. Yakât otmâ Anitâņe nâņgâhihimu hepge saņ yap. Lohotņan ba ari.” Yawu sâm ekuop.

⁴⁹ Yawu sâm ekum kinmu yanâk Yairohât hoņ bawalipņe nombotņaje emelambâ taka yuwu sâm ekuwi. “Baratge emelâk bâleap. Yakât otmâ lok pato yu imbiâk sârâ gamap.”

⁵⁰ Yawu sâņetâ Yesuņe nâņgâm Yairo yuwu sâm ekuop. “Yakât ki gorâhihiâk. Nâhâlen biwihanę kepeim enğat yâhâp ki ot.” Yawu sâop.

⁵¹ Yawu sâm Yairohât emet gotņan ba kinmâ lohimbi nombotņe katyekmu yaehen kinbi. Yae-

hen kinjetâ Petoro, Yakowo, otmu imiņe Yoane, Yairo, imbiņeit meyekmu emet kâlehen yâhâwi. ⁵² Yâhâ lohimbi dondâņe kahân tatmâ isem we bâle pato nâņgâm tatbi. Yawu ot tatnetâ yuwu sâm ekyongop. “Baratyetņe ki bâleap, in aman pâlâmņe iap. Yakât otmâ ki isenjet.” ⁵³ Yawu sâm ekyongomu nâņgâņetâ nahat otmu girinbaņgiwi. Emelâk katnenekmâ arap nâņgâwi. ⁵⁴ Yâhâ Yesuņe imbi sihan ya bânņan mem yuwu sâm ekuop. “Barat tipiņe, yahatmâ kin.” ⁵⁵ Yawu sâmu yanâk yahatmâ bam gaop. Yawu otmu Yesuņe sâmu sot um waņetâ niop. ⁵⁶ Otmu âwâņe mâmâņe ya ekmutâ âlâ kândâkdâ olop. Yawu otmâ bukulipyetņe ki ekyongoromawot sâm kuyitgiop.

9

*Yesuņe hoņ bawalipņe meyekmâ âi sâm yinģiop.
(Mataio 10:5-15 Mareko 6:7-13)*

¹ Yesuņe hoņ bawalipņe kâiân yâhâp men-duhuyekmâ âi sâm yinģim yuwu sâm ekyongop. “Yen nâhât sâtgât otmâ ari weke bâleņe lohimbi mâņgâeyekņetâ mansai ya watyinģinjetâ gaiakmâ arinomai. Otmu lohimbi kundat otmâ mansai ya heņgemyongonomai.” Yawu sâm ekyongop. ² Otmu lohimbiņe Anitâhâlen biwiyenņe kepeinjetâ tihityeņe otbuap yakât den pat ekyongom kapi âlâen âlâen ari kundat otbi ya heņgemyongonomaihât mâmâņe otyinģiop. ³ Mâmâņe otyinģim yuwu sâm ekyongom hâņgânyongop. “Âi topņe katne sâm sot me senņe âlâlâ umatdâek ki miakmâ arinomai. Natik ki miaknomai. Me itâkat ki goleaknomai. Me tewetsenņe hâkyenņan ki tatbuap. Me pet me

hâk katipņe ya hourâ hourâ ki miaknomai. Me howan ki tinaņgum arinomai. ⁴ Otmu kapi âlâen arinomai yanâmâ emelan dâim yâhâ katyekņetâ yanâk tatnomai. Kapi ya ambolipņane orot-memeyeņe bâleņe betbaņgim biwiyeņe Anitâhâlen katņet sâm nâhât den pat âlepņe ekyongonomai. ⁵ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonņetâ nâņgâņetâ nahat otmu bet pilânomai yamâ hâmbâi Anitâņe matņe umatņe yingiwuap. Yakât otmâ kâiyeņan wahap me bokosok me yu ya horatbuap yamâ tâlim gik beretek meņetâ gewuap. Ya gemu betyîņgim pilâyekmâ ba âlâengen arinomai. Ariņetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nâņgânomai.” Yawu sâm ekyongop.

⁶ Yawu sâm ekyongom hâņgânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepņe ekyongowi. Den pat âlepņe ekyongom yan lohimbi mesek otbi ya mem heņgemyongowi.

*Herotņe Yesuhât den pat nâņgâop.
(Mataio 14:1-2 Mareko 6:14-16)*

⁷ Otmu sâp yanâmâ Galilaia yeņgât lok kutdâ âlâ manop, kutņe Herot Antipa sâm, yâkņeâmâ Yesuņe olop miop yakât den pat nâņgâop. Lohimbi nombotņane yuwu sâņetâ nâņgâop. “Herotņe tembe lâulipņe ekyongomu Yoane kuņetâ muop yamâ mumuņambâ yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁸ Yâhâ nombotņaneâmâ yuwu sâņetâ nâņgâop. “Poropete lok âlâ, kutņe Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop yaņe mon purik sâm ge mansap,” yawu sâwi. Yâhâ nombotņaneâmâ yuwu sâņetâ nâņgâop. “Anitâhât poropetelipņe emelâk muwi yâk yeņgâlen gâtņe âlâ yaņe mumuņambâ

yahatmâ mansap,” yawu sâwi. ⁹ Yawu sâñetâ Herotñe nâñgâm engat yâhâp otmâ yuwu sâop. “Emelâk tembe lâulipne ekyongomune Yoane engatñe hârewi. Yakât otmâ lok girawu yañe yu ya otmâ mansap yakât den pat sâñetâ nanñan?” Yawu sâw Yesu ekbehât nâñgâm manop.

Lok 5000 ya sot yingñetâ newi.

(Mataio 14:13-21 Mareko 6:30-44 Yoane 6:1-13)

¹⁰ Emelâk Yesuñe hon bawalipñe hâñgânyongomu kapi âlâen âlâen ari yâkât den pat âlepñe ekyongowi. Ekyongom pesuk pilâm yâkâlen âwurem ari otbi mewi yakât ekuwi. Ekuñetâ meyekmu yenjâk tatmâ nâñgâne sâw Besaita kapiân ariwi. ¹¹ Kapi yan ariwi yakât den pat lohimbî kingitñe orowâkñe nâñgâm betyenehen watyekmâ ariwi. Arinñetâ yan Yesuñe tepñe nâñgâyingim Anitâhâlen biwiyenñe kepeinñetâ tihityenñe otbuap yakât den pat âlepñe ekyongop. Otmu bukulipyenñe mesek topñe topñe otbi ya meyekmâ takanñetâ mem henñemyongop.

¹² Yawu otmâ Anitâhât den topñambâek kâsikum yingimu emetsâpñe otmu yan hon bawalipñenñe yuwu sâw ekuwi. “Yu tain yu hâlâñmâ kapi tipi tapi âlâ ki tap. Yakât po yingimu wâtyenñe houñ sâmapgât gâñe hâñgânyongorâ arinñet. Hâñgânyongorâ ari yenahâk sot puluhum um nenomai.” Yawu sâwi.

¹³ Sâñetâ sâop. “Âlepñe yenñe sot kâsikum yingñet.”

Sâmu sâwi. “Nengâlen banja kândâkdâ mome otmu inñan yâhâp yawuâk tap. Lohimbî dondâ taka tai. Yawu gârâmâ nenñe katgekmâ ari

sot puluhuyingim lâum takanomgât nanjat me?” Yawu sâwi. ¹⁴ Yâhâ lohimbi taka tatbi ya yengât dowâmâ 5000 yawuya. Yesune yuwu sâm ekyongop. “Yeje lohimbi yu ekyongonetâ kâsiwahom komot tipi tapi, komot 50 dop yawuya tatmâ arinet.” Yawu sâop. ¹⁵ Yâhâ lohimbi ekyongonetâ den sâop yawuâk otbi. ¹⁶ Otmu Yesune sot ya mem himbimân pak sâm ekmâ Anitâ mepaeop. Anitâ mepaem banga ya motokmâ tipi tapi tuhum hon bawalipne yingimu lohimbi ya kerehâk yinginetâ newi. Yâhâ injan gurâ yawuâk yinginetâ nejetâ dopyenjan olop. ¹⁷ Nejetâ dopyenjan otmu sot nombotne talop ya hon bawalipnane hâwurum mânunjetâ saka saka kâiân yâhâp pik sâop.

*Petoroŋe Yesuhât topne sâm teteop.
(Mataio 16:13-19 Mareko 8:27-29)*

¹⁸ Otmu hilâm âlâen Yesune hon bawalipne katyekmu tatnetâ iknjiâk ba kinmâ Anitâ ulitguop. Ulitgum pesuk pilâmu hon bawalipne yâkâlen arinetâ yuwu sâm âiyongop. “Lohimbiŋe nâhât girawu nângâmai?”

¹⁹ Sâmu sâwi. “Nombotnane gâhât yuwu sâmai. “Yoaneje lohimbi toen katyekminiop ya emelâk kunetâ muop ya mumunambâ yahatmâ mansap,” yawu sâmai. Yâhâ nombotnaneâmâ, “Poropete âlâ, kutne Elea sâm, emelâk himbimân yâhâop nane purik sâm ge mansap,” sâmai. Yâhâ nombotnaneâmâ, “Anitâhât poropetelipne emelâk muwi ya yengâlen gâtne âlâne mumunambâ yahatmâ mansap,” gâhât yawu sâmai.” Yawu sâwi.

²⁰ Sânetâ sâop. “Yawu gârâmâ yeņeâmâ nâhât girawu nâņgâmai?” Sâmu Petoroņe yuwu sâop. “Anitâņe hâņgâņgohomu ge mansat ya nâņgâmunņe bulâņe oap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ yakât topoņe sâm tetem lohimbi ekyongomaihat sâm kuyiņgiop.

Yesu kuņetâ mumbuap yakât sâop.

(Mataio 16:20-28 Mareko 8:30-9:1)

²² Den âlâ torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâ lok bulâņe mansan. Yawu gârâmâ hotom umai yeņgât kunlipyeņe otmu Isirae nengât papatolipenneņe otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya kerekeņe biwi konohâk otmâ yan nâhât sâm bâlenihim mem âlâlâ tuhunekmâ nohoņetâ mumbom. Mum yan hân kâlehen hilâm kalimbu tatmâ benņe yapâ mumuņambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

Manmannenņe ki alitmâ manmâ yâhânom.

²³ Otmu Yesuņe lohimbi kerehâk yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi âlâ me âlâņe biwiyenē nâhâlen katmainņe nâhâlen torokatne sâm yan yeņahât ki nâņgâņetâ yahatbuap. Me senņe âlâlâ tatyiņgiap ya biatningimap sâm yakât ki nâņgâm ketet otmâ engat yâhâp otnomai. Nâhât den haonmâ ârândâņ nâņgâm tem lâunihim mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ benņe lok âlâ me âlâņe manmanyenē alilaknomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyenâņe kepeim manmâ nâhât den pat âlepņe yu lohimbi ekyongonomai. Ekyongonomai yakât otmâ yongoņetâ munomai yamâ Anitâņe mumuņambâ mem yahatyekbuap. ²⁵ Yâhâ lok âlâ

me âlâņe iri sikum me manman topņe topņe yan biwi nâņgân nâņgânyeņe hikum manmâ munomai yaņe girawu otnomai. Yeņahâk mumuņambâ yahatnomaihât dop âlâ ki tap. Nâ lok bulâņe den kâsikum yingim mansan. Yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe nâhât den nâņgâņetâ nahat otmu betnihinomai yamâ matņe yuwu kâpekyingiwom. Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoņnaņe yâhâpņe hâņgânnohomu aņelolipņe meyekmune hânân genom. Sâp yan yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe nâhât den nâņgâņetâ nahat otmu betnihimai yamâ nâku yawuâk betyongomune matņe umatņe menomai. ²⁶ Hâmbâi sâp patoen Himbim Awoņnaņe yâhâpņe hâņgânnohomu aņelolipņe meyekmune hânân genom. Gem yan manmanyenahât matņe âlâku ikņiâk ikņiâk kâpekmâ yingiwom. ²⁷ Yuwu sâm ekyongomune nâņgâm biwiyenjan katmâ mannomai. Yen ki mum metenjetâek Anitâņe tihityeņe otbe sâm lok bulâņe nâ hâņgânnohomu âwurem ge tihityeņe otbisâm.” Yawu sâop.

*Yesuņe Mose yet Elea orop den alahuwi.
(Mataio 17:1-13 Mareko 9:2-13)*

²⁸ Den yawu ekyongop yakât kakņan hilâm nombolân yâhâp mon pesuk sâmu Yesuņe Anitâ ulitguwe sâm olop. Yakât otmâ Petoro, Yakowo, otmu imiņe Yoane, meyekmu hoņ bawalipņe nombotņe âlâmâ katyekņetâ tatņetâ yenjiâk pumņe âlâen yâhâwi. ²⁹ Yâhâ kinņetâ Yesuņe Anitâ ulitgum kun kundenņe âlâ otmu sâņgumņaņe laņinņe pilâm kaok bolaņ bolaņ olop. ³⁰ Yawu otmu Mose Elea emelâk Anitâņe meyelehop yaņe in yawu tetem kinmutâ ³¹ himbimâmbâ laņinņaņe siliņ siliņ sâm

hâuyelekmu yâk orop den alahuwi. Yawu otmâ Yesuŋe Yerusalem kapiân ari Anitâŋe yâkât mâtâp sâam kalop ya lâumu Yura papatolipyenâŋe kuŋetâ mumbuap yakât ekyotgop.

³² Mose yet Elea tetemutâ den otbi yan hon bawalipŋaŋe aman pâlâmŋe iwi. Yâhâ Mose yet Eleaŋe Yesu pilâm arire sâam otmutâ kâlâwahom yahatmâ yekbi. Yekŋetâ Petorohât hanŋe tâlâhumu yuwu sâam Yesu ekuop. “Lok pato, kulem teteap yuwuya âlâ ki ekmain. Yu ekmunŋe âlâ kândâkdâ oap. Yawu gârâmâ gâŋe sârâ selep kalimbu tuhnehât nanŋan. Gâhât âlâ, Mosehât âlâ, Eleahât âlâ.” Yawu sâop. ³³ Otmu Mose yet Elia Yesu pilâm arire sâam otmutâ Petoroŋe kulem yakât topŋe ki nâŋgâmâk Yesu yawu sâam ekuop.

³⁴ Yawu sâamu yanâk elem patoŋe ge pumŋe ya mem kâtâpgumu kiŋgityenahât otbi. ³⁵ Kiŋgityenahât otŋetâ elem yakât biwiŋambâ Anitâŋe den âlâ yuwu sâop. “Bulâŋanâk yuâmâ nine nanne ombe bisine. Nâŋe âi sâam waŋmâ hâŋgângumune giop. Yakât otmâ den sâuwuap ya yeŋe mem biwiyenâŋ katmâ tem lâuwawŋim mannomai.” Yawu sâop.

³⁶ Den ya sâam tiŋ pilâmu Yesu ikrêâk kinmu ekbi. Yâhâ hon bawalipŋaŋe kulem ya ekbi yakât ki sâam tetem bukulipyenâŋe ekyongowi.

Yesuhât hon bawalipŋaŋe weke bâleŋe watne sâam pâpŋuwi.

(Mataio 17:14-21 Mareko 9:14-29)

³⁷ Emet haŋ sâamu pumŋehembâ geŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe ari mem teteyekbi. ³⁸ Mem teteyekŋetâ hohetyenambâ lok âlâŋe halahum

yuwu sâm Yesu ekuop. “Lok pato, gawot. Nine nanne ombe bisine yu gam ek. ³⁹ Yakât topne yuwu. Weke bâleñaŋe pârâk sânsânâk mângâemu senne gâwân gâwân sâm hânân ge imu nekamne kâtiŋ sâm laune barak barak otmu halahumap. Weke bâleñaŋe yaŋe haonmâ ârândân yawu mângâemap. ⁴⁰ Yawuhât hoŋ bawalipgaŋe watŋet sâm dâim taka ekyongomune pâpgum pilai.” Yawu sâop.

⁴¹ Yawu sâmu Yesuŋe olelem hoŋ bawalipne yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yen orop sâp kâlep manmâ gain. Yamâ wongât nâhâtne ki tânnongowuap yawu nanŋai? Yawu nâŋgâm biwiyenñaŋe nâhâlen tiŋâk ki kepeiai yakât nâŋgâmune ki ârândân oap. Yawu gârâmâ hâmbâi nâŋe pilâyekmâ yâhâwom yan yeŋe girawu mannomai?” Yawu sâm ekyongom âwâŋe ekumu nanne ya dâim Yesuhâlen baop.

⁴² Dâim bamu weke bâleñaŋe mângâemu senne gâwân gâwân sâm hânân ge kârân kârân sâm laune barak barak otmâ iop. Yawu otmuâmâ Yesuŋe weke bâleñaŋe ya watmu gaiakmâ arimu âlepne otmâ âwâŋahâlen ba kinop. ⁴³ Yâhâ Yesuŋe kulem miop yan Anitâhât wâtne tetemu ekŋetâ ewe membe olop.

Yesu kuŋetâ mumbuap yakât âlâkuâk sâop.

(Mataio 17:22-23 Mareko 9:30-32)

Yesu kulem miop ya ekŋetâ ewe membe olop sâp yan hoŋ bawalipne yuwu sâm ekyongop.

⁴⁴ “Den yuwu sâm ekyongomune nâŋgâm biwiyenan katmâ mannomai. Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu ge mansan. Nâhât kasalipñaŋe

sâp ki kâlep otmuâk meneknomai.” Yawu sâop.
⁴⁵ Yawu sâm ekyongowâke yamâ Anitâne nângân nângânyeje mem kopa tuhuyekmu nângânetâ ki keterahop. Yakât otmâ âikune sâm otjetâ umatnje otmu pilâwi.

Huruņ huruņ manmâ yâhânôm.

(Mataio 18:1-5 Mareko 9:33-37)

⁴⁶ Sâp âlâen Yesuhât hoņ bawalipņaje osetyeņan gâtņe âlâ me âlâņe kunyeņe pato otbuap yakât sâm pawarak guwarak otbi. ⁴⁷ Yawu otmâ sahaņgetâ Yesuņe biwiyenjahât topņe nângâm yan naom tipņe âlâ lâum gotyeņan katmu kinmu ⁴⁸ yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâņe tem lâunihim naom tipņe yuwuya buku otbaņginomai. Lohimbi yaņe naom tipņe otbaņgiain sâm yan nâ buku otnihinomai. Otmu nâ otnihiain sâm Anitâne hângânohomu ge mansan yâk buku otbaņginomai. Yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe yeņjahât nângânetâ gemu huruņ huruņ manmai ya yeņgât Anitâne nângâyiņgimu yahatmap.” Yawu sâop.

Lohimbiņe nengât ki nângânetâ gemap yaņe buku otningimai.

(Mareko 9:38-40)

⁴⁹ Yawu sâm ekyongomu Yoaneņe yuwu sâm ekuop. “Lok pato, lok ondowân gâtņe âlâņe kutgan gohonmâ weke bâleņe watyekmu gaiakmâ ariwi ya nenņe ekmâ nângâm bâlewaņgim kuwaņgiwin.” Yawu sâop.

⁵⁰ Yawu sâmu yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi nombotņaje yeņgât ki nângânetâ gemap yaņe yeņgât buku manmai. Yakât otmâ lok yawuya ki kuyiņginomai.” Yawu sâop.

Samaria kapi ambolipņaje Yesu ekmâ ki buku otbaņgiwi.

⁵¹ Yesuņe himbimân âwurem yâhâwuap yakât sâp tâlâhuop. Yakât otmâ Samaria hân tânâmņambâ Yerusalem kapiân ariwe sâm biwiņaje nâņgâop. ⁵² Yawu otmâ Samaria ya yengât kapi âlâen ari inomaihât hoņ bawalipņe nombotņaje kulet sâm ari emet âlâ mem hengenņuņet sâm hâņgânyongomu ariwi. ⁵³ Ari kapi ambolipņe ya ekyongonjetâ Yesu Yerusalem kapiân ariwuap yawu nâņgâmâmâ emetyeņe alitbi. ⁵⁴ Emetyeņe alitņetâ hoņ bawayâhâtņe yâhâp, Yakowo yet Yoane, yakât nâņgâmutâ bâlemu yetņe enņgatyetņeâk otmâ Yesu yuwu sâm âikuowot. “Lok pato, nâņgânitgirâ sâmutņe himbimâmbâ kâlâp punduņ sâm ge seyehâk.”

⁵⁵⁻⁵⁶ Yawu sâmutâ kuyitgimu kapi ya pilâm âlâengen ariwi.

Lok yuwuyaje Yesuhât tem lâuwangim manno-mai.

(Mataio 8:19-22)

⁵⁷ Mâtâwân arim tatņetâ lok âlâņe mem teteyekmâ Yesu yuwu sâm ekuop. “Gâ yuken yaken otbuat yamâ nâ orowâk.”

⁵⁸ Sâmu sâop. “Nine topne hâum pâpņuatņât yuwu sâmune nâņgârâ keterahâk. Sonņoâmâ nak duwiņan imai. Yâhâ nâiâmâ nak kakņan kerem tatmai. Yâhâ nâmâ Anitâņe hâņgânnohomu ge mansan yamâ emet âlâ ki tatnihiap. Yakât otmâ gâ orowâk arinom otmuâmâ girawu otnom?” Yawu sâm ekuop.

⁵⁹ Yesuŋe lok âlâ mem tetem yuwu sâŋ ekuop. “Nâhâlen torokatdâ orowâk mandehât naŋgan.”

Sâmu sâop. “Lok pato, awoŋ âun bâleap. Yakât otmâ nâŋgânihirâ ari awoŋne kurihiwe. Kurihim âwurem gamune orowâk arirom.”

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lohimbi biwi pâlâmŋe manmâ Anitâhât den ki lâum manmaiŋe hanguŋet. Gâŋeâmâ katyekmâ taka Anitâhât den pat âlepŋe lohimbi ekyongowuat.” Yawu sâop.

⁶¹ Yâhâ lok âlâŋe Yesu yuwu sâŋ ekuop. “Lok pato, gâ orowâk arirehât naŋgan. Yawu gârâmâ nâŋgânihirâ hep torehenlipne yeŋgâlen âwurem arimune iseŋŋim katyekmâ âwurem gamune arirom.”

⁶² Sâmu sâop. “Den yat yakât matŋe den âlâen hâum yuwu sâŋmune nâŋgâ. Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatne sâŋ hep torehenlipyeŋe katyekŋetâ kinŋetâ waŋgaen yâhânomai. Yawu otmâ tepyeŋe nâŋgâyiŋŋim purik sâŋ âwurem ari yekne sâŋ otnomaiŋe nâhâlen torokatŋetâ âi sâŋ yiŋgiwomgât dop ki tap.” Yawu sâop.

10

Anitâhât den ekyongonŋet sâŋ Yesuŋe lok 72 hâŋgânyongop.

¹ Sâp yakât kakŋan Yesu Kutdânenŋaŋe lok 72 mem sâlipyongop. Yawu otmâ lok yâhâp yâhâwâk menduhuakmâ kulet sâwaŋŋim mâtâp mewawŋinomialhât âi sâŋ yiŋŋim hâŋgânyongop.

² Den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongom hâŋgânyongop. “Kâlâmân sot pato tap. Yâhâ Anitâŋe nep lok katyekmu mem hâwurum

kinsaiâkâ yamâ ki dopņan oap. Yakât otmâ Anitâņe lok âlâkuâk katyehâkgât ulitgum mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

³ Otmu hoņ bawalipņane topyeņe nanğanņetgât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lama yamâ pâlamņe kinmai. Yâhâ sosoņeâmâ sâtņe bâleņe tatmai. Yawu gârâmâ lama yaņe dâiakmâ arinomai yamâ sosoņe yingim neyekbuap. Dop yawuâk nâņe hâņgânyongomune sâtņe metņe kâlehen arinomai.

⁴ Hâņgânyongomune arinomai yan bât barahâk arinomai. Itâkat ki goleaknomai. Me kâi katipņe katnomai yakât houņe âlâ ki menomai. Me tewet-senņe hâkyeņan ki tatbuap. ⁵ Otmu kapi wosapâ arine sâm otnomai yan mâtâwân lok orop den kâlep ki huhunomai. Inâk tâņ tâņâk kapiân arinomai.

Otmu kapi ambolipņe âlâ me âlâņe emelan dâim yâhâ katyekņetâ yan yuwu sânomai. “Anitâņe ti-hityeņe otmu yâkât wâtņan kinmâ yâhâm heroņe kakņan mannomai.” ⁶⁻⁷ Yawu sâm ekyongonjetâ heroņe otyinginomai otmuâmâ yan tatmâ nâhât den pat âlepņe kâsikum yingņetâ nâņgâm yanâmâ bulâņe yâk yengâlen tetewuap.

Yâhâ kapi ambolipņane buku otyinginomai yakât nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nâņgâņet. Lok âlâ me âlâ nep sâm yingņetâ tuhumai yakât hâmeņe meņetâ ârândâņ otmâp. Yakât otmâ kapi ambolipņane yen buku otyingim sot um yingņinomai otmuâmâ kapi yan tatnomai.

Yâhâ nombotņane denyeņe nâņgâņetâ nahat otmu betyinginomai otmuâmâ yengu yawuâk betyinginomai.

⁸ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângânetâ bulâne otmu buku otyinginomai otmuâmâ ⁹ yan tatmâ lohimbi kundat otnomai ya mem hengemyongonomai. Yawu otmâ Anitâhâlen biwiyenane kepeinetâ tihityene otbuapgât den pat âlepne ekyongonomai.

¹⁰ Yâhâ kapi âlâen ari den ekyongonjetâ nângânetâ nahat otmu betyinginomai otmuâmâ hâmbâi Anitâne matne umatneâk yingiwuap. Yakât otmâ kapiân ari lohimbi senyen an kinmâ yuwu sâm ekyongonomai. ¹¹ “Anitâne tihityene otbe sâm oap. Yamâ yene yâkât hâkân otmâ betbanjai. Yakât otmâ kâinenan wahap me bokosok me yu ya horatsap yamâ tâlim gik beretek memunne gemu betyingim arinom.” Yawu sâm ekyongom pilâyekmâ arinetâ towat ya ekmâ kâi katsap yawu nângânomai.

¹² Kapi ambolipnane orotmemeyene bâlene ya ki betbangim Anitâhâlen biwiyene katsai ya yengât yuwu sâmune nângânet. Sâp patoen Sotom kapi ambolipnane orotmemeyene bâlene otminiwi yakât matne menomai. Otmu yen gurâ yawuâk orotmeme bâlene torokatmâ otmâ mansai. Yakât otmâ yeneâmâ Sotom ambolipnane matne menomai ya wangim matne umatne pato hâliline menomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lohimbi biwi kârik otmâ manbi ya Yesune sârekyongop.

(Mataio 11:20-24)

¹³ Lohimbi ne orotmemeyene bâlene ki pilâm Anitâhâlen biwiyenane kepeim manbi. Yakât otmâ Yesune sârekyongom yuwu sâm ekyongop. “Main,

Korasin otmu Besaita kapi ambolipņe yeņgât sâwe. Yeņgâlen kulem topņe topņe mem gamune ekņetâ tâņât otmap. Yamâ emelâk embâņân Tiro Siron kapi ambolipņe kulem yawu ya ekbi mâne orotmeme bâleņe otmâ gawi ya betbaņgim Anitâhâlen biwiyenņe kepeimbâi. ¹⁴ Yawu gârâmâ yeņe orotmeme bâleņe otmâ mansai ya ki pilâm Anitâhâlen biwiyenņe katsai. Yakât otmâ hâmbâi Tiro Siron kapi ambolipņe matņe umatņe menomai ya wangim yeņe umatņe amokņan menomai. ¹⁵ Otmu Kapanaum kapi ambolipņe yeņgât sâwe. Yen gurâ yeņahâlâk nâņgâņetâ yahatmu hâkyeņe mepaeakmâ yuwu sâmai. “Nenâmâ emelâk Anitâņe himbingât pat kuningimu mansain’ ” Yawu sâmaiâke yamâ yuwu sâmune nâņgâņet. Yeņe orotmemeyeņe bâleņe ya ki betbaņgim Anitâhâlen biwiyenņe katsai. Yakât otmâ yenâmâ hemgât pat mansai. Hâmbâi mâne Anitâņe yakât matņe umatņe pato hâlilije yingimu menomai.” Yawu sâop.

¹⁶ Ya yeņgât yawu sâm hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Den ekyongoan yu nine den bia. Yu Anitâņe sâm nihiop ya ekyongoan. Yakât otmâ lohimbije denyeņe nâņgânomai yan yeņgât den naņgain sâm nâhât den nâņgânomai. Yâhâ lohimbije denyeņe nâņgâņetâ nahat otbuap yan yeņgât den nâņgâmunņe nahat oap sâm nâhât den nâņgâņetâ nahat otbuap. Otmu lohimbije nâhât den nâņgâņetâ nahat otbuap yamâ Anitâņe hâņgânohomu gewan yâkât den nâņgâņetâ nahat otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok 72 hâņgâņyongomu ariwi yaņe âwurem takawi.

17 Lok 72 âi sâm yingim hângânyongomu ariwi yaņe âwurem taka otbi mewi yakât herone nângâwanġim Yesu yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, kutgan gohonmâ weke bâlene watyekmunne gaiakmâ ariwi yakât nângâmunne âlâ kândâkdâ oap.” Yawu sâwi.

18 Sâņetâ sâop. “Yeņe ari weke bâlene watyekbi yan hâkne katmâ nângâwan. Yawu otmâ belek sâmu ekmain yakât dopņeâk Satanņe himbimâmbâ ge kumu ekban.

19 Yakât otmâ yuwu sâmune nângâņet. Soron hambeņe me sâtņe metņe kakņan tâliņetâ yan hilipyongomap sâm mâmâņe otyingim yâhâwom. Otmu nâhât sâtġât otmâ weke bâlene me yu ya lohimbi mângâeyekmai ya sâyingiņetâ yeņġât tem lâuyinginomai. 20 Yawu ġârâmâ weke bâleneņe yeņġât tem lâuyinginomai yakât nângâm Anitâ mepaenomai. Yâhâ Anitâņe himbimân tatmâ kutyene nângâm manman kârikņahât pat kuyingimu tap yakât otmâ Anitâhât nângâm herone pato otbaņginomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuņe tep hero nângâm Anitâ mepaeop.

(Mataio 11:25-27 Mataio 13:16-17)

21 Yawu sâm ekyongop sâp yanâk Anitâhât Wâtġât mâmâņahât Heakņe biwiņan gemu biwi hero pato nângâm Anitâ yuwu sâm mepaeop. “Awon, hân himbim kândikyotgon amboņe, ġâhât tep âlep pato nângâhîhian. Otmu lok nombotņeņe ġâhât topge nângâne sâm nângân nângân emetņan yâhâwi. Parisaio otmu Sarukaio lok yawuya. Yawu ġârâmâ nâņe ġâhât den lâum manmâ gan yakât dopņeâk yâkņe lâum manmâ gai

mâne ârândân otbâp. Yakât topne nângâmai hât gâne nângân nângânye ne ki mem hewewen tuhuyingimat. Yawu gârâmâ lok nombotne, kutyene bia, belângen manmai ya neâmâ topne nângânetgât gâne nângân nângânye ne mem hewewen tuhuyingimat. Gâne nângâmat, yawuâk tetemap. Yakât mepaeheksan.” Yawu sâm âwâne ekuop.

²² Âwâne yawu sâm ekum tin pilâm benne lok 72 âwurem takawi ya yuwu sâm ekyongop. “Himbim ambo ne tatmap yâhâmâ awone. Yâkne mâmâne otnihimu wuân me wuân otbomgât dop tap. Otmu nâne awonahât topne nângâwan gim hennguan. Yawu gârâmâ lohimbi nombotne awonahât topne nângânet sâm ekyongowom ya ne nângâwan gim henngunomai.” Yawu sâm ekyongop.

²³⁻²⁴ Yawu sâm ekyongom katyekmu arinetâ hon bawalipne kâiân yâhâp yuwu sâm ekyongop. “Emelâk embân Anitâhât poropete lok otmu lohimbi nombotne yâkât tem lâum manbi ya ne kulem nâne mem mansan yu ekne sâm yakât mambotmâ gam inâk muwi. Otmu yakât dopneâk yâkne himbingât den pat nâne ekyongom mansan yu nângâne sâm mambotmâ gam inâk muwi. Yakât otmâ den yuwu sâ mune nângânet. Ye neâmâ sâp yiwere ne yu nâ orowâk manmâ gam kulem topne topne memune ekmâ nâhât den nângâm herone kakjan mansai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok âlâne kasa ne ekmâ buku otbângiop.

²⁵ Mosehât girem den kâsikum yingiminiopne Yesuhâlen ariop. Ari Yesu ne den sâm hilipgumu

pâi emetņan katņetâ talâkgât yuwu sâmu âikuop. “Lok pato, sârâ nângâwe. Nâņe girawu otmune ârândâņ otmu yanâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kunihiwuap?”

²⁶ Sâmu sâop. “Moseņe girem den kulemguoop ya sârâ nângâwe.”

²⁷ Sâmu sâop. “Anitâņe girem den âlâ Mose ekumu kulemguoop ya yuwu tap.

“Isirae ambolipņe yen ekyongomune nângâņet. Nengât Kutdânenņe yamâ Anitâ ikņe konok tatmap. Nenņe yâkâlen biwi nângân nângânnenņe kepeim yâk konok mepaenom. Otmu yâkât lau konok nângâm tem lâuwanņim mannom. Otmu mâtâp sâmu ningiop ya tâņ tâņâk watmâ yâhânom.” Yawu tap. Yâhâ den âlâmâ yuwu tap.

“Nenņahât nanņanņimunņe yahatmap yakât dopņeâk buku nombotņe yeņgât nângâmunņe yahatbuap.” Yawu tap.”

²⁸ Sâmu sâop. “Âlepņe yat. Yawu otmâ manmâ yâhâwuat otmuâmâ Anitâņe manman kârikņahât pat kuhihwuap.” Yawu sâop.

²⁹ Yawu sâmu lok yaņe irelakmâ yuwu sâmu ekuop. “Nâ bukune âlâ?”

³⁰ Yawu sâmu Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâmu ekuop. “Yura lok âlâ Yerusalem kapi pilâm Yeriko kapiâņgen ariop. Mâtâwân arim tatmu kasalipņe mem tetem kum panņetâ ge iop. Ge imu senņe âlâlâņe ya kombo mewanņim pilâm ariwi. Pilâm ariņetâmâ mumbe sâmu olop.

³¹ Mumbe sâmu otmu Anitâhât hotom umai ya yeņgâlen gâtņe âlâņe mâtâp yawuâk ari ekmâ

launje butelim inâk wangim ariop. ³² Otmu opon kâmbukñahât honj bawa âlâ, Lewi senâmbâ gâtñaje mâtâp yawuâk ari mem tetem gotñan bam ekmâ biwi pâlâmñe otmâ ariop. ³³ Yâhâ Yura lohimbiñe Samaria lohimbi ya yengât nângâñetâ gemu betyñgimai. Yawu otyñgimaiâkâ yamâ Samaria gâtñe lok âlâ mâtâp yawuâk ari Yura lok ya mem teteop.

³⁴ Ekmâ tepñe nângâm gotñan bam hepñe piriwangim, marasin mem lâwâlem sâhâwanjiop. Otmu lok ya lâum ikñe donji kakñan katmâ mem kapiân ari lombañe emet iminiwi yan katmu tatmu omoñ konok galemguop. ³⁵ Yâhâ emet hañ sâmu ariwe sâm otmâ emet yakât amboñe tewetsenñe wanmâ yuwu sâm ekuop. “Tihitñe otmâ mandâ tewetsenñe gihian yu ekdâ ki ârândâñ otbuap otmuâmâ hâmbâi âwurem takawom yan eknohorâ âlâ gihiwom.” Yawu sâm ariop.

³⁶ Otmu yakât âihohowe. Lok kalimbu ya yengâlen gâtñe girawu yañe buku otbañgiop nanjat?”

³⁷ Sâmu sâop. “Samaria gâtñe lok yañe tepñe nângâwanjim tihitñe olop ya.”

Sâmu sâop. “Bukulipge tânyongomat dop yawuâk kasalipge tânyongowuat. Yawu.” Yawu sâm ekuop.

Mata yet Maria

³⁸ Yawu sâm ekum Yesuñe honj bawalipñe meyekmu lohimbi katyekmâ kapi âlâen ariwi. Kapi ariwi yan imbi âlâ, kutñe Mata sâm, gariñeit manowot. Yâkñe Yesu otmu honj bawalipñe dâiyekmu emetyetñan yâhâwi. ³⁹ Yâhâ tatñetâ

gariņe, kutņe Maria sâṁ, yâkņe Kutdâhât gotņan ba tatmu den kâsikum waņop. ⁴⁰ Yâhâ Mataņe ikņiâk sot uyiņgimu gariņe ki tânguop. Yakât nâņgâm bâlewaņgim sâop. “Kutdâ, garineâmâ konam. Nâ niniâk sot uan. Yakât nâņgâmune bâleap. Ekurâ tânohoâkgât naņgan.”

⁴¹ Sâṁu sâop. “Mata, gâ wahap tâņât yakât nâņgârâ yahatsap. ⁴² Garihaņeâmâ nâhât den nâņgâwe sâṁ otmu yakât nâņgâmune âlepņe oap. Yakât otmâ den âlâ ki sâwe. Pesuk yap.” Yawu sâop.

11

*Anitâ orop den otnom yakât topņe yuwu tap.
(Mataio 6:9-15 Mataio 7:7-11)*

¹ Sâp âlâen Yesuņe Anitâ ulitgum talop. Ulitgum tiņ pilâmu hoņ bawaņe âlâņe gotņan ba yuwu sâṁ ekuop. “Kutdâ den âlâ ekgohowe. Yoanehât hoņ bawalipņe wuân me wuângât sâṁ Anitâ ulitgunomai yakât topņe ekyongop yawuâk eknongorâ nâņgâne.”

² Yawu sâṁu yuwu sâṁ ekyongop. “Anitâ yuwu sâṁ ulitgunomai. “Himbim awoņnenņe, topge âlâ kândâkdâek tap. Yakât nâņgâm mepaehekmâ mannom. Gike sâtgât otmâ aņelolipgaņe haoņmâ ârândâņ hoņ bahihimai yawuâk nenņe gurâ tem lâuhihim mannom. ³ Otmu gâņe hilâm ârândâņ tihitnenņe otmâ dopnenņanâk ningimat. ⁴ Otmu lohimbi nombotņe mem bâlenenekmâ tai ya yeņgât nâņgâm umam sâyiņgim tosayeņe pilâyiņgimain yakât dopņeâk gâņe umam sâningim tosanenņe pilâningiwuat. Otmu

Satanje kendâningimu otmunje bâlemap sâmb ulitgohoaingât mâtâp meningi.” Yeje yawu sâmb Anitâ ulitgum mannomai.” Yawu sâop.

⁵⁻⁶ Otmu den âlâen hâum yuwu sâmb ekyongop. “Omoŋ derep kâmbukŋan yeŋgâlen gâtje âlâ me âlâje bukuyeŋahât emet hawiŋan ari kinmâ kotok kunmâ yuwu sâmb ekuomai. “O bukune, sâmbune nâŋgâ. Lomba âlâ nâhât emelan taka tap. Nâ emetnan sot ki tap. Yakât otmâ sot kâsikum ni-hirâ mem ari um waŋmune niâk.” ⁷ Yawu sâmbu emetŋanâk tatmâ yuwu sâmbuap. “Girawu otmâ omoŋ derep kâmbukŋan mândeneneksat? Emet gahatje emelâk maŋguain. Gârâmâ yahatmâ ki mem gihiwom.” Yawu sâmb ekuwuap. ⁸ Yâhâ bukunaŋe emelanâk tatmâ sot ki waŋbuap otmuâmâ den otmâ dewaemu yahatmâ sot ya ihilâk waŋbuap. ⁹ Yakât yuwu sâmbune nâŋgâŋet. “Yeje wuân me wuâŋgât nâŋgâm Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitguŋetâ âlepje nâŋgâyiŋgiwuap.

¹⁰ Otmu âlâen hâum sâmbu. Yeje buku âlâhât emelan yâhâne sâmb, “Wâe tat me?” sâŋetâ nâŋgâyiŋgimu yanâmâ emet kâlehen yâhânomai. Yakât dopŋeâk Anitâ ulitguŋetâ nâŋgâyiŋgiwuap. Anitâhâlen biwiyeŋaŋe kepeim ulitgumai yamâ âlepje nâŋgâyiŋgiwuap. Otmu pâin guin otmai yamâ âlepje ikŋak mâmbâŋe otyiŋgimu biwiyeŋe sâmbuap.

¹¹⁻¹² Otmu den âlâen hâum sâmbune nâŋgâŋet. Yeŋgâlen gâtje âlâ me âlâhât nanŋaŋe po waŋgimu âwâŋe ulitgumu yan âwâŋaŋe ki neneŋe ya waŋbuapgât dop ki tap. ¹³ Otmu yen nombotje Anitâhât topje ki nâŋgâm heŋgeŋgumaiŋe nan

baralipyene yawu otyingimai. Anitâ awonnenne himbimân tatmapne nen ikniâk ikniâk topnenne ekmâ nângâmap. Yakât otmâ lok âlâ me âlâne Wâtgât mâmânahât Heakne mâmâne otyingiâkgât Anitâ ulitgunomai yan yeje nan baralipyene otyingimai ya wangim tâñ tâñâk yingiwuap. Yawu sâm ekyongop.

Yesune Anitâhât wâtñan kinmâ weke bâlene watyehop.

(Mataio 12:22-30 Mareko 3:20-27)

¹⁴ Weke bâleneje lok âlâ mângâemu laune manguakmu den biaek manmâ gaop. Otmu Yesune weke bâlene ya watmu gaiakmâ arimu laune hâreakmu den olop. Yawu otmu lohimbî yan kinbiñe ekñetâ sâtne olop. ¹⁵ Yawu gârâmâ Parisaio lok nombotñane ekmâ Yesu nângâm bâlewangim yuwu sâwi. “Yâkât topñeâmâ yuwu. Yâhâmâ weke bâleneje mâmâne otbâñgiap. Yakât otmâ ya yengât patoyene, kutne Besewulu sâm, kutne âlâmâ Satan yâkât wâtñan kinmâ watyekmap.” Yawu sâwi.

¹⁶ Yâhâ Yesune otmâ hilipgumu mem pâi emetñan katñetâ talâkgât nombotñaneâmâ topyene kurihiakmâ yuwu sâwi. “Anitâne nângâhîhimap otmuâmâ sârâ kulem âlâ himbimâmbâ tetemu ekmâ topge nângânom.”

¹⁷ Yawu sâñetâ Yesune biwiyenahât topne ekmâ nângâm yuwu sâm ekyongop. “Yeje nângâm tâpikguai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Lok komot konohâk mansainje yahatmâ ahom hionakmâ tiok taok otnomai yamâ

kutyenje biatbuap. Yâhâ kapi âlâ konohâk tat-mainje yenjahâk yahatmâ ahom hionjaknomai yamâ kâwurumyeneâk kinbuap.

¹⁸ Yakât den âlâ torokatmâ sâwe. “Besewulunje mâmâne otnihimu weke bâlene watyekmune gaiakmâ arimai,” yawu sâmai. Yawu gârâmâ Satangât komotyenjahâk ahom hionjaknomai yamâ den ekyongoan yuwuâk tetemu Satangât kutne biatbâp. ¹⁹⁻²⁰ Nâmâ Anitâhât wâtņan kinmâ weke bâlene watyekmâ yan amboyenje Satan ya mem ge katsan. Yakât otmâ âlâku yu torokatmâ sâwe. Yene imbiâk nâhâitne Satangât wâtņan kinmâ weke bâlene watyeksap yawu nângâmai. Yakât nâne yuwu sâm purik pilâmune nângânet. Yene âlâhât wâtņan kinmâ weke bâlene watyeksaï? Yene “Anitâhât wâtņan kinsain” yawu sâmai. Girawu otmuâmâ nâhât yawuâk ki nângâmai? Yene nâhât nângâm tâpikgumai, yawu nanğan. Yawu gârâmâ Anitâne tihityene otmâ wawaeyekmâ nâ hângânnohomu ge âi yu mem mansan.”

²¹ Otmu torokatmâ yuwu sâmune nângânet. Nine topne teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nângânet. Lok âlâne hâmbâne mem hanğalakmâ tembe talam lâuakmâ yâhâm gem senne âlâlâne galemgumu âilonngo tatbanğimap.

²² Yawu gârâmâ kasaņe lok sâtne kârikņane taka kum itit kiom bâlene tuhuwanğiwuap otmuâmâ yâkât tembe talam, kapamgât senne âlâlâ, iri sikum, ya kerek mewanğim ariwuap. Yakât dopņeâk nâne weke bâlene amboyenje, Satan, mem ge katbom.

²³ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Lok buku

ki otnihimaiņeâmâ kasa otnihimai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe ki tânnohomaiņeâmâ mâtâp maņgunihimai dop yawu otmap. Yawu.”

Weke bâleņe weke bâleņe nombotņe dâiyeķmu lok mângâeyekmai.

(Mataio 12:43-45)

²⁴ Yesuņe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Nâņe yeņgât topyeņe yu sâm pitingum heņgeņgumune nâņgâņet. Yeņe yuwu nâņgâm tâpikgumai. “Nenņahâk kuwihakmâ manman âiloņgo manmâ yâhânom.” Yen yawu nâņgâm tâpikguai yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Weke bâleņe lok âlâ mângâemap ya gaiakmâ emet sonđanāngen ariwuap. Otmu lok ondopgâlen karakmâ mem bâlewe sâm yakât pâinmâ manbuap. Pâinmu biatmu yuwu nâņgâwuap. “O, emelâk lok âlâ mem mângâeminiwan. Gârâmâ lok yamâ ninahâk gaiakmâ tohowan. Yawu gârâmâ âlâkuâk âwurem ari lok yâkâlenâk karakbom.” ²⁵ Yawu sâm âwurem ari ekmâ yuwu sâwuap. “Bâe, lok yuâmâ heņgemahom mansap. Nâhât wâtne tipiņe. Yakât otmâ weke bâleņe nombotņe wâtyeņe pato tap ya ari meyekbom. Ari meyekmune taka orowâk lok yu mângâenom.” Yawu sâop.

²⁶ Yawu sâm ari weke bâleņe bāt nombotgen yâhâp ya meyekmu taka lok aņgoân hâhiwin kakņan manop yamâ witgum mângâeņetâ umatņe donđâ tetewañgimu manbuap. Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Yeņe yeņahâk heņgemahom mannomaihât dop âlâ ki tap.” Yawu sâop.

²⁷ Yesuņe den yawu sâm ekyongomu nâņgâņetâ lohimbî hohetyeņan imbi âlâ kinop yaņe yuwu

sâm ekuop. “Den eknongoat ya nângâmune ewe membe oap. Yakât otmâ âi mem mansat ya mâmâhaje ekmâ gâhât tepnje heronje nângâhihim mepaehekmâ mansap yawu nanġan.”

28 Sâmu sâop. “Âlepnje yat yamâ Anitâhât den nângâġetâ bulânje otmu lâum manmai yaġeâmâ heronje kakġan mannomai.” Yawu sâop.

*Yesuje kulem âlâ tuhuâġgât Parisaionje ekuwi.
(Mataio 12:38-42 Mareko 8:12)*

29 Yesuje kulem âlâ tuhumu eknehât nângâm lohimbi ġiġitnje orowâġnje Yesuhâlen ari mem hawam mewam tuhuwi. Yawu otġetâ yuwu sâmu ekyongop. “Yeġe yuwu otġetâ ekmune bâlemap. Yeġe biwi yâhâp otmâ kulem wit-gumâġ memune eknehât nângâmâi. Yâhâ nâmâ kulem konohâġ memune eknomai. Yuwu sâmunne nângâġet. 30-32 Anġoân poropete âlâ, ġutnje Yona sâmu, yâġâlen kulem âlâ tetemu Niniwe kapi ambolipġanje ekbi. Yakât dopġeâġ nâhâlen kulem âlâ tetemu eknomai. Yakât den âlâ sâwe. Anġoânâmâ lok âlâ, ġutnje Solomon sâmu, Dawiti nanġe, ya nângân nângânġe pato tatbaġġiop. Otmu yâġât ġut patnje ya emelâġ sâmu haġ tuhuġetâ arimu imbi pato âlâ kapi ġâlepġehen manopġe nângâop. Nângâm yanâmâ ekbe sâmu tohop. Yakât sâmunne nângâġet. Solomongât nângân nângân pato tatbaġġiop. Yawu ġârâmâ nâmâ Solomongât ġunġe mansan. Otmu nâġe kapi ġâlepġehen ġi mansan. Hohetyeġan manmâ den ġâsikum yġġim mansan. Yamâ yeġeâmâ nâhât den nângâġetâ nahat otmap. Yakât otmâ mem ġe ġatnekne sâmu oai. Yakât otmâ hâmbâi sâp patoen imbi pato yaġeâmâ lok

senyenjan yahatmâ kinmâ yeŋe nâhât den kum mansai yeŋgât topyeŋe sâm tetemu anjuknomai. Yawu otŋetâ Anitâŋe yakât matŋe âlâku ikŋeâk ikŋeâk yinŋiwuap.

*Sennenŋe yamâ lambehât laŋinŋe yakât dop oap.
(Mataio 5:15 Mataio 6:22-23)*

³³ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Nenŋe emet kâlehen tatmâ lambe saum tunŋunjan ki katmain. Gârâmâ helenân gâitmunŋe kinmâ sem laŋinŋe pilâmu ekmâ gem yâhâmain. ³⁴ Senyeŋe yamâ lambe laŋinŋe yakât dop oap. Senyeŋe âlepŋe tatmu yanâmâ ekmâ gem yâhâmai. Yâhâ senyeŋe bok sâwuap yanâmâ mâtâp tâpikgum hewukŋan kionnomai. ³⁵ Yakât otmâ yuwu sâmune nânŋâŋet. Biwiyenjan Anitâhât laŋinŋe pilâmap ya bok sâmapgât biwi nânŋân nânŋânyeŋe galemahom manman âlepŋeâk manmâ yâhânomai. ³⁶ Yawu manmâ yâhânomai yanâmâ lambeŋe sem laŋinŋe pilâmu emet biwiŋe haŋ sâmu ekmâ tatmai yakât dop otbuap.

Parisaioŋe otminiwi yawu ki otmâ mannom.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 20:45-47)

³⁷ Den yawu sâm tiŋ pilâmu Parisaio âlâŋe Yesu dâim emetŋan yâhâop. Yan yâhâ Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yinŋiminiwi yâk orop sot newi. ³⁸ Yawu gârâmâ anŋoân Yesuŋe bâtŋe ki piriahop. Sot ya inâk mem nemu ekŋetâ sâtŋe otmu pârâk pilâwi. ³⁹ Pârâk pilâŋetâ Yesuŋe yuwu sâm ekyongop. “Parisaio yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâmune nânŋâŋet. Imbi âlâŋe amaŋ mem hâkŋeâk

pirimu biwiŋan sot wahapŋe yawuâk tatbuap. Yakât dopŋeâk yeŋe bukulipyenŋe yekŋetâ ya-halâkgât hâkyeŋeâk piriakmai. Yawu gârâmâ man-man bâleŋe, me orotmemeyenŋe kiŋgoŋ ya bi-wiyenŋe nâŋgâmai. Yawu nâŋgâŋetâ yaŋe mem bâleŋe tuhuyekmap. ⁴⁰ Yeŋgât topyeŋe yawu tap yamâ ki eŋakmâ naŋgaŋimai. Anitâŋe lohimbî kândikyotgop yan hâkyetŋe biwiyetŋe yâhâp yâhâp ya katyitgiop. ⁴¹ Yakât otmâ aŋgoân yeŋe biwi nâŋgân nâŋgânyeŋe ya sâŋ pitiaknomai. Yawu otnomai yanâmâ hâkgât wahap wuân me wuâŋgât nâŋgâŋetâ tâŋât otbuap. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ yiwerenŋe umatŋe teteyiŋgim gap yu wangim umatŋe pato teteyiŋgiwuap.

⁴² Parisaio yeŋeâmâ nâŋgâm tâpikgumai. Yeŋeâmâ wahap tâŋât, hote, gitâk, wahap yawuya mem ketetmâ bâlâk ŋerek osetyenŋan konok ya mem Anitâhât pat kuwaŋgimai. Yâhâ Anitâhât den ekyongomu kulemgowi yamâ loŋgâemai. Loŋgâem yan yuwu otmâ mansai. Lohimbî yeŋgât den sâŋ hâreyiŋgimai yan Anitâŋe nâŋgâmu ârândânŋ olâkgât ki nâŋgâmai. Yawu otmâ den tâŋ tâŋâk ki sâŋ hâreyiŋgimai. Otmu buku nombotŋe yeŋgât weyeŋe ki nâŋgâm tânyongomai. Yakât otmâ hâmbâi Anitâŋe matŋe umatŋe yiŋgiwuap.

⁴³ Yeŋe miti emetŋan yâhâ lohimbî senyenŋan ewanâk tatnehât nâŋgâmai. Otmu lohimbî hawamyongom tatmaiŋe nenekŋetâ yahatmu mepaenenekŋetgât nâŋgâmai. Yawu otmâ manŋetâ ya ekmune bâleap. ⁴⁴ Parisaio yeŋgât topyeŋe teteâkgât den âlâen hâum yuwu sâwe. Emelâk lok muŋetâ hanyongowi ya yeŋgât sum

kaknjambâ ki nângâmâk bam gamai.” Yawu sâmb ekyongop.

⁴⁵ Yawu sâmb ekyongomu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi hohetyenjan gâtje lok âlâje yuwu sâmb ekuop. “Bawapi, gâje Parisaio lok den sâmbingiat yanje nen gurâ yawuâk meneneksap.”

⁴⁶ Sâmbu sâmb. “Nenje yengât amutgen manmâ yu ya otnehât den undipje topje topje sâmb ningimai. Yamâ yenjeâmâ denyenje ya ki lâmb watmai. Den sâmb ninginetâ umatje kakjan manmain. Yawu manmunje biwinenje mem huruj pilâninginehât ki tânnongomai. Yakât otmâ Anitâje matje umatje yingimu menomai.

⁴⁷ Yenjeâmâ yuwu sâmbai. “Poropete lok mum gawi ya yengât sumân awu tawu kâmetmunje banban sâmb sekje âlepje otmâ imap.” Yawu sâmbai. Yamâ yengât tâmbâlipyenjanje poropete lok ya yongonjetâ muwi. ⁴⁸ Yakât yuwu sâmbune nângânet. Tâmbâlipyenjanje poropete yongonjetâ muwi ya yengât sumân yenje awu tawu kâmetmâ galemgumai. Yawu otmâ yongowi yakât nângânetâ ârândâj oap yawu yeksan. ⁴⁹ Otmu pepa âlâ, kutje “Anitâhât nângân nângânje” sâmb, yan den âlâ yuwu kulembuwu tap. “Honj bawalipne nombotje âi sâmb yingimune yengâlen taka Anitâhât topje kâsikum yingim mannomai. Yamâ yenje nâhât den pat bialâkgât nombotje mem âlâlâ tuhuyeknomai. Yâhâ nombotje âlâmâ yongonjetâ munomai.” Den yawu tap. ⁵⁰ Yakât yuwu sâmb. Emelâk Anitâje ikje poropete hângânyongomu denje lâmb manmâ gawi ya gurâ yawuâk tâmbâlipyenjanje nângâm bâleyingim

yongom mem ge katyekbi. Yakât huhopņe ya yeņe menomai. Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât yuwu sâwe. ⁵¹ Embâņân topņe katmâ tâmbâyeņe lok âlâ, kutņe Awe sâm, ya ataņe kumu muop. Otmu poropete âlâ, kutņe Sekaraia, yamâ opon kâmbukņan yâhâ hotom um bam gam kinmu yanâk kuņetâ muop. Yawu gârâmâ Awe kumu muop yapâek manmâ gam poropete kerek yongonetâ muwi yakât huhopņe ya yeņe menomaiâk.

⁵² Mosehât girem den kâsikum ningimai yeņeâmâ Anitâhât den kurihinetâ tap. Yeņeâmâ Anitâhât hâkâņ otmâ yâkât den nâņgâm hâum pâpgumai. Yawu otmâ lohimbi nombotņe yâkât den nâņgâm tem lâuwaņine sâm otmai ya yeņgât mâtâp maņguyiņimai. Yawu otmai yakât nâņgâmune bâleap. Yakât otmâ umatņe topņe topņe teteyiņgiwuap.” Yawu sâm ekyongop.

⁵³ Yawu sâm ekyongom emelambâ gem ar-iop. Sâp yakât kakņan Parisaio otmu Mosehât girem den kâsikum yiņgiminiwiņe Yesuhât nâņgâm bâlewaņim sâm ge katbi. ⁵⁴ Otmu den sâm hilipgumu nâņgâm den âiân katne sâm yu yakât âi pâi tuhum gawi.

12

Nimbilam yâhâp ki otnom.

(Mataio 10:26-27)

¹ Otmu lohimbi kiņgitņe orowâkņe Yesuhât den nâņgâne sâm taka pâņ sâwi. Taka pâņ sâm Yesu hoņ bawalipņe mem awawi guwawi tuhuyekbi. Yawu otmâ kinņetâ Yesuņe hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Parisaio yâk yeņgât matuk keluņe

mem bâleyekmapgât galem orangim mannomai. Parisaio yamâ nimbilamyenye yâhâp otmâ topyene kurihiakmâ manmai. ² Yakât otmâ ya yengât den âlâ yuwu sâmunne nângânet. Tihângen wahap yu me ya otmâ gai. Ya ki tik tatbuap. Hâmbâi teteknan tetemu eknom. Yâhâ yu me ya otmâ kurihiakmai. Ya gurâ teteknan tetemu eknom. ³ Yakât otmâ yuwu sâmunne nângânet. Yenâmâ nâ orowâk manmain. Yawu gârâmâ den nombotne nenniâk tatmâ ekyongoman ya hâmbâi yene lohimbi ekyongonetâ nângânomai.

*Anitâne wawaeneneksap.
(Mataio 10:28-31)*

⁴ Yesune torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok senyenjan kinmâ den ekyongonetâ nângânetâ nahat otmu yen nombotne yongonetâ munomai. Yongonomai yamâ umut biwiyene ki hilipgunomai. Lok topnenne yawu tap. Yakât otmâ ya yengât ki kingityenjahât otnomai. ⁵ Yâhâ Anitâhât topneâmâ âlâ tap. Hâmbâi mâne yâkne konok umut biwiyene hilipguwuapgât dop tap. Yakât otmâ yene yâkât den konok lâum mannomai.

⁶ Otmu yakât âlâ sâwe. Anitâhât den lâum manmain nen haonmâ ârândân yâkne tihitnenne otmap yakât topne nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunne nângânet. Giroj giroj ekmain yamâ nâi tânjât. Yamâ ki galemgumain. Yawu gârâmâ giroj giroj âlâ mumbuap yakât topne himbim ambonane emet inânjan nângâmu tap. ⁷ Yawu gârâmâ nenâmâ giroj giroj yakât dop bia. Nenâmâ Anitâ ikne kundenne towat manmain. Yawu otmâ Anitâne topnenne kerehâk

nangap. Somotnenne tipi tapi yakât topne gurâ nânngâmu tawâk. Yâkne tihitnenne otmap. Yakât nânngâm biwi yâhâp ki otmâ manmâ yâhânom.

*Topnenne ki kurihakmâ Yesu betbanjinom.
(Mataio 10:19-20,32-33 Mataio 12:32)*

⁸ Lohimbi âlâ me âlâne “Yesuhâlen biwinane kepeim tem lâuwangim mansan,” yawu sâmbim lohimbi ekyongonomai yâhâmâ hâmbâi nâ lok bulânane himbim awonahât anelolipne yengât senyenan kinmâ topyene sâmbim tetemune Anitâne manman kâriknan katyekbuap. ⁹ Yâhâ lohimbi âlâ me âlâne “Nâ Yesu ki nânngawangian,” yawu sânomai otmuâmâ nâku lok bulâne himbim awonahât anelolipne yengât senyenan kinmâ “Nâ ki nânngayingian,” yawu sâwom. Lohimbi yawu otmai yane matne umatne menomai. Yawu.

¹⁰ Yakât otmâ den âlâ torokatmâ yuwu sâwe. Anitâne âi sâmbim nihim hânngânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâne nâhât nânngânetâ tângât otbuap. Me nâhât nânngânetâ giâkgât lohimbi kendayinginomai. Orotmeme yawuya ki witgum mannomai otmuâmâ ya yengât tosa yamâ Anitâne pilâyingiwuapgât dop tap. Otmu torokatmâ sâwe. Lok âlâ me âlâne Anitâhât Wâtgât mâmânahât Heakne yu me ya otbuap ya ekmâmâ yuwu mon sâwuap. “Bâe, âi yukât ambone yamâ Satan.” Yawu sâmbim yan âi ya ekmâ Satangâlen gâitbuap. Yawu otmâ yâhânomai ya yengât Anitâne pilâyingiwuapgât dop âlâ ki tap. Lok yawuyane tosa pato menomai.

¹¹ Otmu den âlâ sâmbim nânngânet. Yene galem tinjâk orangim mannomai. Kasalipyene nâhât

den pat âlepñe nângâñetâ nahat otmu yen meyekmâ miti emetñan me kiap yengâlen ari den âiân katyekmâ âi pâi tuhuyeknomai. Yawu otyingñetâ “Den mâtâpñe girawu watmâ sâm ekyongomunñe nângâñetâ keterakyingñiwuap,” yawu nângâm ki gorâyingñiwuap. ¹² Sâp yanâmâ Awoñnennañe ikñe Wâtgât mâmâñahât Heak hângângumu ge den âlâlâ nângân nângânyenñan katmu nâhât den pat âlepñe sâm kusânâmâ ekyongonomai.

Senñe âlâlâ yakât nângâmunñe yahatbuap.

¹³ Lohimbi kinbi ya yengât hohetyenñambâ lok âlâñe Yesu yuwu sâm ekuop. “Lok pato, sâmune nângâ. Awoñnetñahât bânñe bâñe ya atañe ikñiâk mem alitmâ mansap. Yawu gârâmâ gâñe ekurâ nombotñe hionmâ nihiâkgât nanñan.”

¹⁴ Sâmu sâop. “Nâñe yet galemñotgom manbehât lok kunnennañe ki sâm nihiop. Yakât otmâ imbiâk nâhâlen ga den ya eknohoat. ¹⁵ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâñet. Senñe âlâlâ me iri sikum ya Anitâñe biwinennañahât ki sâm katningñiop. Yamâ hâknennañahât sâm kalop. Yawuhât bukulpñenñe iri sikumñe orop manmai ya yekmâ tep bâle ki nângâyingñinom.”

¹⁶ Yawu sâm den âlâen hâum yuwu sâop. “Lok kutdâ âlâhât kalamân siwit kehetñe pato teteop.

¹⁷ Yawu otmu biwinañe yuwu nângâop. “Siwit kehetñe pato tap yu mem emet girawuân katmune tatbuap? ¹⁸ Yuwu otbom mon? Emet tipñe siwit kehetñe katman ya kândonmâ pato tuhumi yan siwit kehetñe katmune tatbuap. ¹⁹ Katmune tatmu yanâmâ hop sambe kakñan manmâ heronñe

maroŋe nâŋgâm manmâ yâhâwom.” ²⁰ Yawu sâmu Anitâŋe yuwu sâm ekuop. “Gâ kopa. Omoŋdâŋe mumbuap. Yakât otmâ iri sikumge wawaerâ tat-gihimap ya lok âlâŋe membuap.” Yawu sâop.

²¹ Yâhâ den ekyongoan yukât topŋe yuwu tap. Lohimbiŋe iri sikumyenahât tepyeŋe umatŋe otmâ mansai ya yeŋgât Anitâŋe nâŋgâmu bâlemap. Yakât otmâ muŋetâ pesuk sâmap.” Yawu sâop.

Anitâŋe tihitnenŋe otmâ. Yakât otmâ ki gorâningiwuap.

(Mataio 6:25-34)

²²⁻²³ Yawu sâm lohimbi ekyongom benŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. Senŋe âlâlâ me iri sikumyeŋe yakât ki nâŋgâŋetâ yahatbuap. Man-manyenahât bulâŋe yamâ umut biwiyenŋe. Yâhâ yeŋgât manman yamâ Anitâŋe emelâk senŋe âlâlâ lâtakuyiŋgimu manmai. Yakât otmâ yuwu ki nâŋgânomai. “Nenŋe sot wosapâ ba mem tetenom? Me iri sikum me âlâlâ ya girawu mem tetem manmâ yâhânom.” Yawu ki sâm biwi yâhâp otmâ gorâ kakŋan mannomai. ²⁴ Yawu gârâmâ den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. Kembâ ekmain. Yâhâmâ âi kalam ki tuhum hâhiwin nâŋgâmai. Yamâ himbim amboŋaŋe haoŋmâ ârândâŋ sot yiŋgimap. Yenâmâ nâihât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Otmu yen gurâ yawuâk Anitâŋe haoŋmâ ârândâŋ tânyongom gamap. ²⁵⁻²⁶ Yawu gârâmâ yeŋahât girawu mannom sâm yakât ki nâŋgâm ki-wiliŋ otnomai. Yeŋe wâtyeŋan torokatmâ manmâ yâhânomaihat dop âlâ ki tap. Yawu otnomai yan hâum pâpŋunomai.

Yakât topņe yuwu sâmunē nâņgâņet. ²⁷ Hahop ekmain. Hahop yamâ titi pan pan pilâmu ekmunņe âilonņo lonņo otmap. Yâhâ emelâk lok kutdâ âlâ, kutņe Solomon sâmi, yâkņe hâk katipņe kulem melem mânunakmâ manop. Yaņe hahop suriņe sekņe âlepņe tetemap yakât dopņe ki miop. ²⁸ Yâhâ hahop suriņe ekmunņe âilonņo otmap. Yawu gârâmâ ikņahâk ki yahatmâ titi pan pan otmâ kuririņ sâmi kinmap. Anitâņe nâņgâopgât yawu kinmap. Yiwerēņeâmâ tetem âilonņo kinbuap. Yâhâ pek sâwuap yanâmâ hânân ge tâtuk sâwuap. Yenâmâ hahopgât dop ki mansai. Yenâmâ lok. Yakât otmâ biwiyeņe yuwu ki nâņgânomai. “Anitâņe pâlâmņe otmâ ki tihitnenņe otmap.” Yawu ki nâņgâm mannomai.

²⁹ Yakât yuwu sâmunē nâņgâņet. Bulâņanâk Anitâņe haonmâ ârândâņ tihitnenņe otmâ yâhâwuap. Yakât biwi yâhâp ki otnomai. ³⁰ Yawu gârâmâ lok nombotņe Anitâhât topņe ki nâņgâmaiņe sâņgum me iri sikum me senņe âlâlâ yakât nâņgâņetâ yahatmap. Yawu otņetâ ki ârândâņ otmap. Yakât otmâ otmaiân yeņe ki torokatnomai. ³¹ Yeņeâmâ lohimbi nombotņe Anitâhâlen biwiyeņe kepeņet sâmi yâkât den ekyongonņetâ nâņgânomai. Yawu otmâ manņetâ himbim awonņnenņe topyeņe nâņgâmapņe dopyeņan yingimu ki umburuk mannomai.

Bukulipnenņe tânyongonom.

(Mataio 6:19-21)

³² Yakât otmâ yâkâlen biwiyeņe kepeim ki gorâyingimu mannomai. Awonņnenņe Anitâņe heronņe nâņgâyingim tihityeņe otmâ yâhâmbisâp.

Yawu otmâ hâmbâi mâne manman kârikñan mem katyekmu manmâ yâhâmbisâi. ³³ Yakât otmâ senje âlâlâ tatyinjiap yamâ mem buku nombotje ki tatyinjiap ya kâsikum tânyongonomai. Yawu otjetâmâ Anitâje yekmu ârândâñ otbuap. Otmu himbimân mannomaihât pat kuyinjiop yakât bulâje yinjimû menomai. Otmu himbimân manman sânduhân mannomai yan talaje ki kumbuap, me seloje ki hârewuap, me ki bumbunguwuap, me kombo ki otnomai. ³⁴ Yawuhât Anitâhâlen biwi nângân nângânyenaje kepeim manjetâ ârândâñ otbuap.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuje âwurem gewuap sâp ya ki nanğain.

³⁵⁻³⁶ Yesuje den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen hâum sâmune nângâñet. Hoñ bawalipje yenğât lok kutdâyenaje kapi kâlepñehembâ âwurem taka emet hawiñan kinmâ kotok kunmu nângâm in yawu gahatje mewanğinomai. Yakât otmâ lambeyenje saum katjetâ sem tatmu mambotbanğinomai. ³⁷ Yawu otmâ mambotbanğim tatnomai yanâmâ âwurem taka mem teteyekmâ heronje nângâyinjiuwuap. Heronje nângâyinjim itâje kâpekmâ katmu tatmu sot um yinjiuwuap. ³⁸ Yâhâ omoñ derepñan kapi ambolipje kerekje aman pâlâmñe inomai yanâmâ âwurem takawuap. Taka hoñ bawalipje sen golâ otmâ mambotbanğim tatjetâ mem teteyekbuap otmuâmâ buku otyinjiuwuap. Buku otyinjimû yâkñe heronje nângâwanğinomai. ³⁹ Yen biwi golâ otmâ mannomaihât den âlâen

hâum sâmunê nânġânet. Kapi âlâ me âlâhât kasalipyenâne sâp girawuân taka yongom itit kiom tuhuyinġinomial yakât ki ekyongomai. Inâk pârâk sân sânâk takamaihât kapi ambolipnâne sen galem manmâ emet kapiyenê galemgunomai. ⁴⁰ Yakât dopneâk Anitânê hânġânnohomu âwurem gewom yakât sâp yenê ki nanġai. Yakât otmâ biwi golâ manmâ mambotnihim yâhânomial. Yawu otnomial otmuâmâ âwurem gemune nekmâ heronê nânġânomial.” Yawu sâm ekyongop.

*Hoġ bawa âlepne bâlene yâk yetġât topyetne
(Mataio 24:45-51)*

⁴¹ Yesunê yawu sâm ekyongomu Petoronê yuwu sâm âikuop. “Kutdâ den âlâen hâum eknongoat yu nengâlâk yat me lok kerek nengât yat?”

⁴² Yawu sâm âikumu Yesunê purik pilâwangim den âlâen hâum yuwu sâm ekuop. “Lok kutdâ âlânê kapinê pilâm kapi kâlepnehen ari kandi manmâ âwurem takawuap. Yaken ariwe sâm yan hoġ bawaġe âlâ galem sâm katmâ yuwu sâm ekuwuap. “Arimuneâmâ ġânê nep lok nombotne galem-ongowuat.” Yawu sâm ekum pilâyekmâ arimu galem yanê âi ya biwiġânê mem galem-yongomu âilonġo mannomai. ⁴³ Yawu otmâ galem-yongowuap otmuâmâ patonâne âwurem taka heronê otbanġiwuap. ⁴⁴ Yawu otbanġim galem pato katmu iknê senne âlâlânê yakât galem otbuap. ⁴⁵ Yâhâ purik pilâm sâmunê nânġânet. Hoġ bawa yanê biwiġânê yuwu nânġâm âi ya hilipguwuap. “O, lok kutdâne arap yuâmâ in yawu ki takawuap. Yamâ sâp kâlep manbuap yakâ. Yakât otmâ wongât nânê âi yu membom?” Yawu sâm biwiġânê pâlâmne

otmu ki galemyongom heŋgeŋguwuap. Yawu manmâ to kârikŋe nem biwi hâlim otmu umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap. Yawu otmâ lok bâlene yengâlen torokatmâ ki orotŋe otmâ manbuap. ⁴⁶ Yawu otmâ biwiŋaŋe pâlâmŋe otmu manbuap yan patoŋaŋe pârâk sâŋ sâŋâk taka kuk otmâ kum yaehen pilâmu ge hâhiwin nâŋgâm yâhâmbisâp.

⁴⁷ Yakât topŋe yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Lohimbi nombotŋaŋe nâhât den nâŋgâm heŋgeŋgunomai yanâmâ yakât nâŋgâŋetâ gemu betbaŋginomai. Yawu otnomai yakât matŋe Anitâŋe matŋe amokŋan yiŋgimu menomai. ⁴⁸ Yâhâ lohimbi nombotŋe âlâŋeâmâ nâhât den nâŋgâm pâpgumai yaŋe otŋetâ bâlemap yâhâmâ Anitâŋe matŋe kakŋeâk yiŋgimu menomai. Yakât otmu yuwu sâmunne nâŋgâ. Lok âlâ me âlâ âi sâm yiŋgimune ya tuhum heŋgeŋgunomai ya yengât nâŋgâmunne ârândâŋ otbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâ âi pato sâm yiŋgimune ya biwiyeŋaŋe tiŋâk lâum tuhunomai ya yengât gurâ yawuâk nâŋgâmunne ârândâŋ otbuap.” Yawu sâm ekuop.

*Yesuŋe giop yakât lohimbi hionakmâ mansai.
(Mataio 10:34-36)*

⁴⁹ Yesuŋe den âlâ yuwu sâm ekyongop. “Anitâŋe lohimbi yengât biwiyeŋahât topŋe nâŋgâm kâsipyongom matŋe âlâku ikŋiâk ikŋiâk yiŋgimu menomai yakât hâŋgânnohomu gewan. Yâhâ matŋe yiŋgimu meŋetâ pesuk sâmbâp. ⁵⁰ Otmu umatŋe âlâ tetenihimu hâhiwin nâŋgâwom ya tetenihim pesuk sâekgât nanŋan. ⁵¹ Otmu den âlâ yuwu sâmunne nâŋgâŋet. Nâhât yuwu ki

sânomai. “Nâhâit yamâ buku konok otnehât himbimâmbâ giop.” Yawu ki sânomai. Nâje hânân gewan yakât yen hionaknomai. Hionakmâ yuwu oraŋginomai. ⁵² Lohimbi nanje baratje mome manmainje hionakmâ komot yâhâp otnomai. Komot âlâhât yâhâp, âlâhârâmâ kalimbu yawu otnomai. ⁵³ Âwâ nan me mâmâ barat kuk oraŋgin hionaknomai. Otmu iranje iranje ya gurâ yawuâk kuk oraŋgin hionaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuje kulem âlâlâ tuhuop yakât topje hâum pâpguwi.

(Mataio 16:2-3 Mareko 8:11-13)

⁵⁴ Yesuje hoŋ bawalipje yawu sâm ekyongomâmâ benje lohimbi kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Op surumbup memuâmâ yuwu sâmai. “Gelâk gewe sâm oap”. Sânetâ yawu otmap. ⁵⁵ Otmu elem tok sâwe sâm otmuâmâ yuwu sâmai “Sikop kumbe sâm oap.” Sânetâ yawu otmap. ⁵⁶ Yen lok perâkne. Yeje elem kulewonboŋ yakât topje ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai. Yâhâ nâje kulem âlâlâ memune eksai yakât topjeâmâ girawuhât ki ekmâ nâŋgâm heŋgeŋguai?

⁵⁷ Wongât engatyeneâk otmâ orotmeme âlepje me bâleje ya ki ekmâ kiwilim mansai? Yen lok perâkne yakâ.”

Den sâm tetem kaok naŋgaŋginom.

(Mataio 5:25-26)

⁵⁸ Bukulipyene âlâ me âlâje kuk otyiŋgin den âiân katyekne sâm dâiyekmâ kiapgâlen arinomai. Yamâ mâtâwânâk ari sâm tetem kaok naŋgaŋginomai. Yâhâ yawu ki otnomai yamâ kiapgâlen ari den sâm tetenjetâ yâkne

mem pâi emetņan katyekbuap. Pâi emetņan katyekmu tatmâ yeņe ombeyeņeâk yaihen ki genomai. ⁵⁹ Kiapņe pâi emetņan tatnomai sâp sâp katyiņgiwuap ya pesuk sâmu yanâmâ genomai.” Yawu sâp ekyongop.

13

Anitâhâlen biwinenņe kepeim mannom.

¹ Yawu sâp ekyongop sâp yanâk lok nombotņe Yesuhâlen ari den pat yuwu sâp ekuwi. “Galilaia ambolipņe noniņ bulimakao gâim Anitâhât hotom uwi sâp yan kiap âlâ, kutņe Pilato sâp, yâkņe tembe lâulipņe hâņgânyongomu Galilaia ambolipņe yongonjetâ hepyeņe gemu noniņ bulimakao hepņe orop oset guset olop.” ² Yawu sâp ekuņetâ yuwu sâp ekyongop. “Pilatoņe tembe lâulipņe hâņgânyongomu yawu yongowi yakât yuwu mon sâmai. “Muwi yeņgât tosa bâleņe yaņeâmâ Galilaia lok ondop yeņgât tosa ya wangim amokņan miap.” ³ Yawu ki tap. Yawu gârâmâ yeņe orotmemeyeņe bâleņe ki pilâm Anitâhât den lâunomai otmuâmâ yawuâk matņe yiņgimu menomai. Otmu yakât den âlâ torokatmâ sâmune nâņgâņet. ⁴ Yerusalem kapi ambolipņe kâi nombotgen kalimbu Siloam hem topņan kinņetâ kândun kum ge kurihiyehop ya yeņgât yuwu ki sânomai. “Tosayeņe bâleņe yaņeâmâ Yerusalem kapi ambolipņe nombotņe yeņgât tosayeņe wangiop. Yakât otmâ hân ya kândun kum ge kurihiyekmu muwi.” Yawu ki tap. ⁵ Yakât otmâ âlâku sâmune nâņgâņet. Yeņe orotmemeyeņe bâleņe

ki pilâm Anitâhâlen biwiyenaje kepeinomai otmuâmâ yengu yawuâk hiliwahonomai.”

⁶ Den ya sâm tin pilâm den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâje koset âlâ kalop. Koset ya pato otmâ bulâje kinbuapgât sâpje tetemu taka ambonaje bulâje hâuwe sâm ekmu bia olop. ⁷ Yakât otmâ kalam galemje yuwu sâm ekuop. “Bulâje hâuwe sâm ekmune biatmu yu yambu kalimbu oap. Yakât otmâ koset ya kârâm pilârâ ge iâk.” Yawu sâop.

⁸ Sâmu sâop. “Lok pato, pilârâmâ yambu yu inâk kinâk. Hâmbâi topje lawitmâ pitimunje yanâmâ bulâje kinbuap. ⁹ Yâhâ ki kinbuap otmuâmâ kârâm pilâmune ge imbuap.” Yawu.”

Tatmâ nângâ nângâ sâpjan Yesuje imbi âlâ henjenguop.

¹⁰ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Yesuje opon kâmbukjan yâhâm den kâsikum yingiop. ¹¹ Den kâsikum yingiop sâp yan imbi âlâ talop yamâ weke bâlejanje mângâemu kun kândâtje konok otmâ pareje manmâ gamu yambuje kâi nombotgen kalimbu pesuk sâop. ¹² Yesuje imbi ya ekmâ kunjan mem yuwu sâm ekuop. “Imbi, yiwerenjeâk âlepje otbuat.” ¹³ Yawu sâm kunjan mem kuwihakmâ tâj tâjâk kinmâ Anitâ mepaeop.

¹⁴ Yâhâ Yesuje tatmâ nângâ nângâ sâpjan imbi ya henjenguop gârâmâ miti emetjahât galemjanje galemjanje nângâmu bâlemu lohimbi yuwu sâm ekyongop. “Nep tuhu tuhuhât sâpje yamâ hilâm nombolân konok tap yan takanjetâ henjemyongombâpgât dop. Yawu gârâmâ tatmâ

nângâ nângâ sâpñan imbi heñgenjuap yu ekmune dondâ bâleap. Ya ki orotñe.”

¹⁵ Yawu sâmu Yesune purik pilâwanjim yuwu sâop. “Bâe, yen lok perâkñe. Tatmâ nângâ nângâ sâpñe ârândân yeñe dongi bulimakaoyeñe pekeâmbâ holarñekmâ dâim ari to yinjinomaihât dop tap. Yawu gârâmâ dongi me bulimakao umu-tyeñe bia yakât nângâmune tâñât otmap. ¹⁶ Yâhâ imbi yuâmâ Awarahamgât senâmbâ gâtñe. Yawu gârâmâ Satangât weke bâleñeñe mângâemu pareñe otmâ manmâ gap. Nâñe tatmâ nângâ nângâ sâpñan heñgenjumune ki bâleap.” ¹⁷ Yawu sâm ekyongomu sâm ge katbiñe nângâm anulakbi. Yâhâ lohimbi inñeñe Yesune olop miop ya ekmâ herone otbanjiminiwi.

Bândup yakât topñe

(Mataio 13:31-33 Mareko 4:30-32)

¹⁸ Yesune yuwu sâm ekyongop. “Anitâhâlen biwiyenñe kepeim manñetâ tihityeñe otmap yakât topñe teteâkgât wuân denân hâum sâmune nângânjetâ keterakbuap? ¹⁹ Yuân hâum sâmune nângânjet. “Nak âlâ kutñe bândup yamâ lok âlâne kehetñe âlâ mem ari kalamñan kalop. Katmu tatmu kâmñe ga takam yanak yâhâm kâlep pato otmu nâi wosapâ wosapâ taka awatñe kun kunñan kerem tatmai.” Yawu sâop.

Matuk keluñe yakât topñe

²⁰ Otmu torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Lok komotñe komotñe wosapâ wosapâ mansainje biwiyenñe nâhâlen katmâ tem lâunihñetgât yeñe ari nâhât den pat âlepñe ekyongonomai. ²¹ Yakât topñe teteâkgât den âlâen hâum sâmune nângânjet.

Imbi âlâñe dâmbia golanjuwuap. Golanjumâmâ matuk mendâremu kelune gemu dâmbia orop menduhumu ukenñe bâleñe otbuap. Dop yawu.” Yawu sâop.

*Himbimgât mâtâpñe yamâ gâwik gâwikñe
(Mataio 7:13-14,21-23)*

²² Yerusalem kapi pato yakât mâtâp arap ya hâlâñmâ kapi tipi tapi tap. Kapi yan ari Yesuñe Anitâhât den lohimbi kâsikum yingiop. ²³ Yawu otmu lok âlâñe yuwu sâm Yesu âikuop. “Lok pato, yuwu sâm âihohowe. Lok getek âlâ himbimân yâhânomai me girawu?”

²⁴ Sâmu sâop. “Himbimgât mâtâp yamâ gâwik gâwikñe. Yakât otmâ yapâ lohimbi sambeñe arine sâmamâ hâmbin gumbin otmâ hâum pâpgunomai. Yakât otmâ yeñe mâtâp ya tâñ tâñâk watmâ arinomai. Yakât yuwu sâmune nâñgâñet. ²⁵ Nâ mâtâp amboñe. Yakât otmâ mâtâp mañguyingimune lok dondâhâlâkñe arine sâm hâum pâp gum amutgen kinmâ yuwu sânomai. “Lok pato, nâñgâningirâ gane.”

Sâñetâ sâwom. “Nâ ki nâñgâyin gian. Yen wonân?”

²⁶ Yawu sâm âiyongomune yuwu sâm eknohonomai. “Gâñe kapinennan taka tatmâ den kâsikum ningirâ orowâk tatmâ sot newin.”

²⁷ Sâñetâ sâwom. “Yen wonân? Nâ ki nâñgâyin gian. Yeñe orotmeme bâleñe otmai. Yakât otmâ arinjet.” Yawu sâwom. ²⁸ Yâhâ hâmbâi mâne Anitâñe yen mem ketetyekbuap. Yawu otmâ Awaraham, Isaka, Yakop, otmu Anitâhât poropetelipñe tatmâ sot nem herone otbañginomai ya yekmâ yeñe tep bâle nâñgânomai.

Yawu otmâ hâhiwin nângâm hu halak tuhumbisâi.
²⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângânet. Sâp yanâmâ lok topne topne, emetsenpe ga takamap yakembâ otmu purik sâmap yakembâ, otmu torehen torehen kingitpe orowâkpe taka menduhuakmâ nem herone otjetâ Anitâpe tihityepe otbuap.
³⁰ Yâhâ lohimbi nombotnape yejahâlâk nângânetâ yahatmap yape Anitâ orop ki tatnomai. Yâhâ nombotnape yejahât nângânetâ gemu huruŋ huruŋ manmai yamâ Anitâpe meyekmu iknan torokatnomai.

*Yesupe Herotgât sâop.
 (Mataio 23:37-39)*

³¹ Sâp yanâk Parisaio lok nombotnape ari yuwu sâm Yesu ekuwi. “Herotpe gohowe sâm oap. Yakât otmâ kapi yu pilâm âlâengen ari.”

³² Sânetâ sâop. “Sâp yuâmâ weke bâlepe watyekmâ mansan. Otmu kundat otmâ mansai ya heŋgemyongom mansan. Yâhâ hândâhân yuwuâk otbom. Yâhâ halihu nep sâm nihiop ya tuhum pesuk pilâwom.” Den ekyongoan yu Herot, lok perâkpe ya, ekunomai. ³³ Nâpe yuwu sâmune nângânet. Anitâhât poropetelipnape ikjahât den sâminiwi ya kerek Yerusalem kapi ambolipnape yongonetâ muwi. Yakât otmâ âun hândâhân âi tuhuwom. Gârâmâ halihuâmâ Yerusalem kapiân ari âi tuhum pesuk pilâwom.”

Yesupe Yerusalem kapi ambolippe yengât topne nângâop.

³⁴ Yawu sâm ekyongom Yerusalem kapi ambolippe yengât teppe nângâm yuwu sâop. “Bâe, Yerusalem kapi ambolippe yengât topyeppe

yuwu tap. Yengâlen âi menjetgât Anitâne ikne honj bawalipne hângânyongomu takanjetâ yongom mem ge katyekmai. Yakât otmâ den âlâen hâum yuwu sâwe. Pâi mâmânaŋe kurâk sâm nanlipne dâiyekmâ kuratyongomu tatmai. Yakât dopneâk menduhuyekmune nâhât hikinan manjetgât sâman. Yamâ yeŋe nâhât hâkâŋ otmâ mansai. ³⁵ Yawuhât Anitâne betyongomu kasalipyenane taka yongom watyeknetâ kapi yu kâwurumnaŋak kinbuap. Yakât otmâ nâne pilâyekmâ ariwom. Benne sâp âlâen âwurem takamune nekmâ yuwu sâm eknohonomai. “Anitâ Kutdânenneŋe tihitnenne otbe sâm mat hângângohomu takat. Yakât otmâ biwinenane herone pato nangain.” Yawu sâm eknohonomai.” Yesuŋe yawu sâop.

14

Tatmâ nângâ nângâ sâpnaŋ lok âlâ bitâp tetewanjiop ya Yesuŋe walipgumu orok sâop.

¹ Tatmâ nângâ nângâ sâp âlâen Parisaio yengât kunyenane bukulpne nombotne Yesu orop dâiyekmu emetnaŋ yâhâ tatmâ sot newi. Nem tatbi yan Yesuŋe otmâ hilipguwuap me bia yakât Parisaione ekmâ tatbi. ² Ekmâ tatnetâ lok âlâ bitâp pato tetewanjiopne Yesu ekbe sâm yâhâop. ³ Yâhâmu Yesuŋe ekmâmâ Mosehât girem den kâsikum yinjininiwi otmu Parisaio ya yuwu sâm âiyongop. “Tatmâ nângâ nângâ sâpnaŋ âi ki tuhunomgât Moseŋe girem den âlâ kulemguop. Yawu gârâmâ tatmâ nângâ nângâ sâpnaŋ lohimbi heŋgemyongowomgât dop tap me bia? Sânetâ nângâwe.”

⁴ Yawu sâ m âiyongomu biwiyenê umatnê otmu olotonâk tatbi. Olotonâk tatnêtâ Yesunê lok ya bitâpnan walipgumu orok sâmu emelambâ kionmâ ariop. ⁵ Arimuâmâ emelan tatbi ya Yesunê yuwu sâ m ekyongop. “Tatmâ nânġâ nânġâ sâpnan naom âlâ me bulimakao âlâ lâ mân kionmu ya pilânetâmâ lâ mânâk tatbuap me mem dâinetâ gawuap?” ⁶ Yawu sâ m âiyongomu yawuâk olotonâk tatbi.

Hâknennê ki mepaeaknom.

⁷ Yâhâ emet yakât biwinan Parisaio nombotnê yenhât nânġânetâ yahatmu kou sennan yâhâ tatbi ya yekmâ den âlâen hâum yuwu sâ m ekyongop. ⁸ “Bukuyenê âlânê yen orowâk tatmâ sot um nenom sâ m dâiyekmu emetnan yâhâ kou sennanâk tatne yawu ki nânġânômai. ⁹ Yâhâ lok papato nombotnê yen orowâk dâiyekbuap yâkne kou sennanâk tatnomaihât nânġâwuap. Yawu gârâmâ yenê kulet sâyîngim kou sennan tatnomai yan lok papato takanêtâmâ emet ambonê yen yuwu mon sâ m ekyongowuap. “Wa, bukulpne, yuâmâ yengât kawê bia, keteraknêt.” Yawu sâ m ekyongomu anulakmaihât anġoân yâhâmâmâ kou topnan tatnomai. ¹⁰ Yawu tatnêtâ emet ambonê kundup mem kou sennan lîngatbuap. Lîngatmâ “gam yâhâ tatnêt” sâ m ekyongomu yanâmâ yâhâ tatnomai. Yawu otnêtâ yanâmâ bukulpnyenê nânġâyînginêtâ âilonġo otbuap. ¹¹ Yakât topnê yuwu sâ mune nânġânet. Lok âlâ me âlânê yenhât nânġânetâ gewuap ya yengât Anitânê nânġâmu yahatbuap.”

12 Yawu sâmb ekyongom emet amboņe ya yuwu sâmb ekuop. “Kapi ambolipņe orop heroņe otmâ sot um nenom sâmb imi atalipge, me wârâ toulipge, me hep torehenlipge, me bukulipge, me lok iri sikumyene orop mansai ya ki dâiyekmâ garâ sot nenomai. Yâhâ lok yawuya dâiyekmâ garâ sot nenomai otmuâmâ hâmbâi yakât matņe sâmb dâihekņetâ yâk orop sot neņetâ pesuk sâwuap. 13 Yakât otmâ yuwu sâmbune nâņgâ. Gâņe heroņe otmâ sot um lok dâiyekbuat otmuâmâ lok tâņât, kopa, pareņe, senyene bok sâsâņe yawuya dâiyekbuat. 14 Lok yawuya dâiyekmâ bāt belaiâk sot um yingirâ nem heroņe otnomai. Yawu gârâmâ hâmbâi Anitâņe lohimbî mumuņambâ mem yahatnenekbuap yan ikņak yakât matņe gihiwuap. Yakât otmâ biwihanę heroņe nâņgâwuap.” Yawu sâop.

Himbimân heroņe otnomgât sâop.

(Mataio 22:1-10)

15 Yawu sâmb ekumu nem tatbi ya yengâlen gâtņe âlâņe den ya nâņgâmâmâ yuwu sâmb ekuop. “Anitâņe himbimân mannomgât pat kuningimu mansain. Yakât otmâ sâp patoen Anitâhât kapiân tatmâ sot nem heroņe otnom yakât nâņgâmbune tepne heroņe oap.”

16 Yawu sâmb ekumu den âlâen hâum yuwu sâmb ekuop. “Lok kutdâ âlâņe bukulipņe orowâk heroņe otmâ sot um nenomai yakât sâp kalop. 17 Yâhâ sâpņe otmu yan soņgo bau me sot kâle topņe topņe um hâwurumu eņ âtâmun kinop. Ya ekmu ârândâņ otmu hoņ bawa âlâ hâņgângumu ari yâkât bukulipņe yuwu sâmb ekyongop. “Soņgo

bau sot kâle yamâ emelâk umunŋe siap. Yakât otmâ gaŋetâ heronŋe otmâ nenom,” yawu yap” sâm ekyongop. Ekyongomu hâkâŋ otbi.

¹⁸ Lok aŋgoân ekuop yaŋe yuwu sâop. “Nâmâ hân puluhuan ya ekbe sâm ariwom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâŋgânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

¹⁹ Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Bulimakao bâlâk ŋerek puluhumune kapi kâlepŋehen tap ya ari meyemâ takawom. Yakât otmâ lok kutdâ ya ekurâ ki nâŋgânihimu bâlewuap.” Yawu sâop.

²⁰ Yâhâ âlâŋeâmâ yuwu sâop. “Yiwereŋeâk imbi mian. Yakât otmâ ki gawom?” Yawu sâop. ²¹ Yawu sâŋetâ hoŋ bawa yaŋe âwurem ari lok kutdâŋe den sâwi ya ekumu nâŋgâmu bâleop. Nâŋgâmu bâlemu hoŋ bawaŋe ya yuwu sâm ekuop. “In yawu ari mâtâp kunŋan kinmâ lok umburuk, me lok pareŋe, me ândâpyeŋe bok sâsâŋe, me senyeŋe bok sâsâŋe, lok yawuya yuken yaken arine sâm oai ya ekyongorâ taka sot yu neŋet.” Yawu sâm ekum hâŋgângumu ari mem teteyemâ ekyongomu taka emetŋan yâhâ tatbi. Yâhâ tatŋetâ hoŋ bawaŋe yaŋe yâkâlen yâhâ yuwu sâm ekuop. ²² “Lok kutdâne, den yat ya oan. Otmu emelan yâhâ tai yamâ ki pik yai. Yakât otmâ girawu naŋgat?”

²³ Sâmu sâop. “Yakât otmâ âlâku ari lohimbi kewilâyekŋetâ mansai ya mem teteyemâ ekyongorâ takanomai. Takaŋetâ yanâmâ emetne pik sâwuap. ²⁴ Yâhâ bukulpne aŋgoân ekyongoat yamâ nâhâlen ki takanomai.” Yawu sâop.” Yesuŋe yawu sâm ekuop.

Manmannenje ki alitmâ manmâ yâhânôm.
(Mataio 10:37-38)

²⁵ Lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe Yesu betŋan arinjetâ purik sâŋ yuwu sâŋ ekyongop. ²⁶ “Lok âlâ me âlâŋe nâhâlen torokatmâ orowâk mannom yawu nâŋgânômâ otmuâmâ âwâ mâmâlipyenje, me imbi naomlipyenje, me imi atalipyenje, me wârâ toulipyenje betyiŋginomai. Otmu yenje manmanyenje ki alitnomai. ²⁷ Otmu lok âlâ me âlâŋe nâhât den lâum âi tuhuŋjetâ bukulipyenjanje nâŋgâm bâleyiŋgim hilipyongone sâŋ otnomai yanâmâ hâkyenje alitmâ betnihinomai. Lok yawuya nâhât pat ki otnomai. ²⁸ Yakât nâŋgâŋjetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâŋmune nâŋgâŋjet. Lok âlâ me âlâŋe emet tuhune sâŋ angoân tewetsenŋe amon yanje senŋe âlâlâ puluhum emet ya tuhunomai yakât nâŋgânômâ. ²⁹ Gârâmâ yawu ki otnomai otmuâmâ emet ya mem kânâŋgâŋjetâ tewetsenŋe biatmu pânjan pilânômâ. Yawu otnomai yanâmâ lohimbije emet ya torehenŋeâk kinmu ekmâ yakât den pat alahu gulahu otmâ senyenjan gem giriŋyiŋgim yuwu sâŋomai. ³⁰ “Lok yuŋeâmâ saran kânâŋgâŋjetâ giop yamâ tewetsenŋe biatmu pânjan pilâŋjetâ inâk tap.” Yawu sâŋomai.

³¹ Yâhâ den âlâen hâum yuwu sâŋmune nâŋgâŋjet. Lok kutdâ âlâ me âlâŋe kasalipyenje orop ahonomai yanâmâ in yawu yâk yenŋâlen ki surutuk sâŋ arinomai. Yamâ angoân biwiyenjanje yuwu nâŋgânômâ. “Nen yu getek âlâ, lok 10,000 yawu mansain. Yâhâ kasalipnenŋe endaken lok kiŋgitŋe orowâk, 20,000 yawu mansai. Yakât otmâ nenŋe yongonomgât dop ki otbuap.” ³² Yenjahât

yawu nângânomai otmuâmâ ki kundutmâ arinomai. Anjoân kasalipyene orop buku konok manne sâh hoj bawalipyene hângânyongojetâ ari mem lohotje tuhuyeknomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâhune nângânet. Yengâlen gâtje âlâ me âlâne senne âlâlâyene me iri sikumyene kerehâk pilâm nâhâlen torokatnomai otmuâmâ nângâyinjimune orowâk mannom.

Kâtembe yakât dop

(Mataio 5:13 Mareko 9:50)

³⁴ Yengât topyene teteâkgât den âlâen hâum sâhune nângânet. Kâtembe ihm solân hojnmâ sot ya nemunje launenjan memap. Yakât dopneâk yenâmâ lohimbi hohetyenan manmâ manman âilonjo manjetâ yekmâ Anitâ herone nângâwanjim mepaenomai. ³⁵ Yâhâ kâtembe helenân ki hikum ikainom yanâmâ pâlâmne otbuap. Yawu otmu girawu tuhummunje âlâkuâk ukenje otbuap? Yamâ ki orotje. Pâlâmne sâh lâum pilâmain. Den yuâmâ biwiyenanâk katmâ manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

15

Lama âlâ gulip otbanjimu ki pilâwuap yan hâum sâop.

(Mataio 18:12-14)

¹ Sâp âlâen takesi meme lokne yehâhât nângânetâ yahatmu lohimbi kâityongom takesi mem yahatmâ kombo meyingiminiwi yâk otmu lok nombotje ândâp kârik otmâ Mosehât girem den ki lâum manminiwi ya dondâhâlâkne Yesuhât den nângâne sâh yâkâlen ariwi. ² Arijetâ yan Mosehât girem

den kâsikum yingiminiwi otmu Parisaio lok yâkņe nâņgâņetâ bâlemu Yesuhât yuwu sâwi. “Yesuņe takesi meme lok otmu lok nombotņe Mosehât girem den ki lâumai ya meyekmu orowâk sot niai. Yawu otmu dondâ bâleap.”

³ Yawu sâņetâ nâņgâm Yesuņe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ⁴ Lok âlâhât lama 100 yawu kinbanġiwuap. Gârâmâ ya yengât hohetyeņambâ konok âlâņe misiņgurakbuap. Yawu otmu amboņaņe nombotņe ya katyekmu kinņetâ konok misiņgurakbuap ya pâinmâ yâhâm gewuap. Yawu otmâ nombotņe katyekmu kinnomai ya yengât ki nâņgâm ketet otbuap. ⁵⁻⁶ Yâhâ misiņgurakbuap ya mem tetem yanâmâ tepņe welâmņan gemu lâum kapiân âwurem ariwuap. Kapiân âwurem ari bukulipņe yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Lama misiņgurahop ya mem tetean. Yakât otmâ sot um nem heroņe otne.” Yawu sâwuap. ⁷ Yakât dop kum yuwu sâmune nâņgâņet. Lok 99, yâkņe yuwu nâņgâmai. “Nen lok âlepņe, orotmemeneneņe âilonġo otmâ mansain.” Yawu nâņgâm biwi pâlâmņe mansai. Lok yawuya yengât Anitâņe heroņe pato ki nâņgâyingimap. Gârâmâ, lok konohâkņe orotmemeneņe bâleņe bet pilâm Anitâhâlen biwiņaņe kepeim tem lâuwanġiwuap yanâmâ Anitâņe heroņe pato nâņgâwanġiwuap. Yawu.”

Tewetsenņe kionbanġimu pâinbuap yan hâum sâop.

⁸ Yâhâ Anitâņe lohimbi meyekmâ tihityeņe otmap yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâmune nâņgâņet. Imbi âlâ kina yâhâp yakât dop tatbanġiwuap. Yâhâ 20 toea

kionbanġimuâmâ ki pilâwuap. ⁹ Yakât pâinmâ arim mem tetem yanâmâ bukulpnġe yongonmâ yuwu sâm ekyongowuap. “Wâe, tewetsenġe kionnihiop ya mem tetean. Yakât otmâ heronġe otne.” Yawu sâwuap. ¹⁰ Yakât yuwu sâmune nânġânġet. Lok konohâkġe orotmemenġe bâlenġe bet pilâm Anitâhâlen biwiġanġe kepeim tem lâuwânġiwuap yanâmâ himbimân Anitâhât anġelolipnġanġe lok yakât heronġe nânġânġawġinomial.”

Lok âlâ nanġanġe iri sikum mem gulip tuhuopyan hâum sâop.

¹¹ Yesuġe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ nanyâhâtġe yâhâp manbi. ¹² Manġetâ nanġe betġan ġâtġanġe âwânġe yuwu sâm ekuop. “Awoġ, senġe âlâlâ nâhât sâsânġe ya nihirâ miakbe.” Yawu sâmu senġe âlâlâ yâkât sâsânġe ya kâsikum waġmu miop. ¹³ Yawu otmu nanġe ya nep tuhum getek manmâ, senġe âlâlâ ya puluhum yakât hâmenġe tewetsenġe miakmâ mâtâp kâlêwânġen ariop. Ari heġ otmâ ihilâk mahilâk manmâ tewetsenġe miakmâ ariop ya kerek pilâm metem umburuk manop. ¹⁴⁻¹⁶ Umburuk manop yan po pato teteop. Po pato tetemu naom yanġe sotġât pâinmâ kapi ambonġe âlâhâlen arimu bau galemguwuap sâm âi waġop. Bau galemgum kinop yan po dondâ waġgimu bau yakât sot wahapġe mem nembe sâm otmu kuwaġgiwi. ¹⁷ Yawu otbanġinġetâ nânġân nânġânġe tetemu yuwu nânġâop. “Awoġnahât nep loklipnġanġe sot pato nem mansai. Nâ nanġe tâġ tâġ yamâ yuân manmâ sotġât otmâ hiliwahowoman. ¹⁸ Yakât otmâ yahatmâ awoġnahâlen âwurem ari yuwu

sâm ekuwom. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa Anitâhâlen otmu gâhâlen umatŋe oap. ¹⁹ Yakât otmâ aŋulaksan. Yawu gârâmâ nâŋgânihim nep lok sâm menekdâmâ hoŋ bahihim manbom.” Yawu sâm ekuwom.” Yawu nâŋgâop.

²⁰ Yawu nâŋgâm yahatmâ kapi ya pilâm akŋangen takamu âwâŋaŋe senŋe pilâm ehop. Ekmâ tepŋe nâŋgâm sururuk sâm ari nanŋe lâum hâmeŋe hârem niop.

²¹ Yawu otmu nanŋaŋe yuwu sâm ekuop. “Awoŋ, otmune bâleop yakât tosa gâhâlen otmu Anitâhâlen umatŋe oap. Yawu otmâ aŋun pato gihiwan. Otmu nâhurâ aŋulaksan.”

²²⁻²⁴ Yawu sâm ekumu âwâŋaŋe hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Nanne emelâk betnohom ariop ya âwurem takap. Yâhâ “emelâk muop mon,” yawu nâŋgâm manmâ gaman. Yamâ âwurem takamu ekmâ tepne hâlâlâk welâmŋan giap. Yakât otmâ in yawu ba hâk katipŋe âiŋe mem ga mânunŋaŋiŋet. Yawu otmâ handop âlâ mem barahanŋan katŋet. Otmu kâi katipŋe katbaŋiŋet. Nenŋe heronŋe otbaŋiŋomgât bulimakao nanŋe gâim unetâ siâk.” Yawu sâm ekyongomu bulimakao nanŋe gâim unetâ semu nem heronŋe otbaŋiwi.

²⁵⁻²⁶ Heronŋe otbaŋiŋetâ yan nanŋe kunŋe yaŋe newâŋgembâ taka kapi ginŋan kinmâ heronŋe maronŋe giriŋ get get otmâ kinbi ya nâŋgâm hoŋ bawa âlâ kunmu gamu yuwu sâm âikuop. “Wongât heronŋe otmâ tai?”

²⁷ Sâmumu sâop. “Imihe ari gulip olop ya âwurem takap. Yakât otmâ âwâyetŋaŋe eknongomu buli-

makao nanŋe ya kum gâim umunŋe siap.” Yawu sâop.

²⁸ Yawu sâim ekumu nâŋgâm âwâŋahât nâŋgâm bâlewaŋgim kapi betŋehen kinop. Yâhâ hoŋ bawa yaŋe âwâŋe ekumu âwâŋaŋe ba kinmâ “Nan, ga,” sâim ekuop.

²⁹ Ekumu hâkâŋ otmâ yuwu sâop. “Nanŋat. Nâŋe tem lâuhihim âi mem manmâ gamune yambu dondâ pesuk yap. Yawu otgihiman yamâ gâŋe ki heronŋe otnihimat. Otmu noniŋ nanŋe âlâ ki nihirâ bukulipne orop um nem heronŋe otmain. ³⁰ Yawu gârâmâ nangaŋe senŋe âlâlâ hârok gâwârehihim ari imbi kondarâ orop manmâ tewet-senŋe pilâm meteop. Yâkŋe âun âwurem takamu hoŋ bawalipge ekyongorâ bulimakao nanŋe kum gâim unetâ semu nem heronŋe otbaŋgiai. Yakât nâŋgâmune dondâ bâleap.”

³¹ Yawu sâimu âwâŋaŋe yuwu sâim ekuop. “Nanne, gâŋe nâ orop sâp kâlep manmâ gamat. Otmu senŋe âlâlâ tatnihiap ya gâhât pat sâim kuhihimune tap. ³² Yawu gârâmâ imihe “emelâk muop mon,” yawu nâŋgâm manmâ gan ya âwurem takap. Yakât otmâ heronŋe otbaŋgimunŋe ârândâŋ oap.” Yawu sâop.

16

Galemŋe senŋe âlâlâ mem ihilâk tuhuop yan hâum sâop.

¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe den âlâen hâum yuwu sâim ekyongop. “Lok kutdâ iri sikumŋe tewet-senŋe otmu âlâlâ ya pato dondâ tatbaŋgiop. Yakât otmâ lok âlâ mem galemgunihiâkgât sâim âi waŋop.

Yawu gârâmâ lok yaŋe lok kutdâŋahât tewetsenŋe mem gulip tuhuop. Yawu otmu lok kutdâ yakât hoŋ bawalipŋe nombotŋaŋe yakât den pat yuwu sâŋ ekuwi. “Lok âlâ galem sâŋ âi waŋon yâkŋe senŋe âlâlâ mem ihilâk tuhuhihiap.”

² Yawu sâŋ ekuŋetâ lok kutdâyeŋe yaŋe lok ya yuwu sâŋ ekuop. “Gâŋe nâhât tewetsenŋe mem gulip tuhunihiat” yawu sâŋetâ naŋgan. Yakât otmâ galem âlâku ki katgekbom. Yakât otmâ puluhu puluhu pepa ya mem garâ senŋe âlâlâ tatnihiap yakât topŋe mem tetewom.”

³ “Yawu sâŋ hâŋgâŋumu ari biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Lok kutdâne watnekbomap. Yakât otmâ giratbe? Wâtne pato ki tatnihiap. Yakât otmâ âi umatŋe tuhuwomgât dop âlâ ki tap. Otmu senŋe âlâlâ gewe yâhâwe yakât lok bât kandi bero manbom sâŋ yakât aŋulaksan. ⁴ Yiwerenŋe nâŋgâmune teteap. Bukulipne yeŋgât tosa pato lok kutdânahâlen tap ya mem gemune heronŋe nâŋgânihinomai. Yawu nâŋgânihim lok kutdânaŋe watnekbup yanâmâ menekŋetâ orowâk man-nom.” Biwiŋaŋe yawu nâŋgâop.

⁵ Yawu nâŋgâm bukulipŋe yeŋgât tosa pato lok kutdânahâlen talop yâk âlâku ikŋiâk ikŋiâk mem dâiyehop. Yâhâ aŋgoân gaop ya yuwu sâŋ âikuop. “Gâhât tosa lok kutdânahâlen amon tap?”

⁶ Sâmu sâop. “Nak bulâŋahât toŋe ya âsâp 100.” Sâmu sâop. “Âlepŋe toсахâhât pepa yu mem 50 ya kulemgü.”

⁷ Yawu sâŋ ekumu arimu lok âlâ gamu yuwu sâŋ âikuop. “Lok kutdânahâlen tosa amon tap?”

Sâmu sâop. “Siwit kehetŋe ya itâ 1000.”

Sâmu sâop. “Tosahahât pepa yu mem 800 ya kulengu.”

⁸ Yawu ekyongop yakât den pat nângâm lok kutdâñaŋe galemŋe yakât nângân nângânŋe pato tatbaŋgiap nângâm heronŋe pato nângâwaŋgiop. Wongât? Yuwuhât. Anitâhât den ki lâumai nombotŋaŋe iri sikumyeŋe galemgum manman sânduhân manmai yakât nângân nângânyeŋe pato tap. Yuwu otmâ Anitâhât den lâumai ya yeŋgât nângân nângânyeŋe ya wangiap.

⁹ Yakât otmâ yuwu sâmune nângâŋet. Yeŋe Anitâhât tem lâuwaŋgim iri sikum, me tewet-senŋe, senŋe âlâlâ ya galemgum heŋgeŋgum lohimbî yu me yakât umburuk oai ya kâsikum yinŋim tânyongonomai. Buku otyinŋim manmâ yâhâŋetâ hâmbâi sâp pesuk sâwuawân Anitâŋe manman kârikŋan katyekmâ yakât hâmeŋe yinŋimu menomai. Yawu.”

Âi tâŋât me âi pato yakât topŋe.

¹⁰ Yesuŋe den yuwu sâm ekyongop. “Lok âlâ me âlâŋe âi tâŋât biwiyenŋe tiŋâk lâum tuhum manmaiŋeâmâ âi pato yawuâk biwiyenŋe lâum tuhum heŋgeŋgunomai. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe âi tâŋât tuhum hilipgunomai yakât dopŋeâk âi pato tuhum hilipgunomai. ¹¹ Yakât otmâ yeŋe tewetsenŋe me hângât wahap topŋe topŋe yawuya ki galemgum heŋgeŋgunomai otmuâmâ hâmbâi Anitâŋe manman bulâŋe ki yinŋiwuap. ¹² Yâhâ bukulipyenŋe yeŋgât senŋe âlâlâ hilipgunomai otmuâmâ Anitâŋe yeŋgât pat kuyinŋiop ya hâmbâi ki yinŋimu menomai.

13 Yakât nângânetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunen nângânet. “Lok konokne lok kutdâ yâhâp yetgât âi menduhum ki tuhuyitgiwuap. Âlâhât biwiņane kepeim herone kakņan tuhuwanņgiwuap. Yâhâ âlâhârâmâ hâkân kakņan nep ya ki tuhum henņenņuwuap. Yakât topne yuwu sâwe. Hângât manman me iri sikum yan biwiyeņe arimu manmaine girawu otmâ Anitâ tem lâuwannjim mannomai? Yamâ ki orotne.” Yawu sâop.

Yesuņe Parisaio den ekyongop.

14 Yesuņe yawu sâm ekyongomu Parisaio nombotne iri sikumyeņe alilakmâ manbiņe nângânetâ gemu senņan gewi. 15 Senņan genetâ yuwu sâm ekyongop. “Lohimbiņe yeknetâ yahatmu koko salehâk mansai yawu sânetgât yeņe lohimbisenyeņan kinmâ Anitâhât den lâuain sâm otmai. Yamâ Anitâneâmâ yeņgât biwiyeņahât topne nanņap. Yu ya otmâ manmai ya lohimbine eknetâ âlepne otmap yamâ Anitâne ekmu bâlemap.”

16 “Den âlâ sâmunen nângânet. Moseņe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropeteliņane den kulemguwi ya tatmâ gam Yoane teteop yan andemne oap. Otmu Yoane teteop sâp yapâek lohimbine Anitâhâlen biwiyeņane kepeinetâ tihiyeņe otbuap yakât den pat âlepne ekyongom gan. Yawu otmâ lohimbikenņitne orowâkne nângânetâ bulâne otmu yakât bulâne mene sâm oai. 17 Hân himbim gulip otbuapgât Anitâne sâm kalop. Yamâ Mosehât girem den ya kum gulip tuhunomgât dop âlâ ki tap.”

18 “Den âlâ sâmunê nângâjet. Lok âlâ me âlâñe imbiñahât hâkâñ otmâ pilâm imbi ondop membuap. Yamâ lok yañe tosa umatñe membuap. Yâhâ lok âlâ me âlâñe imbi pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap. Otmu imbi âlâñe lok pilâ pilâñe ya membuap ya yawuâk tosa umatñe membuap.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sukumñe orop otmu lok umburuk ya yetgât den.

19 Yesuñe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok kutdâ âlâ iri sikum tewetsenñe pato tatbañgiopñe yuwu otmâ manminiop. Hâk katipñe âilonço lonço hançalakmâ hilâmñe hilâmñe sot topñe topñe nem hop sambe kakñan manminiop. 20 Yâhâ lok âlâ umburuk manop, yâkât kutñe Lasaro sâm. Yâhâmâ use kârikñe tetewançimu hâhiwin kakñan manminiop. 21 Yawu otmâ lok kutdâ yañe emetñan tatmâ sot nemu wahapñe gowelan kionço ya mem nembe sâm Lasaro emet gowetñan iminiop. Emet gowetñan im tatmu sosoñe taka useñe ya nimbilakuminiwi. 22 Sâp âlâen lok umburuk ya mumu Anitâhât anelolipñe lâum yâhâ Awaraham gotñan katñetâ talop. Yâhâ sâp ki kâlep otmuâk lok kutdâ ya yawuâk mumu hangowi. 23 Yâhâ mumu umutñe hem topñan kâlâp sem talowân ge tatmâ hâhiwin pato nângâop. Yawu otmâ senñe pilâm Awaraham yet Lasaro yelehop.

24 Yelekmâ den kârikñan halahum yuwu sâm Awaraham ekuop. “Awoñ, yuwu sâmunê nângâ. Kâlâp kâlehen tatmâ hâhiwin bâleñe nançan. Yakât

otmâ Lasaro ekurâ hâlipņaje to wâimâmâ nimbil-
amnan katmu sânduk sâek.”

²⁵ Yawu sâmu Awarahamņe yuwu sâop. “Nanne, yuwu sâmune nâņgâ. Emelâk herone otmâ hop sambe kakņan manon ya pesuk yap. Lasaro yâhâmâ hâhiwin kakņan manop ya gurâ yawuâk pesuk yap. Yakât otmâ tep hero kakņan tap. Gâmâ hâhiwin pato nâņgâm tat. ²⁶ Yâhâ hohetnennjan hem pato kinsap. Yakât otmâ yupâ gâtņe âlâ me âlâņe gâhâlen gene sâm hâum pâpğunomai. Otmu yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe yuân gane sâm yawuâk hâum pâpğunomai.”

²⁷⁻²⁸ Sâmu sâop. “Awon, den âlâ sâmune nâņgâ. Kapinan imilipne mome mansai. Yâkņe yuân ge hâhiwin nâņgâmai hât Lasaro hâņgâņgurâ ari girem den ekyongomu nâņgân nâņgâņyeņe pâron sâekgât nanġan.”

²⁹ Sâmu sâop. “Yawu bia. Moseņe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipņaje den kulemguwi ya sâlikum nâņgânomai. Nâņe ki hâņgâņgumune âwurem gewuap.”

³⁰ Sâmu sâop. “Awon, yuwu sâmune nâņgâ. Moseņe den kulemguop otmu Anitâhât poropetelipņaje den kulemguwi ya sâlikumai yamâ ki tem lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yeņgâlen gâtņe âlâ me âlâņe mumuņambâ yahatmâ ari ekyongonomai otmuâmâ orotmemeyeņe bâleņe bet pilâm Anitâ tem lâuwanġinomai.”

³¹ Sâmu sâop. “Nanne, yuwu sâmune nâņgâ. Moseņe girem den âlâlâ kulemguop otmu Anitâhât poropetelipņaje den kulemguwi ya sâlikum nâņgâņetâ nahat otmu ki lâumai. Yakât otmâ muwi yâk yeņgâlen gâtņaje mumuņambâ yahatmâ ari

ekyongonomai otmuâmâ yakât dopņeâk yâkât den nâņgâņetâ nahat otmu ki lâunomai. Yakât otmâ ki hâņgâņgumune âwurem gewuap.” Yawu sâm ekuop.” Yesuņe den âlâen hâum yawu sâm ekyongop.

17

Tosa yakât topņe

(Mataio 18:6-7,21-22 Mareko 9:42)

¹ Yesuņe hoņ bawalipņe yuwu sâm ekyongop. “Lohimbi kerekņe lohotņe otmâ yuwu yawu otņetâ bâlemu tosa meņetgât Satanņe kendâyiņgimap. Otmu lohimbi âlâ me âlâņe bukulipyenâņe otņetâ bâleâkgât kendâyiņgimai yamâ Anitâņe matņe umatņe yiņgimu menomai. ² Yakât otmâ lohimbi âlâ me âlâņe bukulipyenâ kendâyiņgiņetâ otņetâ bâlemap yâhâmâ mâmâlipyenâņe ki mem ga katyekbâi yamâ mem ga katyekbi. ³ Yakât otmâ biwiyenâ galemahom manmâ yâhânomai.

Bukuhe âlâņe bâleņe topņe topņe mâņgâehekmu ekurâ yetņiâk tatmâ den henņenņguromawot. Yawu otmutâ ârândâņ otmu buku konok mandomawot. ⁴ Yâhâ hilâm konok yakât biwiņan bukuhanâ orotmeme kiņgoņ mâņgâehekmâ yahatmu nombolân yâhâpņe otbuap. Yawu gârâmâ mâņgâehekbuap ya sâm tetem tosanâ pilâwanņgiwuatgât ekgohowuap otmuâmâ âlepņe tosanâ pilâwanņgiwuat.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuhâlen biwinenņanâ kepeinomgât sâop.

⁵ Yawu sâmu hoņ bawalipņanâ yuwu sâm ekuwi. “Kutdâ, den eknongomat ya kerek

nângâmunje yakât bulâje tetewuapgât nanğain. Yakât otmâ mem hewewenjuhunenekdâ gâhâlen biwinenñaje tiñâk kepeim mannom.” Yawu sâwi.

⁶ Sâñetâ yuwu sâm ekyongop. “Den âlâen hâum yuwu sâmune nângâñet. Nak âlâ, kutje bândup, yamâ lok âlâje kehetje tipije âlâ mem ari kalamñan kalop. Katmu tatmu kâmje ga takamu yañak yâhâm kâlep pato otmâ nak nombotje wangim kinmap. Yakât dopñeâk nâhâlen biwiyenñaje kepeim manmâ yâhâ lakop endo kinsap enda ekuñetâ denyenje nângâm hindakmâ saruân kionbuap.” Yawu sâop.

Nenje Anitâhât nep mem yuwu otmâ mannom.

⁷ Den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Yengâlen gâtje âlâ me âlâhât hoñ bawalipyenñaje noniñ bulimakao galemğum nep tuhum emetsâpñan kapiân âwurem gañetâ yuwu ki sâm ekyongonomai. “Emetyenjan yâhâ tatñetâ sot um yingiwewe.” ⁸ Yawu bia. Yuwu mon sâm ekyongonomai. “Sot um niñetâ nemune ârândâñ otmu yeñe sot um nenomai.” Yawu sâm ekyongonomai. ⁹ Yakât yuwu sâmune nângâñet. Lok kutdâlipyenñaje hoñ bawalipyenje nep sâm yingimai ya tuhuñetâ ki mepaeyekmai. In nângâyinğinjetâ ârândâñ otmap. ¹⁰ Yengât topyenje yawu tap. Nep sâm yingimune ya tuhum pesuk pilânomai yan yuwu sânomai. “Nen hoñ bawa mansain. Nep sâm ningiop ya konok tuhumain.” Yawu sânomai. Yawu sâm ekyongop.

Lok hâk bâle teteyinğiop ya Yesuñe hengemyongop.

¹¹ Yesuñe Yerusalem kapiân ariwe sâm Galilaia hân tânâmñambâ arim yañak Samaria hân hâlâñmâ

kapi bâñehen tap yan ariop. ¹² Yâhâ kapi ya ambolipñe lok nombolân imbât hâk bâle teteyingimu manminiwi. Otmu Samaria gâtñe lok âlâ hâk bâle tetewañgimu manminiopñe yâk yengâlen torokatmu lok bât nombot nombot hârok yawu otbi. Yâkñe Yesu ekmâ kâlepñehembâ kinmâ ¹³ den kârikñan yuwu sâm ekuwi. “Wâe lok pato, Yesu, gâñe nâñgâningihât nanñain.” Yawu sâwi.

¹⁴ Sâñetâ sâop. “Hotom umai yengâlen arinjetâ hâkyeñe eknomai.” Yawu sâm ekyongomu ariwi.

Yâhâ mâtâwân arim tatñetâ hâkyeñe âlepñe olop. ¹⁵⁻¹⁶ Hâkyeñe âlepñe otmu enakmâ Samaria gâtñe ya ikñiâk âwurem ari Yesuhât gotñan ba kinmâ herone otbañgim mepaeop.

¹⁷ Yawu otmu Yesuñe lohimbi yan kinbi ya yuwu sâm ekyongop. “Lok bât nombot nombot hârok heñgemyongoan. Yamâ lok nombolân imbât yamâ wonâmbâ? ¹⁸ Wongât Samaria gâtñe yuñak Anitâ mepaeuwe sâm âwurem takap?” Yawu sâm ekyongop.

¹⁹ Yâhâ lok ya yuwu sâm ekuop. “Nâhâlen biwihane kepeiat. Yakât otmâ Anitâñe nâñgâhihimu âlepñe oat. Yakât otmâ lohotñan bam ari.”

Yesu âwurem gewuap yakât sâop.

(Mataio 24:23-28,37-41)

²⁰ Sâp âlâen Parisaio lok nombotñane Yesu yuwu sâm âikuwi. “Sâp girawuân Anitâñe tihitnenñe otmu manman sânduhân mannom?” Sâñetâ sâop. “Anitâñe topñe katmâ tihityeñe otbuap sâp yan kulem topñe topñe ki tetemu ekmâ kiwilinomai. ²¹ Yakât otmâ yuwu ki sânomai. “Yuân topñe katmâ tihitnenñe otbuap. Me endaken topñe katmâ

tihitnenne otbuap.” Yawu ki sânomai. Yuwu sâmunen nânghânet. Anitâne emelâk tihityene otbe sâm hânghânnohomu ge mansan.” Yawu sâop.

²² Yawu sâm ekyongomu arinetâ hon bawalipne yuwu sâm ekyongop. “Hâmbâi sâp âlâen nâ lok bulâne âwurem ge tihityene otmune biwiyene sânduk sâekgât biwiyenane ya mem mannomai. Gârâmâ sâp yan ki âwurem gemune neknomai. ²³ Yawu gârâmâ sâp yan lok nombotnane yuwu sâm ekyongonomai. “Anitâne Yesu hânghângumu âwurem ge tihitnenne otbuap sâop yamâ emelâk hânghângumu ge endaken mansap, me wosaken me wosaken ge mansap.” Yawu sâm ekyongonetâ yâk yengât den ya ki nânghânomai. Yawu otmâ ki pâinnekmâ âlâen âlâen arinomai. Nâ gewom yan yok pilâm ki gewom. ²⁴ Himbim belek sâmu lajinane siliñ siliñ sâm nombotgembâ nombot otmâ han sâmap yakât dopneak Anitâne nâ lok bulâne hânghânnohomu âwurem gewom. Âwurem gemune lohimbi hânjan kulemjan mansai kerekne nâhât lajinne ekmâ topne nânghânomai. ²⁵ Yâhâ angoânâmâ Yura nengât papatolipnenane nâhât hâkâñ otmâ hâhiwin nihinetâ sât gum mum-bom. ²⁶ Yâhâ âwurem gewom yanâmâ pârâk sânsânâk gewom. Yâhâ âwurem gewom yakât sâpne tâlâhuwuap yanâmâ orotmeme girawuya otmâ mannomai yakât yuwu sâmunen nânghânet.

Emelâk embân lok âlâ, kutne Noa sâm, manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. ²⁷ Emelâk Noane manop yanâmâ lohimbi gulip malap manmâ yene âi yehâlâk nânghâm manbi. Yawu mannetâ Noaneâmâ wanga kâlehen yâhâop.

Yawu otmâ nen âlepņe mansainâk sâm gulip malap manmâ ganjetâ yan Anitâņe nâņgâmu tonjelâk pato gemu to niņ niņ sâm lohimbi kerek haranyongomu mum metewi.

²⁸ Yâhâ yakât dopņeâk lok âlâ, kutņe Lot sâm, yâkņe manmu towat teteop dop yawuâk ya tetewuap. Emelâk Lotņe manop yanâmâ lohimbi gulip malap otmâ sonjo bau sot kâle nem yenjahâlâk nâņgâņetâ yahalop. Imbi anji gunji otbi. Emet opon tuhuwi. Nep topņe topņe tuhujetâ Lotņe Sotom kapi ya pilâm ariop.

²⁹ Yawu otmâ nen âlepņe mansainâk sâm gulip malap manņetâ Anitâņe nâņgâmu himbimâmbâ kâlâpņe punduņ sâm ge kapi ambolipņe kerek sem gulip tuhuyehop. ³⁰ Yakât dopņeâk lohimbi nombotņeņe âlepņe mansainâk sâm otņetâ yan Anitâņe yâhâpņe nâ hâņgânnohomu gewom.

³¹ Sâp yan yuwu otnomai. Lok âlâ me âlâ kapi hâlâņmâ mannomaiņe kasalipyene takanjetâ yekmâ emetyeņan ki âwurem ari itâ pareņe menomai. Otmu lohimbi newân kinnomaiņe kasalipyene takanjetâ yekmâ âwurem ari emetyeņan iri sikumyene miaknehât ki nâņgânomai. ³² Emelâk embâņân himbimâmbâ kâlâpņe punduņ sâm ge Sotom kapi ambolipņe sem gulip tuhuyehop sâp yan Lot imbiņe kambeņe kakņambâ olelem ekmâ kâtembe olop. Yakât den pat yeņe nâņgâm hâkyene miangim mannomai. ³³ Yakât otmâ yuwu sâmune nâņgâņet. Lok âlâ me âlâņe manmanyene alitnomai yamâ hiliwahonomai. Yâhâ lok âlâ me âlâņe nâhâlen biwiyeņe kepeim tem lâunihijetâ yan lohimbi

belângen mansaiŋe yekŋetâ bâlemu yongonjetâ munomai yamâ Anitâŋe mumuŋambâ mem yahatyekbuap. ³⁴ Sâp gewom yan lok oponân inomai yamâ Anitâŋe nombotŋe ya meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap. ³⁵ Yâhâ lohimbi âi kalam tuhumm gulip malap mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap. ³⁶ Yâhâ hat mannomai gurâ nombotŋe meyekmâ nombotŋe pilâyekbuap.”

³⁷ Yawu sâm ekyongomu yuwu sâm âikuwi. “Kutdâ, kapi wonân mem kâsipnongowuat?”

Sâŋetâ sâop. “Yâhâ umatŋe âlâlâ tetewuap yakât emet inânŋan ekyongom gaman. Yukât bulâŋe hâmbâi tetewuawân ekmâ topŋe nâŋgâm heŋgeŋgunomai.” Yawu sâop.

18

Imbi kambutŋe kiap ulitguminiop yan hâum sâop.

¹ Yesuhât hoŋ bawalipŋaŋe hilâm ârândâŋ Anitâ orowâk den otmâ ki lohotŋe otnomaihât den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. ² “Kiap âlâ lohimbi yeŋgât den sâm hâreyiŋgim yan Anitâhât nâŋgâmu gemu ki ewe katyehop. ³ Yâhâ kapi amboŋe, imbi kambut âlâ, yakâlen ari sâm guhuŋmâ yuwu sâm ekuminiop. “Âlepŋe den sâm hârerâ imbi âlâŋe mâŋgâenehop yakât matŋe kâpekbaŋgiwom.”

⁴ Yawu sâm ekuminiop yamâ denŋe ki nâŋgâm gaop. Yawu otmâ gamu sâp kâlep otmu biwiŋaŋe yuwu nâŋgâop. “Anitâhât nâŋgâmunegemap. Otmu lohimbi ki ewe katyekman. ⁵ Yawu gârâmâ imbi kambut yuŋe haonŋmâ ârândâŋ kâi kâi

liṅnihim tatmâ mem kopa tuhunekmapgât ihilâk nângâwanḡiwom.” Yawu sâop.

⁶ “Yâhâ imbi yaṅe kiap ya ekumu tânguop yamâ yuwu. ⁷ Nen Anitâhât tem lâuwangim manmainṅe haonmâ ârândân ulitgum yâhânom otmuâmâ nângâningiwuap. Yâkṅe biwi pâlamṅe otmâ dennenṅe ki nângâwuapgât dop âlâ ki tap. ⁸ Ulitgumunṅe in yawu nângâningiwuap. Yawu nângânomai. Yawu gârâmâ Anitâṅe nâ lok bulâṅe hângânohomu himbimâmbâ âwurem gewom sâp yan lohimbi kiṅgitṅe orowâkṅe nâhâlen biwiyenṅe tiṅâk kepeim mambotnihim mannomai me bia?” Yawu sâop.

Parisaio yet takesi meme lok

⁹ Lok nombotṅe yeṅahât nângâṅetâ yahatmu “nen lok âlepṅe, uwawapṅe bia mansain” sâm bukulipyenṅe yeṅgât nângâṅetâ gemap. Lok yawuya yeṅgât nângâm Yesuṅe den âlâen hâum yuwu sâop. ¹⁰ “Lok yâhâp opon kâmbukṅan yâhâm Anitâ ulitguowot. Âlâmâ Parisaio. Otmu âlâmâ takesi meme lok. ¹¹ Parisaio yaṅeâmâ ikṅahât nângâmu yahatmu senṅe ewan pilâm ekmâ yuwu sâop. “O Anitâ, yuwu sâmune nângâ. Lok nombotṅe kapam kumai, kombo otmai, otṅetâ bâlem gap. Nâ yawuya bia. Otmu takesi meme lok endo kinsap nâ endawuya bia. ¹² Hilâm nombolân yâhâp yakât biwiṅan hilâm yâhâp sot barak manmâ nângâhihim mepaehekman. Otmu tewetsenṅe senṅe âlâlâ tatnihiap yakât sâsâṅambâ konok hârem gâhât pat kuhihiman.” Yawu sâop.

¹³ Otmu takesi meme lok yaṅeâmâ gulunṅan kinmâ kâmgum den tâlâwâk yuwu sâop. “O Anitâ,

teppe nângânihi. Nâ lok bâleŋe mansanâke yamâ ki pilânekuat,” yawu sâop.

¹⁴ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Anitâŋe takesi meme lok yâkât nângâwaŋim tosaŋe pilâop. Yâhâ Parisaio yâhâmâ tosaŋe yawuâk tatbaŋgiop. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe hâkyeŋe mepaeakmâ manmai yamâ Anitâŋe mem ge katyekbuap. Yâhâ lok âlâ me âlâŋe yeŋahât nângâŋetâ gemu huruŋ huruŋ manmai ya yeŋgât Anitâŋe nângâmu yahatbuap.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuŋe nan baralipyeŋe lukuleyehop.
(Mataio 19:13-15 Mareko 10:13-16)*

¹⁵ Sâp yanâmâ lohimbi nombotŋe nan baralipyeŋe meyekmâ Yesuhâlen ariwi. Ari Yesuŋe kunyeŋan mem Anitâ ulitgumu lukuleyehâkgât ekuwi. Yawu otŋetâ hoŋ bawalipŋe yekŋetâ ki ârândâŋ otmu kuyiŋgiwi. ¹⁶ Kuyiŋgiŋetâ Yesuŋe nimnaom ekyongomu gaŋetâ hoŋ bawalipŋe yuwu sâm ekyongop. “Kâmbukŋe, ki kuyiŋgiŋet. Anitâŋe nimnaom titipâ yu yeŋgât tihityeŋe otmap. Yakât otmâ dâiyekmâ nâhâlen gaŋet. Yeŋe kuyiŋgiŋetâ ekmune ki ârândâŋ oap. ¹⁷ Yakât yuwu sâmune nângâŋet. Nimnaom titipâŋe Anitâhât den nângâm in yawu lâuwaŋim manŋetâ tihityeŋe otmap. Yakât dopŋeâk yeŋe tem lâuwaŋinomai yanâmâ Anitâŋe tihityeŋe otbuap. Yawu otmâ sâp pato tetewuawân meyekbuap. Yâhâ yawu ki otnomai otmuâmâ Anitâŋe betyongomu belângen tatnomai.” Yawu sâm ekyongop.

Lok iri sikumyeŋe pato tatyŋgiap yâk yengât topyeŋe

(Mataio 19:16-30 Mareko 10:17-31)

¹⁸ Yawu sâm ekyongomu Yura yengât papa-tolipyenŋe âlâŋe Yesu yuwu sâm âikuop. “Bawapi, manman koko salek amboŋe mansat. Yakât otmâ sârâ nâŋgawe. Nâŋe girawu otmune ârândânŋ otmu Anitâŋe manman kârikŋahât pat kunihiwuap?”

¹⁹ Sâmû sâop. “Wongât nâhât “Manman koko salek amboŋe” yat? Anitâ konohâk manman koko salek amboŋe tatmap. ²⁰ Yakât otmâ gâŋe âinohoat yakât matŋe yuwu sâmune nâŋgâ. Anitâŋe girem den Mose ekumu kulemguop ya sâlikum nâŋgâmat me bia? Ya yuwu tap. Buku âlâhât imbi ki ekmâ otbuat. Lok nombotŋe ki yongorâ munomai. Kombo ki meyiŋgiuwat. Hakyenŋan ki sâuwat. Den perâk ki sâm kâityongowuat. Âwâ mâmâhe yetgât lauyetŋe lâum amutyetŋan manbuat.”

²¹ Sâmû sâop. “Bawapi. Girem den sâm arat yuâmâ ŋanŋanambâek lâum manmâ gaman.” Yawu sâop.

²² Sâmû sâop. “Yuwu otbuat. Senŋe âlâlâ pato tat-gihiap ya kâsikum buku nombotŋe umburuk man-sai ya yiŋgiuwat. Yawu otmâ nâhâlen torokatdâmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihiwuap.” Yawu sâop. ²³ Yawu sâmû iri sikum me senŋe âlâlâ dondâ tatbaŋgiop yakât nâŋgâmu biwiŋe umatŋe otmu hâmeŋe bâleop.

²⁴ Hâmeŋe bâlemu ekmâ Yesuŋe yuwu sâm hoŋ bawalipŋe ekyongop. “Lok iri sikum pato tatyŋgiapŋeâmâ Anitâhâlen biwiyenŋe kepeim tem lâuwanŋine sâm otŋetâ hâi hâiŋe otmap.

25 Yakât topņe nâņgâņetâ keterahâkgât den âlâen hâum yuwu sâmunen nâņgâņet. Pusine selon watmu pin pinjan arimu yan watmâ ba membe sâm hâum pâpgumap. Yakât dopņeâk lohimbi iri sikumyene pato tatyņgiapņe Anitâņe tihityene olâkgât mâtâp ya watmâ arine sâm otņetâ hâi hâine otbuap.

26 Yawu sâmu nâņgâņetâ sâtņe otmu yuwu sâm âikuwi. “Lohimbi girawuyane otņetâ ârândâņ otmu Anitâņe manman kârikņahât pat kuyiņgiwuap?”

27 Sâņetâ sâop. “Anitâhât manman kapiân arine sâm lokgât nâņgân nâņgân watmâ arinomaihât dop âlâ ki tap. Yamâ Anitâhât topņe âlâ tap. Yakât otmâ yene yu me ya otne sâm yâkât nâņgân nâņgân watmâ otnomaihât dop tap. Yâkņe konok manman kârikņe ya yiņgimu mem manmâ yâhânomai.” Yawu sâop.

28 Yawu sâmu Petoroņe yuwu sâop. “Bâe, nenâmâ senņe âlâlâ kerek betbaņgim gâhâlen torokatmâ hâhiwin kakņan manmâ gain.” Yawu sâop.

29 Sâmu sâop. “Lohimbiņe nâhâlen biwiyene katņetgât lok âlâ me âlâņe nâhât den ekyongonomaiņe âwâ mâmâlipyene, me imi garilipyene, me imbi naomlipyene, me hep torehenlipyene, me senņe âlâlâ siminņe tatyņgiap ya kerek pilâm nâhât komolân torokatnomai. ³⁰ Yawu otmâ nâhât komolân torokatmâ mannomai yanâmâ emelâk hep torehenlipyene orop heroņe otminiwi ya wangim heroņe pato kakņan mannomai. Otmu hâmbâi Anitâņe meyekmâ manman kârikņan katyekmu mannomai.” Yawu sâm ekyongop.

*Yesuŋe mumbuap yakât kalimbuŋe sâop.
(Mataio 20:17-19 Mareko 10:32-34)*

³¹ Yesuŋe hoŋ bawalipŋe kâiân yâhâp meyekmâ yuwu sâm ekyongop. “Yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yiwerenŋe Yerusalem kapiân yâhânom. Yan yâhâmunŋe emelâk emet inânŋan Anitâhât poropetelipŋaŋe lok bulâŋe nâhât den kulemgum gawi yakât bulâŋe tetewuap. ³² Yâhâ lok âlâŋe nâŋgâm bâlenihim hotom umai otmu Mosehât girem den kâsikum ningimai ya yengât bâtyeŋan katnekbuaŋ. Bâtyeŋan katnekmu den âiân katnekmâ mumbomgât den sâm hârenihinomai. Den sâm hârenihim Roma lok yengâlen katneŋetâ yâkŋe yuwu otnihinomai. Sennan gem tâpnohom, mem âlâlâ tuhunekŋetâ hâhiwin pato nâŋgâwom. ³³ Otmu benŋe howanân nohoŋetâ mumbom. Mumunŋe hannohoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yakât kakŋan mumuŋambâ yahatbom.” Yawu sâm ekyongop.

³⁴ Yawu sâm ekyongomu Yerusalem yâhânomai yakât nâŋgâŋetâ biwiyenŋe umatŋe otmu nâŋgâm ketet otbi.

*Yesuŋe lok senŋe bok sâsâŋe heŋgeŋguop.
(Mataio 20:29-34 Mareko 10:46-52)*

³⁵ Mâtâwân arim tatŋetâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe betyeŋan watyekbi. Yawu otmâ arinŋetâ Yeriko kapi tâlâhumu mâtâp ginŋan lok âlâ, senŋe bok sâsâŋe talop. Tatmâ senŋe âlâhât umburuk otmâ yaŋak lohimbi mâtâwân bam gaŋetâ ulityongom tatminiop. ³⁶ Yawu otmâ lohimbi kiŋgitŋe orowâkŋe mâtâp yawuâk arinŋetâ

kâiyenje munje nângâmâmâ yakât âiyongomu sâwi.
³⁷ “Yesu Nasaret kapiân gâtne takap.” Yawu sâwi.

³⁸ Yawu sânetâ nângâm den kârikjan halahum yuwu sâop. “Yesu Dawitihât sen, gâne nâhât wehe nângânihi.”

³⁹ Yawu sâmu lohimbi gotjan kinbiŋe kuwaŋgiwi. Kuwaŋgiŋetâ witgum halahuop.

⁴⁰⁻⁴¹ Witgum halahumu Yesuŋe nângâm mâtâwân kinmâ “Ekuŋetâ gaek,” sâmu lohimbi ekyongop. Ekyongomu senje bok sâsâne ya lok nombotjanje dâim yâkâlen baŋetâ yuwu sâmu âikuop. “Girawu otgihiwehât naŋgat?”

Sâmu sâop. “Lok pato, sârâ senne hâreakmu ekbehât naŋgan.”

⁴² Sâmu sâop. “Gâne nâhâlen biwihe hikuat. Yakât otmâ den yat ya bulâne tetehihiâk.”

⁴³ Yawu sâmu yan senje hâreakmu ekmâ Yesu betjan sâmu Anitâ mepaeop. Yawu otmu lohimbiŋe ya ekŋetâ âlâ kândâkdâ otmu yâku yawuâk Anitâ mepaewi.

19

Lok tâlâwâk, kutne Sakaio sâmu, yâkât den pat

¹⁻² Yesuŋe Yeriko kapiân yâhâmu lok âlâ, iri sikumne pato tatbaŋgiop, kutne Sakaio sâmu, yâhâmâ takesi meme lok yengât kunyene manminiop. ³ Yâhâmâ lok tâlâwâk yakât otmâ lohimbi hohetyenjan kinmâ tik sâmu Yesu ekbe sâmu otmu ki ihiop. ⁴ Yakât otmâ yahatmâ wangiyekmâ sururuk sâmu ari nak âlâ mâtâp ginjan kinop ya lâum pitik pitik yâhâ kakjan tatmâ biwiŋane yuwu nângâop. “Yesu yupâ gam bamu ekbom.” ⁵ Yawu

nângâm tatmu Yesuŋe nak amutgen ga kinmâ senŋe pilâm ewun Sakaio ekmâ yuwu sâmu ekuop. “Sakaio, âun gâhât emelan yâhâ tatmâ nâŋgâwom. Yakât otmâ in yawu pilâm gerâ arine.”

⁶ Yawu sâmu ekumu pilâm ge heronŋe otmâ dâimu emetŋan ariowot. ⁷ Emetŋan ari yâhâmutâ lok kerekŋe ekŋetâ bâlemu sâmu guhuŋmâ yuwu sâwi. “Wongât otmâ Yesuŋe lok bâleŋahât emelan yahap? Ya ki orotŋe.” Yawu sâwi.

⁸ Yâhâ Sakaionŋe Yesu yuwu sâmu ekuop. “Kutdâ, sâmune nâŋgâ. Tewetsenŋe me senŋe âlâlâ tatnihiap ya mem hionŋmâ lohimbî umburuk mansai ya kâsikum yinŋiwom. Otmu lohimbî kâityongom yengât tewetsenŋe konok meyinŋiwan gârâmâ yakât matŋeâmâ nâŋe imbât yinŋiwom.” Yawu sâop.

⁹⁻¹⁰ Sâmu sâop. “Lohimbî bâleŋe hem nâpumân ge hiliwahomaihât nâŋgâm Anitâŋe nâ lok bulâŋe hâŋgânnohomu gewan. Yawu gârâmâ lohimbîŋe nâhâlen biwiyenŋe kepeinŋetâ yanâmâ manman kârikŋahât pat kuyinŋiwuap. “Yâhâ gâ Awaraham sen. Gâŋe nâhâlen biwihanŋe kepeiat. Yakât otmâ Anitâŋe manman kârikŋahât pat kuhihap.”

*Lok hilâm ihi, konam yakât den
(Mataio 25:14-30)*

¹¹ Yeriko kapi ya pilâm Yerusalem kapi gotŋan ariwi. Yesuhât den nâŋgâm lohimbî orowâk ariwi yanŋe biwiyenŋe yuwu nâŋgâwi. “Anitâŋe Yesu mâmâŋe otbaŋgimu kasalipnenŋe watyekmu ari-nomai. Yâkŋe yawu otmâ manman sânduhân katnenekbuap yakât sâpŋe tâlâhuap.”

¹² Biwiyeŋaŋe yawu nâŋgâwi yakât otmâ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâŋ ekyongop. “Lok kutdâ âlâne lok âlâ mem kânâŋgâmu yâkŋe lohimbi galem-yongowuapgât sâpŋe tâlâhuop. ¹³ Yawu otmâ lok yaŋe lok kutdâŋahâlen ariwe sâŋ âi loklipŋe bâlâk ŋerek yongonmu gaŋetâ tewetsenŋe kina bâlâk ŋerek ya ârândâŋâk yingim yuwu sâŋ ekyongop. “Pilâyekmâ kâlepŋehen ariwom. Yawu gârâmâ tewetsenŋe yingian yuŋe mem âi tuhuŋetâ tewetsenŋe tetewuap yakât dopŋe âwurem takamune tiripnohuŋetâ ekbom.” ¹⁴ Yawu sâŋ pilâyekmâ ariop. Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe lok yakât hâkâŋ otmâ galem-yene ki olâkgât nâŋgâm lok hoŋ hâŋgânyongohetâ lok kutdâyeŋahâlen ari yakât denŋe sâwi.

¹⁵ Denŋe sâŋetâ lok kutdâyeŋaŋe ki nâŋgâyingioŋ. Yawu otmâ lok yawuâk galem sâŋ kânâŋgâop. Yawu gârâmâ lok kapi kâlepŋehen ariop yaŋe âwurem taka âi loklipŋe tewetsenŋe yingioŋ ya yongonmu gaŋetâ âlâku ikŋiâk ikŋiâk yuwu sâŋ âiyongop. “Tewetsenŋe yingiwon yaŋe mem âi tuhuŋet amon teteap?” Yawu sâŋ âiyongop.

¹⁶ Yâhâ âi lok aŋgoân gaopŋe yuwu sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ŋerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâlâk ŋerek teteop.”

¹⁷ Sâmu sâop. “Âlepŋe, tewetsenŋe tipŋe gihiwan yaŋe mem âi tuhurâ âilonŋo teteap. Yakât otmâ nâŋe galem katgekmmune kapi bâlâk ŋerek ya ambolipŋe galem-yongowuat.”

¹⁸ Yawu sâmu hoŋ bawa âlâŋe gam sâop. “Lok pato. Gâŋe kina bâlâk ŋerek nihion yaŋe mem âi tuhumune âlâku kina bâtnombot teteop.”

19 Sâmu sâop. “Âlepņe, nâņe galem sâm katgek-mune kapi bâtnombot ya galemyongowuat.”

20-21 Yawu sâm ekumu arimu hon bawa âlâņeâmâ ga sâop. “Lok kutdâ, pato, gâhât topge nâņgâm heņgenņuan. Gâ lok sâtņe. Lok âlâ me âlâņe gâhât nep kâmetņetâ âlemap yamâ gikahâk nemat. Yawu otmat yakât sâņetâ nâņgâman. Yakât otmâmâ gâhât kiņgitnahât otmâ tewetsenņe nihion ya biatgihimap sâm sâņgumnaņe kurihim katmune tatmap.” Yawu sâm kina bâlâk ñerek ya amboņahât bâtņan kalop.

22 Sâmu sâop. “Gâ lok konam. Gikak den yat yawuâk mem purik pilâhihiwe. Sâmune nâņgâ. Lok âlâ me âlâņe nâhât nep kâmetņetâ âlemap yamâ ninahâk neman yawu sâņetâ naņgat. 23 Yakât otmâ tewetsenņe gihiwan yu mem kât emetņan katdâ tatmu tewetsenņe âlâkuâk teteop mâne nâņgâmune ârândâņ otbâp.”

24 Yawu sâm ekum lohimbi yan kinbi yuwu sâm ekyongop. “Bukuņane kina bâlâk ñerek mem kinsapņe nâhât tem lâum âi tuhum gap. Yakât otmâ lok yukât bâtņambâ kina bâlâk ñerek ya mem bukuņe waņet.”

25 Sâmu sâwi. “Yawu gârâmâ emelâk kina bâlâk ñerek miap.”

26 Sâņetâ sâop. “Yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâņe lok âlâ me âlâ âi sâm yiņgimu biwiyenāņe kepeim tuhumai yâhâmâ tâtâem mâmāņe otyiņgimu âiloņgoâk tuhumai. Yawu gârâmâ lok âlâ me âlâ âi sâm yiņgimu ki tuhumai yâhâmâ betyongomap. 27 Yâhâ nâņe galemyeņe ki manbehât yeņe lok kutdânenņahâlen ari denne sâwi. Yawu gârâmâ lok

ya ekyongonjetâ yuân ga sennennjanâk yongonjetâ munjet.” Yawu sâmb ekyongop.” Yesunje den yan hâum ekyongop.

Yesunje Yerusalem kapiân yâhâop.

(Mataio 21:1-11 Mareko 11:1-11 Yoane 12:12-19)

²⁸ Yesunje honj bawalipnje meyekmâ yapâ arinetâ lohimbi kinjitnje orowâknje betyenjan sâwi. ²⁹ Yawu otmâ ari Yerusalem kapi pato yakât gotñan kapi yâhâp, kutyetnje Betepahe otmu Betani sâmb, ya Oliwa pumñan tap yan yâhâwi. ³⁰ Yan yâhâ Yesunje honj bawayâhâtnje yâhâp yuwu sâmb hângânyotgop. “Kapi tipinje ewapâ tap yan donji nanje âlâ hikum katñetâ kinsap ya lok ki kakñan tatmai. Ya holañmâ mem geromawot. ³¹ Holañmutâ lok âlânje yuwu mon sâmb âiyotgowuap. “Yet wongât taka yu holañsawot?” Yawu sâmbuâmâ yuwu sâmb ekuromawot. “Yiwereñje âi teteap. Yakât otmâ patonetñaje yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâmb ekuromawot.

Yesunje yawu sâmb hângânyotgomu yâhâ ekyotgop yawuâk mem teteowot. ³² Donji nanje emet âlâ hawinjan hikum katbi ya holañowot. Holañmutâ ambonñaje yelekmâ sâop. ³³ “Bâe. Yet âlânje sâmbu yu holañde sâmb oawot?”

³⁴⁻³⁵ Sâmbu sâowot. “Yiwereñje âi teteap. Yakât otmâ patonetñaje yu mendehât hângânnotgomu takait.” Yawu sâmb ekumutâ nângâyitgimu holañmâ mem giowot. Mem ge yetnje hâk katipnje kâlep kalowot ya holañmâ lotohom kakñan kalowot. Katmutâ kakñan yâhâ talop. ³⁶ Yâhâ tatmu Yerusalem kapiân yâhâwi. Yâhâñetâ lohimbi

kiŋgitŋe orowâk hâruhuakbiŋe Yesuhât nâŋgâŋetâ yahatmu yeŋe hâk katipŋe kâkâlep ya holaŋmâ mâtâp tete liŋgatmâ ariwi. Liŋgatmâ ariŋetâ dongi yaŋe ya kakŋan tâlim tâlim ariop.

³⁷ Yâhâ Yerusalem kapi pato ya tâlâhumu Oliwa pumŋe yakât talapŋan gewi. Geŋetâ kulem âlâlâ tuhumu ekmâ gawiŋe yakât nâŋgâm heronje otbaŋim Anitâ mepaem den kârikŋan halahum yuwu sâwi. ³⁸ “Gâmâ tâmbânenŋe Dawiti sen. Gike ombeheâk ki takat. Anitâŋe âi sâm gihiop ya lâum kinmâ nengâlen mat takat. Yakât otmâ heronje otgihim mepaeheksain.” Yawu sâwi.

³⁹ Yawu sâm mepaenjetâ Parisaionje yuwu sâm Yesu ekuwi. “Lok pato, mepaehekmâ mansai ya kuyiŋgirâ hutuk sâŋet.”

⁴⁰ Sâŋetâ sâop. “Nâŋe kuyiŋgimune hutuk sânomaiâmâ kât yuŋe âlepŋe heronje otnihim den sâm mepaeneknomai.”

Yesuŋe Yerusalem kapi ekmâ isiop.

⁴¹ Yerusalem kapi ginŋan ari tatmâ ekmâ tepŋe nâŋgâm isem yuwu sâop. ⁴² “O, kapi ambolipŋe. Biwi sânduhân manne sâm yakât mâtâpŋe yiwerenje teteap yamâ ekŋetâ ki keterakyiŋgiap. ⁴³⁻⁴⁴ Yiwerenje Anitâŋe wawaeyekmâ tihityeŋe otbe sâm hâŋgânnohomu takanâke yamâ nâhât nâŋgânihiŋetâ tâŋât oap. Yakât matŋe sâp âlâen kasalipyenjaŋe taka hawamyongom mâtâp maŋguyiŋginomai. Mâtâp maŋguyiŋgim paŋ kârikŋe tap enda limbâronŋum ge emetyeŋe huhum gahaem itit kiom tuhuyiŋgim yongonjetâ munomai. Yawu otyiŋgiŋetâ kapi yuŋe kâwurunŋaŋak kinbuap.” Yawu sâop.

*Yesu opon kâmbukņan yâhâ watyehop.
(Mataio 21:12-17 Mareko 11:15-19 Yoane 2:13-22)*

⁴⁵ Yawu sâmu Yerusalem kapi patoen yâhâwi. Yâhâņetâ Yesuņe dongi kakņambâ kionmu yanak yapâ opon kâmbukņan yâhâwi. Yâhâ opon kâmbukņe kâlehen lohimbiņe senņe âlâlâ angi guņgi otmâ kinbi ya yekmâ Yesuņe nâņgâm bâleyiņgim yuwu sâm ekyongop. ⁴⁶ “Yu oai yukât emet inânņan Anitâņe poropete âlâ ekumu kulemguop ya yuwu tap.

“Lohimbi hânņan kulemņan manmâ araiņe nâhât opon yukât kâlehen yâhâ mepaeneknomai.”

Den sâop yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Yeņe yukât kâlehen tatmâ lohimbi kâityongom hâmeņe mem yahatmâ angi guņgi otmâ gai. Yawu otmâ gai yu ekmune anģim bero emetņe yawuya oap. Opon kâmbukņe yu kâlehen ki orotņe otņetâ ek-mune bâleap.” Yawu sâm watyekmu yahatmâ tiok taok otmâ arim kinbi.

⁴⁷ Otmu hilâm ârândâņ Yesuņe opon kâmbukņan yâhâ lohimbi den kâsikum yiņgiop. Yawu otmu hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yiņgiminiwi otmu Yura yeņgât papatolipyenane Yesu kune sâm otbi. ⁴⁸ Yawu gârâmâ lohimbi kiņgitņe orowâkņe Yesuhât denņe nâņgâņetâ âlâ kândâkdâ otmu mem hawam mewam tuhum kinbi. Yakât otmâ kune sâm hâum pâpgum pilâwi.

20

Yesuņe âlâhât sâtgât âi miop ya ki sâm tetem

ekyongop.

(Mataio 21:23-27 Mareko 11:27-33)

¹ Sâp âlâen Yesuŋe opon kâmbukŋan yâhâ kinmâ ikŋe den pat âlepŋe lohimbi kâsikum yinŋiop. Sâp yan hotom uminiwi ya yengât kunlipyenŋe, otmu Mosehât girem den kâsikum yinŋiminiwi, otmu Yura yengât papatolipyenŋe yâkâlen ba yuwu sâm âikuwi. ² “Gâŋe oran âlâhât sâtŋât otmâ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi watyehon?” Yawu sâm âikuwi.

³ Sâŋetâ sâop. “Yeŋe âinohoi gârâmâ nâku âiyongowe. Âiyongomune den matŋe kâpeknihiŋetâmâ nâŋe âlâhât sâtŋât âi yu mem gaman yakât topŋe ekyongowom. ⁴ Yakât yuwu sâmune nâŋgâŋet. Yoaneŋe âlâhât sâtŋât otmâ lohimbi toen katyehop? Anitâhât me ondop yengât sâtŋât otmâ âi ya tuhuop? Ya sâŋetâ nâŋgâwe.” Yawu sâop.

⁵ Yawu sâmu matŋe kâpekbaŋgine sâm pâpŋum alahu gulahu otmâ yuwu sâwi. “Nenŋe yuwu mon sânom. “Yoaneŋe âi miop yamâ Anitâŋe âi sâm waŋmu tuhuop.” Yawu sânom yamâ matŋe yuwu mon sâwuap. “O, yenâmâ girawu otmâ Yoanehât den nâŋgâŋetâ ki bulâŋe olop?” Yawu sâmu nenŋe matŋe girawu sâm kâpekbaŋginom? Anŋulaknom yakâ. ⁶ Otmu âlâ yuwu mon sânom. “Yâhâmâ lok yengât sâtŋât otmâ âi ya miop.” Yawu sânom yamâ lohimbi dondâŋe “Yoaneŋe Anitâhât poropete manmâ yâkât sâtŋât âi mem manop,” yawu nâŋgâmai yakâ. Yakât otmâ nenŋe yawu sânom yanâmâ lohimbi kinsai yuŋe nâŋgâm non-gonomai yakâ.” Yawu nâŋgâwi. ⁷ Yawu nâŋgâm

yuwu sâm ekuwi. “Yoaneŋe âlâhât sâtgât âi meminop ya nen ki nanġain.” ⁸ Sâŋetâ sâop. “Nâku yawuâk. Nâŋe âlâhât sâtgât âi yu mem gaman yakât ki ekyongowom.” Yawu sâop.

*Wain kalam amboŋahâlen hâum sâop.
(Mataio 21:33-46 Mareko 12:1-12)*

⁹ Yesuŋe den âlâen hâum yuwu sâm ekyongop. “Lok pato âlâŋe wain kâmetŋet sâm nep lok meyeŋop. Meyekmu ari dâmân sâhâm hawamġum wain kâmetbi. Otmu wain toŋe ya mem mendâreŋetâ gewuapġât waŋga hâwiwi. Âi ya tuhum tiŋ pilâŋetâ nep ya galemġunomai sâm katyekmâ ikŋe âlâengen ari sâp kâlep manop. ¹⁰ Ari sâp kâlep manmu wain kehetŋe ya puru pato kinmâ hululuŋ sâop. Yawu otmu amboŋaŋe ikŋahât hâruhunihiŋet sâm hoŋ bawa âlâ yakembâek hâŋġâŋumu takaop. Takamu wain galemŋe manbiŋe kum watŋetâ âwurem ariop. ¹¹ Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawa âlâ hâŋġâŋumu takaop. Hâŋġâŋumu takamu arimu yâk gurâ yawuâk kum mem âlâlâ tuhuŋetâ âwurem ariop. ¹² Âwurem arimu yawuâk kalam amboŋaŋe hoŋ bawaŋe kalimbunċe hâŋġâŋumu takamu yawuâk mâŋġâeŋetâ âwurem ariop. ¹³ Âwurem arimu kalam amboŋaŋe “Giratbe” sâm nâŋġâop. Nâŋġâmu tetemu biwiŋaŋe yuwu nâŋġâop. “Nine nanne ombe bisine hâŋġâŋumune arimu ekmâ yanâmâ ewe katnomai.” Biwiŋaŋe yawu nâŋġâm ikŋe nanŋe hâŋġâŋumu takaop. ¹⁴ Hâŋġâŋumu takamu ekmâ yuwu sâwi. “Bâe, yuâmâ patonenŋe ikŋe

nanjanje takap. Âwânje mumu yan kalam yuâmâ yâkne ambokuwuap. Yakât otmâ kumunje muâk. Kumunje mumu yanâmâ kalam yuâmâ nengât otbuap.” Yawu sâwi. ¹⁵ Yawu sâm kum kekae topnehen pilânetâ iop.

“Yawu otjetâ kalam ambonanje taka girawu otbuap? ¹⁶ Yâkne taka yongomu munjetâ lok on-dop meyekmâ kaweyenjan katyekmu kinnomai.” Yawu sâop.

Yawu sâm ekyongomu nângânetâ porap otmu “Yawu ki otyingiwuap yakâ” sâwi.

¹⁷ Yawu sânetâ yuwu sâm âiyongop. “Anitâhât poropete âlâne den kulemgup yukât topne eknohonjetâ nângâwe.

“Nep lokne emet tuhum nak âlâ eknetâ bâlemu mem ketetbi. Mem ketetbi ya Anitâne lâum kânângâmu kuhupin kârikne otmâ kinsap.” Yawu kulemgup tap.

¹⁸ Yâhâ lok âlâ me âlâne kuhupin yu ekmâ betbanjinomai yamâ hâhiwin nângânomai. Yawu gârâmâ kuhupin yune putuk sâm kionmâ yongowuap yamâ dâk dâk hutuk yongomu munomai.” Yawu sâop.

Anitâhât pat sâm yu ya katmunje tatmap ya wanjnom.

(Mataio 22:15-22 Mareko 12:13-17)

¹⁹ Yesune den âlâen hâum sâop yune hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya yengât topyene miop. Yakât nângânetâ biwiyenjan tâlimu Yesu mem pâi emetjan katne sâm otbi. Yawu otbi yamâ lohimbi dondâ yan kinbi

Yesuhât nângâñetâ yahalop. Yakât otmâ yâk yengât nângâm gorâyîngimu pilâm Yesuñe den sâm tâpikguwuap nângâm yakât ekmâ kinbi. ²⁰ Yâhâ Yesuñe sâm tâpikguwuap yanâmâ mem Roma lok yengât bâtyeñan katñetâ yâkñeâmâ mem pâi emetñan katñetâ talâkgât nângâm lok perâkñe nombotñe meyekmâ tewetsenñe yîngim engatyenñan gewi. Engatyenñan geñetâ yâkñe Yesuñe den sâm tâpikguâkgât yâkâlen ari topyeñe kurihiakmâ yuwu sâm âikuwi. ²¹ “Bawapi, gâhât topge nanñain. Gâñe den imbiâk ki sâmât. Den sâmât yamâ nângâmunnñe bonñeâk otmap. Otmu lohimbîñe gâhât girawu nângâhihiyai yakât nângâm ki gorâhihimap. Gâñe lok âlâhât nângârâ yahatmu âlâhât nângârâ gemu yawu ki otmat. Otmu manman girawu manmunñe Anitâñe nenekmu ârândânñ otbuap yakât den tâñ tâñâk eknongomat. ²² Yakât otmâ wuân me wuân otnom yakât sârâ nângâne. Roma lok âlâñe kunnennñe mansap, kutñe Sisa sâm, yâhâmâ haonñmâ ârândânñ takesi wañmain. Yawu gârâmâ yawuâk wañmâ yâhânom me bia? Yakât sârâ nângâne.”

²³ Yawu sâm âikuñetâ biwiyenñahât topñe nângâm yuwu sâm ekyongop. ²⁴ “Kât nanñe âlâ mem nihiñetâ ekbe.” Yawu sâop.

Yawu sâmu wañetâ mem tiripyongom yuwu sâop. “Kât nanñe yu ekñet. Âlâhât towat kât nanñe yuân tap? Me âlâhât kutñe tap?” Sâmu sâwi. “Roma lok patonennñe, kutñe Sisa, yakâ.”

²⁵ Sâñetâ sâop. “Sisahât pat sâm sâsâñe sâm yu ya katñetâ tap otmuâmâ yâk wañnomai. Yâhâ Anitâhât pat sâm katñetâ tatmap yâk wañnomai.”

²⁶ Yawu sâ m ekyongomu nâ ngâ netâ sâ tne otmu den biaek kinbi. Yawu otmâ Yesune lohimbi senyen an kinmâ sâ m tâ pikgumu mem Roma lok yengât bâ tyen an katne sâ m otbi yamâ pâ pgum pilâm ariwi.

*Anitâ ne mumunambâ mem yahatnnekbuap.
(Mataio 22:23-33 Mareko 12:18-27)*

²⁷ Sarukaio lok yuwu nâ ngâ mai. “Anitâ ne mumunambâ mem yahatnnekbuapgât dop â lâ ki tap. Yakât otmâ mumunne pesuk sâ map.” Yawu nâ ngâ mai. Yâ kne yakât topne nâ ngâ nehât Yesuhâ len ari yuwu sâ m â ikuwi. ²⁸ “Bawapi, angoân Mose ne den kulemguop ya yuwu tap.

“Lok â lâne imbi â lâ memu naom ki mewangimu lok ya mumbuap. Mumu iminane yâ kât kambut ya galemgu yâ kât welâmân nimnaom mem ga katyekbuap.”

Mose ne yawu kulemguop tap. Yakât topne sâ m eknongohât yuwu sâ munne nâ ngâ. ²⁹ Imi ata nombolân yâ hâ p manbi. Manmâ angoân atayene kunjane imbi memu imbinane naom ki mewangimu inâ k manmâ muop. ³⁰ Mumu iminane atajahât kambut ya mem manmâ yâ ku inâ k muop. ³¹ Otmu imiyetjane kambutyetjane ya mem manmâ yâ ku yawuâ k naom barahâ k muop. Otmu imi ata ya hâ rokne kambutyene yawuâ k mem manmâ inâ k muwi. ³² Aiop, kambutyene yâ ku yawuâ k muop. ³³ Imi ata nombolân yâ hâ p ya kerekne imbi ya mewi. Gârâmâ sâ p pato tetemu Anitâ ne mumunambâ mem yahatnnekbuap yanâmâ imbi yamâ â lâne membuap.” Yawu sâ wi.

³⁴ Sâñetâ sâop. “Hânân yuân imbi anji gunji otmâ miakmâ manmai. ³⁵ Yâhâ Anitâñe lohimbi mumuñambâ mem yahatyekmu manman kârikñan mannomai. Sâp yanâmâ himbimân Anitâhât anelolipñane ki miakmai ya yengât dop otmâ yeñe ikñiâk ikñiâk mannomai. ³⁶ Anitâñe nine nanne baratne sâm lohimbi meyekmu anelolipñe yengât dop otmâ manman kârikñan mannomai. ³⁷ Yâhâ Anitâñe mumuñambâ mem yahatyekbuap yakât topñe yuwu sâmune nâñgâñet. Nak topñan kâlâp semu lañ lañ sâop yakât den pat Moseñe kulemguoop. Den kulemguoop yan Kutdâhât yuwu kulemguoop. “Yâhâmâ Awaraham, otmu nanñe Isaka, otmu sesene Yakop yâk yengât kunyene tatmâ gamap.” Yawu kulemguoop tap. ³⁸ Den kulemguoop yakât topñeâmâ yuwu. Emelâk nengât tâmbâliphnenñe manmâ gawi. Otmu yapâ torokatmâ manmâ gañetâ gañetâ benñe nen yu mansain yu. Otmu gâmâlâk nengât sen tetem mannomai. Nen kerek nengât kunnenñe yamâ Anitâ. Topñe yawu tap. Yamâ yeñe den ya nâñgâñetâ keterakyiñgimbâp.” Yawu sâop.

³⁹⁻⁴⁰ Yawu sâmu den âlâhât ekune sâm otñetâ umatñe otmu pilâm Mosehât den kâsikum yiñgiminiwi nombotñane yuwu sâm ekuwi. “Bawapi, den purik pilâningim eknongoat yakât nâñgâmunñe ârândân oap.” Yawu sâm ekuwi.

Anitâñe hâñgângumu gewuap sâminiwi yakât Yesuñe âiyongop.

(Mataio 22:41-46 Mareko 12:35-37)

⁴¹ Yawu gârâmâ Yesuñe yuwu sâm âiyongop. “Anitâñe hâñgângumu ge tihitnenñe otbuap yamâ

Dawitihât senâmbâ tetewuap.” yawu sâmai.

⁴² Yawu gârâmâ Dawiti ikņak yuwu sâop.

“Anitâņe nâhât patone yuwu sâm ekuop.

⁴³ Gâņe nâhât gotnan ga kinmâ nâhât hahit mem kasalipge yongom mem ge katyekbuat.” Yawu sâop.” ⁴⁴ Dawitiņe den yawu sâop yakât yuwu sâmune nâņgâņet. Anitâņe hâņgâņgumu gewuap yakât Dawitiņe yuwu sâop. “Yamâ patone,” sâop. Yawu gârâmâ yeņeâmâ “Yâkņe hâmbâi ge galemnongowuap,” sâmai. Den sâmai yamâ Dawitiņe den sâop ya orop ki lâuaksawot. Yakât nâņgâņmune keterahâkgât yeņe eknohoņetâ nâņgâwe.” Yawu sâop. Yawu sâm âiyongomu matņe sâne sâm hâum pâpğum pilâwi.

Mosehât girem den kâsikum yingiminiwi ya Yesuņe sâm ge katyehop.

(Mataio 23:1-36 Mareko 12:38-40 Luka 11:37-54)

⁴⁵ Yâhâ lohimbi yan kinbiņe denņe nâņgâņ biwi golâek manņetgât den kârikņan yuwu sâm hoņ bawalipņe ekyongop. ⁴⁶ “Lohimbi nombotņane nenekņetâ yahalâkgât Mosehât girem den kâsikum ningimainęe sâņgumyeņe kâkâlep mânuņakmâ yaņe holuņ holuņ sâmu yâhâm gemai. Otmu yeņahât nâņgâņetâ yahatmu miti emetņan yâhâ senņanâk tatnehât nâņgâmai. ⁴⁷ Yawu otmai yamâ imbi kambut emetyeņambâ watyekmâ senņe âlâlâyeņe kombo meyiņgimai. Yawu otmâ topyeņe kurihiakmâ lohimbi senyeņan kinmâ Anitâ hâkyeņanņak mepaemai. Yawu otmai yakât otmâ Anitâņe matņe amokņan yingimu menomai.

Yâk yenğât topyeŋe yawu tap yakât otmâ yâkŋe biwiyenjan kionmaihât biwiyenŋe galemahom mannomai.” Yawu sâŋ ekyongop.

21

Imbi kambut âlâŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kalop.

(Mareko 12:41-44)

¹ Yawu sâŋ ekyongomâmâ Yesuŋe senŋe pilâm lohimbi iri sikumyeŋe pato tatyŋgiopŋe tewetsenŋe mem kondoân katmâ arinjetâ yehop. ² Katmâ arinjetâmâ imbi kambut âlâ senŋe âlâlâhât umburuk otmâ manopŋe tewetsenŋe nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp mem yâhâ kalop. ³⁻⁴ Katmu Yesuŋe ekmâ hon bawalipŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Lok iri sikumyeŋe pato tatyŋgiapŋe tewetsenŋe nombotŋeâk katsai. Yâhâ imbi kambut yuŋeâmâ nanŋe kuriŋ kuriŋ yâhâp kârikŋe tatbangimap ya bâiŋe katsap. Yakât otmâ Anitâŋe imbi kambut yu ekmu âilonŋo oap.” Yawu sâop.

Kasalipyenŋe taka opon kâmbukŋe huhum iton galaŋ menomai.

(Mataio 24:1-2 Mareko 13:1-2)

⁵ Yawu sâmu lohimbi kinbi nombotŋeŋe opon kâmbukŋe ekŋetâ âilonŋo otmu yuwu sâwi. “An-itâhât opon kâmbukŋe yu senŋe âlâlâ kârikŋanŋak tuhuwi yu ekmunŋe âilonŋo lonŋo otmâ sem sereakmâ iap.”

⁶ Yawu sâŋetâ Yesuŋe yuwu sâŋ ekyongop. “Opon kâmbukŋe yu ekŋetâ âilonŋo lonŋo oap yuâmâ hâmbâi kasalipyenŋe taka huhum iton

galan mem senŋe âlâlâ kâlehen tap yu mem ihilâk mahilâk tuhunomai.” Yawu sâop.

Umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 24:3-14 Mareko 13:3-13)

⁷ Sâmu sâwi. “Bawapi, gâŋe opon kâmbukŋahât den eknongoat yakât bonŋe sâp girawuân tetewuap? Otmu tetewe sâm otbuap yan wuân kulem tetemu ekmâ nâŋgâmunŋe keterakningiwuap?” Yawu sâwi.

⁸ Sâŋetâ sâop. “Lok nombotŋaŋe taka den perâkŋe yuwu sâm kâityongonomai. “Nâmâ Anitâŋe hâŋgânnohomu ge mansan,” yawu sânomai. Me yuwu mon sânomai. “Sâp pesuk sâwomap. Yakât otmâ nâhâlen torokatmâ tem lâunihîetâ nep menom,” yawu sânomai. ⁹ Otmu sâp yan kapam gotyeŋan me kâlepŋehen, me wosapâ wosapâ tetewuap yakât nâŋgâm ki gorâyiŋgiwuap. Yawu tetemu yanâmâ “Anitâŋe emelâk sâm kalop yakât bulâŋe teteap,” yawu nâŋgânomai. Otmu kapam topŋe topŋe tetemu yan yeŋe nâhâtŋe “Getek âwurem gewomap,” yawu ki nâŋgânomai. ¹⁰ Anŋoân lohimbî hânŋan kulemŋan mansai dondâhâlâkŋe kasa oraŋgim ahonomai. ¹¹ Otmu himbimâmbâ kulem topŋe topŋe tetemu yan umatŋe âlâlâ yuwu teteyiŋgiwuap. Hânŋan kulemŋan mososoŋ awawi guwawi membuap. Po pato teteyiŋgiwuap. Mesek topŋe topŋe teteyiŋgimu lohimbî dondâhâlâkŋe munomai.

¹² Yawu gârâmâ umatŋe âlâlâ sâm aran yu ki tetewuap yan mitihât kasaŋe nâhât den pat âlepŋe nâŋgâŋetâ gemu hakyenŋan sâm den

âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ mem âlâlâ tuhuyekmâ hâhiwin yinginomai. Otmu yeņe miti emetņan yâhâ nâhât den pat âlepņe ya ekyongonetâ yâkņe nângânetâ ki bulâņe otbuap. Yawu otmâ meyekmâ lok kunlipyeņe den sâm hâreyinginetgât yâk yeņgât senyeņan katyeknetâ kinnomai. ¹³ Yâk yeņgât senyeņan kinmâ yeņe nâhât den pat âlepņe sâm tetem ekyongonomai. ¹⁴ Sâp yan “Den mâtâpņe girawu watmâ ekyongomunņe nângânetâ keterakyingiwuap” yakât ki nângâm gorâyingiwuap. ¹⁵ Sâp yanâmâ nâņe den âlâlâ nângân nângânyeņan katmune lauyeņe hewewen otmu den pat âlepņe sâm kusânmâ ekyongonomai. Sâm kusânmâ ekyongonetâ kasalipyene denyeņe ya kuyingine sâm hâum pâpgunomai. Yakât ki nângâm kiwilin otnomai. ¹⁶⁻¹⁷ Sâp yan yeņe nâ orop biwinenņe kepeakmâ konohâk otmu mannomai yakât nângâm âwâ mâmâlipyeņe, imi atalipyene, wârâ toulipyene, hep torehenlipyeņe, bukulipyene, otmu lohimbi kerekņe nângâyinginetâ gemu hakyenjan sâm den âiân katyeknomai. Den âiân katyekmâ nombotņe yongonetâ munomai. ¹⁸⁻¹⁹ Yawu otyinginetâ yanâmâ hâkyeņe ki biuk sâwuap. Yeņe kârihem kinmâ ki betnohonomai yanâmâ Anitâņe meyekmâ manman kârikņan katyekmu mannomai.” Yawu sâop.

Yerusalem kapi itit kiom tuhuņetâ kâwurumņajak kinbuap.

(Mataio 24:15-21 Mareko 13:14-19)

²⁰ Yesuņe torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Kasalipyene yeņgât hep bero kiņgitņe orowâkņe

taka Yerusalem kapi hawamgum kinjetâ kapi ambolipñaŋe yekmâ yuwu nângânomai. “Nongom itit kiom tuhunenekne sâŋ takai mon?” Yawu nângânomai. ²¹ Yerusalem kapi hawamgum kinjetâ yekmâ Yuraia hânân kapi tatmâ arap ya ambolipñaŋe pilâm iton galan otmâ hewukñehen ari misiŋguraknomai. Otmu Yerusalem kapi ambolipñaŋe gurâ yawuâk sururuk sâŋ ari misiŋguraknomai. Yâhâ nep tuhuakmâ mannomaiŋe âwurem taka kapiân iri sikumyeŋe miaknehât ki nângânomai. Yekmâ yapâek hewukñehen ari misiŋguraknomai. ²² Sâp yan Yura lohimbiŋe otñetâ bâlemap yakât matŋe menomai yakât nângâm emelâk emet inânñan miti pepaen kulemguwi.

²³ Imbi tepdâ umat karat mannomai, otmu ñaŋa hewâk hewâhâk mem hikakmâ manñetâ wâtyeŋe ki tiŋ tiŋ sâwuap yaŋe hewukñehen arine sâŋ otñetâ ki ihiwuap. Sâp yan umatŋe pato nandoroŋe kakyeŋan yâhâwuap. ²⁴ Nombotŋe yongoŋetâ munomai. Yâhâ nombotŋe âlâmâ hikum meyekmâ kapi âlâengen ariñetâ hoŋ bayiŋgim mannomai. Yawu otyiŋgim Yerusalem kapi itit kiom tuhuñetâ kâwurumñaŋak kinbisâp yakât Anitâŋe sâŋ kalop. Yâhâ Anitâŋe nângâyiŋgimu âlâkuâk âwurem taka kasalipyeŋe watyekñetâ ariñetâ kapiyeŋe ya mem miwirikunomai.” Yawu sâop.

Yesuŋe âwurem gewe sâŋ otbuap yan kulem topŋe topŋe tetemu eknom.

(Mataio 24:29-31 Mareko 13:24-27)

25-26 “Umatje topje topje tetewuap yanâmâ hilângât emetsenje, omongât emetsenje, pitu âlâlâ himbimâmbâ pek sâm gejetâ kulem topje topje tetemu ekmâ kingityenahât otmâ “Wosapâ ari misinguraknom,” sâm tepyeje hârok hindânomai. ²⁷⁻²⁸ Kulem yawuya tetewuap yan nâje âwurem ge meyekmâ manman kârikjan katyekmune mannomaihât sâpje tâlâhuap sâm senyeje ewaken pilâm nâ neknomai. Sâp yanâmâ Anitâje yâhâpje hângânnohomu elem kulewonjon kakjambâ gemune kulem âlâlâ tetewuap yan wâtne pato tetemu ekjetâ ae seje seje otbuap.

Bândup baiako yakât dop.

(Mataio 24:32-35 Mareko 13:28-31)

²⁹⁻³⁰ Sâp yan âwurem gewom yakât nângâjetâ keterahâkgât den âlâen hâum sâwe. Nenâmâ bândup baiako ya huhuakmu ekmâ yanâmâ “Emet kinbe sâm oap,” sâmain. ³¹ Yakât dopjeâk hâmbâi den yan yukât bulâje tetemu ekmâ yuwu sânomai. “Âo, yu Yesuje emet inânjan den eknongop yakât bulâje tetemu eksain.” Yawu sânomai.

³² Otmu den yan yuâmâ lohimbi âun yu mansai ki mujetâek bulâje tetewuap. Yakât yuwu sâwe. Den yan yukât bulâje bulâjanâk tetewuap. ³³ Yâhâ hân himbim pitu âlâlâ emelâk Anitâje kalop ya bi-atmâ metewuap. Yawu gârâmâ nâhât den yamâ ki biatbuap. Yamâ tat tat kârikje tatmâ yâhâmbisâp.” Yawu sâm ekyongop.

Biwi golâek mannom.

³⁴⁻³⁵ Otmu Yesuje torokatmâ yuwu sâm ekyongop. “Gakom katjetâ seloje ga goka nem

gakom ya kum pesuk pilâmu dâk dâk hutuk kumap yakât dopņeâk nâņe pârâk sânsânâk tetem gemune yanâmâ lohimbi kerekņe otmai memai yakât matņe Anitâņe yingimu menomai. Yakât otmâ yeņe to kârikņe ki nem biwi hâlim otnomai. Me sot kâle, soņgo bau, me senņe âlâlâ topņe topņe miakmâ manman sânduhân manne sâm yakâlâk biwiyeņe ki hikum mannomai. ³⁶ Yawu otmâ manmâ umatņe topņe topņe teteyingimu biwiyeņe orotok sâmu loholemai hât biwi golâek manmâ Anitâhâlen biwiyeņe kepeim ulitgum mannomai. Yawu manņetâ nâņe âwurem ge lohimbi biwiyeņahât topņe ekmâ nâņgâm den sâm hâreyingiwom yanâmâ yeņe ki aņulaknomai.” Yawu sâm ekyongop.

³⁷⁻³⁸ Yâhâ omoņânâk ârândâņ lohimbi kiņgitņe orowâkņe Yesuhât denņe nâņgâne sâm opon kâmbukņan yâhâ tatņetâ den kâsikum yingim gaop. Yawu otmâ emet riņ sâowân kapi ya pilâm Oliwa pumņan kapi âlâ tap yan yâhâ iminiop.

22

Yesu muâkğât den sâm hikuwi.

(Mataio 26:1-5,14-16 Mareko 14:1-2,10-11 Yoane 11:45-53)

¹ Otmu Natik Hombaņ ya tâlâhuop. Otmu hombaņ yakât kutņe âlâmâ “Tihit tihit Hombaņ” yawu sâmai. ² Hombaņ ya tâlâhumu yanâmâ hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiņe menduhuakmâ Yesu kumunņe mumbuap sâm yakât den hikuwi.

Yawu gârâmâ Yesu mem kujetâ mumu lohimbiņe ekmâ kuk otmaiĥât yok pilâm lohotņan mem kujetâ mumbuap yakât den hikuwi.

Yurasinje Yesu betņehen kionġbuapġât sâop.

³⁻⁴ Otmu sâp yan Yesuhât hoņ bawalipņe kâiân yâhâp yâk yengâlen gâtņe âlâ, kutņe Yurasi sâm, yâkât biwiņan Satanņe kionġop. Satanņe biwiņan kionġmu hotom uminiwi yengât kunlipyene otmu opon kâmbukņahât tembe lâu yengât kunlipyene yengâlen ariop. Ari Yesu menomai yakât ekyongop. ⁵ Ekyongomu nâņgâm herone otmâ hâmeņe waņnomai yakât ekuwi. ⁶ Otmu girawu tuhum yok pilâm meņetâ lohimbiņe ki eknomai yakât nâņgâm manop.

Yesu hoņ bawayâĥâtņaje sot um mem dinņan tuhuowot.

(Mataio 26:17-25 Mareko 14:12-21 Yoane 13:21-30)

⁷ Natic Hombaņ ârândâņ lama nanņe gâim katmâ Anitâĥât hotom uminiwi. ⁸ Sâp ya tetemu Yesuņe Petoro yet Yoane yuwu sâm ekyotgom hâņgânyotgop. “Yetņe kulet sâm Yerusalem kapiân yâhâ sot umutâ gamunņe orowâk nenom.”

⁹ Sâmu sâowot. “Emet wosan ari sot umutņe semu gaņetâ orowâk nenom?”

¹⁰ Sâmutâ sâop. “Kapiân yâĥâmutâ hoņ bawa lok âlâ âsâpņe lâuakmâ arimu ekdomawot. Lok ya ekmâ betņan watmâ ari emet âlâen yâĥâmu ekmâ yan yâĥâromawot. ¹¹ Yâĥâmâmâ emet yakât amboņe yuwu sâm ekuromawot. “Nengât bawap-inenņaje yuwu yap. “Nâņe hoņ bawalipne meyek-mune emet yukât biwiņe âlâen tatmâ sot um

nenom.” Yawu yap yakât otmâ emet biwiņe ya tiripnotgorâ ekde,” yawu sâm ekuromawot. ¹² Yawu sâm ekumutâ lok yaņe dâiyelekmâ emet biwiņe âlâ mem henņenņunetâ tap ya tiripyot-gowuap. Tiripyotgomu yanâmâ senņe âlâlâ mem dinņan tuhuromawot.”

¹³ Yawu sâm hânġânyotgomu yâhâowot. Yâhâ Yesuņe den ekyotgop watmâ senņe âlâlâ mem dinņan tuhuowot.

Yesuņe hoņ bawalipņe orop sot newi.

(Mataio 26:26-30 Mareko 14:22-26 1 Korinti 11:23-25)

¹⁴ Mem dinņan tuhumutâ emetsâpņe otmu yan Yesuņe hoņ bawalipņe nombotņe meyekmu yâhâ sot newi. ¹⁵ Nem tatņetâ Yesuņe yuwu sâm ekyongop. “Sâmune nânġâņet. Anitâhât den ki lâum manmaine menekmâ Roma yenġât bâtyeņan katneķņetâ yâkņe mem âlâlâ tuhunekņetâ sâtġum mumbom. Yakât otmâ anġoân yen orop tatmâ lau konok sot nem buku oraņġim mannomġât nânġâm biwinane mem manmâ gan. ¹⁶ Yâhâ hâmbâi Anitâņe hânġânnohomu âwurem gewom yanâmâ nâhât âine yakât bulâņe baine tetewuap. Sâp yanâmâ nenņe menduhuakmâ orowâk tatmâ sot nem yâhânom.”

¹⁷ Yawu sâm wain to mem Anitâ mepaem yinġim yuwu sâm ekyongop. “Wain to yu mem ġaim anġim neņet. ¹⁸ Nâņe sâp yupâek wain to yu yen orowâk tatmâ ki nem yâhâwom. Yamâ benņe nenomain yuņak ki pesuk sâwuap. Hâmbâi Anitâņe hânġânnohomu âwurem gewom yanâmâ yen orowâk tatmâ nem yâhâmbisâin.

19 Otmu banğa mem Anitâ mepaem motokmâ yingim yuwu sâ m ekyongop. “Yu mem anğim neğet. Yuâmâ nâhât sunumne yawu oap. Nâğe yengât matyeğe membom. Yakât otmâ sâp sâsânğan banğa nem yâhânomai yan nâ nâğğânihim manno-mai. Yawu sâ m mem yingimu newi.

20 Sot nem tiğ pilâğnetâ Yesuğe wain to ya yâhâğne mem yingim yuwu sâ m eknongop. “Wain to yuâmâ nâhât hepne yawu oap. Gârâmâ nohoğetâ hepne gemu mumbom yan Anitâğe nâhât den sâ m kalop yakât bulâğe tâğ tâğğak tetewuap. Yawu otmâ Anitâğe lohimbi kerek yengât tosayeğe pilâyingiwuapğat mâtâp tetem henğeğguwuap. 21 Yawu gârâmâ yengâlembâ lok âlâğe betnehen kioğmâ kasalipne yengât bâtyeğan mem katnekbuap. 22 Nâ lok bulâğe nohoğetâ mumbom ya Anitâğe sâ m kalowâke yamâ lok yağe yawu otnihiwuap yakât matğe Anitâğe matğe umatğe wağmu membuap.” Yawu sâop.

23 Yawu sâ m ekyongomu topğe nâğğâne sâ m “âlâhât yap” sâ m âiahowi.

Yesu hoğ bawalipğeğe sâ m kuağğiwi.

24 Yesu hoğ bawalipğeğe yengâlen gâtğe âlâ me âlâğe sâp patoen kunyeğe pato otbuap yakât sâ m kuağğiwi. 25 Sâ m kuağğiğetâ Yesuğe den âlâen hâum yuwu sâ m ekyongop. “Lok papatolipyeğeğe nâğğâmai dopğan lohimbi galemyongomai. Galemyongoğetâ lohimbiğe yâk yengât amutyeğan manmâ “Kutdâlipnennğe” sâ m heroğe nâğğâyingimai. 26 Papatolipyeğeğe otyingimai yawu yeğeâmâ ki otnomai. Yengâlen gâtğe âlâ me âlâ bukulipyeğeğe yengât nâğğâyingiğetâ

yahalâkgât yeŋe meŋetâ huruŋ huruŋ otmu yâk yeŋgât amutyenŋan mannomai. Otmu yeŋgâlen gâtŋe âlâ me âlâŋe bukulipyenŋe yeŋgât kunyenŋe pato tatne nâŋgâmaiŋe bukulipyenŋe yeŋgât hoŋ bayiŋginomai. ²⁷ Sâŋetâ nâŋgâwe. Lok girawuya yeŋgât lohimbine nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmap? In tatmâ sot nemai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmap me sot, sot um hoŋ kakoloŋ otyiŋgimai ya yeŋgât nâŋgâŋetâ yahatmap? Bulâŋanâk in tatmâ sot nemai ya yeŋgât nâŋgâyiŋgiŋetâ yahatmap yakâ. Yawu gârâmâ nâŋeâmâ hoŋ bayiŋgiman.

²⁸ Nâ hâhiwin kakŋan manmâ gamune yeŋe ki pilânekmâ âlâengen arai. ²⁹ Yakât otmâ sâp patoen nâŋe tihityenŋe otmâ galemyongowomgât pat awoŋnaŋe kunihiop. Yakât dopŋeâk yeŋe Isirae lohimbini komot kâiân yâhâp ya galemyongonomaihât nâŋe nep sâm yiŋgian. ³⁰ Sâp patoen orowâk tatmâ nenom. Yanâmâ yeŋe Isirae lohimbini komot kâiân yâhâp ya yeŋgât den sâm hâreyiŋginomai ya sâm yiŋgian.” Yawu sâop.

Petoroŋe betbaŋgiwuap yakât Yesuŋe sâop.

(Mataio 26:31-35 Mareko 14:27-31 Yoane 13:36-38)

³¹ Yawu sâm ekyongom benŋe Simon Petoro yuwu sâm ekuop. “Simon, den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâ. Matuk mendâremunŋe tone gemu helekŋe mem pilâmunŋe arimap yakât dopŋeâk Satanŋe topyenŋe mem tetewe sâm hâhiwin yiŋgiwuapgât Anitâ ekuop. ³² Ekumu Anitâŋe nâŋgâwaŋgim ya sâm kalop. Yawu gârâmâ biwiyenŋe houŋ sâmapgât Anitâ ulitguwan.

Ulitgumune yakât otmâ gê gikiâk betnohowuat. Yawu otmâ sâp ki kâlep otmuâk nâhâlen biwihane tinjâk kepeim bukulipge mem hewewen tuhuyekbuat.” Yawu sâop.

³³ Yawu sâmu Petoroŋe yuwu sâm ekuop. “Kutdâ, gê pâi emetŋan katgekŋetâ tatbuat yamâ nâ orowâk yan tatomgât naŋgan. Me gê gohoŋetâ mumbuat yanâmâ nâ orowâk notgonomaihât naŋgan. Nâŋe gê ki pilâhekmâ ariwom.”

³⁴ Sâmu sâop. “Petoro, yuwu sâmune nâŋgâ. Gâ betnohom ki nâŋgâwaŋgian sâm kurihiakbuat. Kurihiakdâ kalimbuŋe otmu gokorok isewuap.” Yawu sâop.

Kapam yâhâp mem ariwi.

³⁵ Yawu sâm ekum benŋe hoŋ bawalipŋe kerek yuwu sâm ekyongop. “Emelâk hâŋgânyongomune tewetsenŋe, itâkat, kâi katipŋe, senŋe âlâlâ barahâk ari den kâsikum yinŋiwi sâp yan umburuk otmâ manbi me bia?” Sâmu sâwi. “Bia.”

³⁶⁻³⁷ Sâŋetâ sâop. “Emelâk yawu otbiâke yamâ yiwerenŋe yuâmâ tewetsenŋe, itâkat senŋe âlâlâ ya miakmâ arinomai. Yâhâ emelâk emet inânŋan nâhât nâŋgâm den âlâ yuwu kulemguwi yakât bulâŋe nâhâlen tetewuap. “Yâkât nâŋgâŋetâ lok bâlenŋe yawu oap.” Den yakât bulâŋe nâhâlen tetewuap yakât otmâ yenŋâlen gâtŋe âlâ me âlâ kapam ki tatyinŋiap yâkŋeâmâ yenŋât hâk katipŋe tuhum pilâm yaŋe mem kapam puluhunomai.

³⁸ Sâmu sâwi. “Kutdâ, yu ek, kapam yâhâp tap.”

Sâŋetâ sâop. “Pesuk yap, yakât denŋe âlâ ki sâwe.”

*Yesuŋe Oliwa pumŋan yâhâ Anitâ ulitguop.
(Mataio 26:36-46 Mareko 14:32-42)*

³⁹ Yâhâ Yesuŋe omoŋ ârândânâk Yerusalem kapi ya pilâm kapi âlâ Oliwa pumŋan tap yan yâhâ iminiop. Yakât otmâ hoŋ bawalipŋe meyekmu Yerusalem pilâm Oliwa pumŋan yâhâwi. ⁴⁰ Mâtâwân yâhâm tatŋetâ hoŋ bawalipŋe katyekbe sâmu yuwu sâmu ekyongop. “Biwiyeŋe houŋ sâmu lohotŋe otmâ pilânekmaihât Anitâ ulitguŋet.”

⁴¹ Yawu sâmu ekyongom pererŋ pilâm bam gâtŋaŋe ge tatmâ Anitâ ulitgum yuwu sâop. ⁴² “O awoŋ, umatŋe tetenihiwe sâmu oap yu nâŋgârâ ki teteâkgât nanŋan. Yawu gârâmâ nâhât ombe watmâ ki otbuat. Gike ombeheâk watmâ otbuat.” Yawu sâmu ekuop. ⁴³ Yawu sâmu ekumu biwiŋe houŋ sâmapgât aŋelo âlâŋe himbimâmbâ ge mâmâŋe otbaŋgiop. ⁴⁴ Yawu otmu hâkŋe biuk sâmu nâŋgâm Anitâhâlen biwiŋaŋe tiŋâk kepeim ulitguop. Ulitgumu ohowak birik birik kumu hep kâtŋe papato tirinŋ târâŋ sâmu gemu ekmain yakât dopŋe tirinŋ târâŋ sâmu hânân giop.

⁴⁵ Yawu otmâ ulitgum tiŋ pilâm yahatmâ hoŋ bawalipŋe yeŋgâlen ba yekmu biwiyeŋe umatŋe otmu yaŋak aman pâlâmŋe iwi. ⁴⁶ Aman pâlâmŋe inetâ mândeyekmâ yuwu sâmu ekyongop. “Yen wongât aman pâlâmŋe iai? Lohotŋe otmâ pilânekmaihât yahatmâ golâek tatmâ Anitâ ulitguŋet.” Yawu sâop.

*Yesu mewî.
(Mataio 26:47-56 Mareko 14:43-50 Yoane 18:3-12)*

⁴⁷ Yawu sâ m ekyongomu bukuyeŋe âlâ, kutŋe Yurasi, yâkŋe lok sesenġâlâk dâiyekmu takawi. Takanjetâ Yurasi kulet sâyŋim Yesuhâlen ba parahuop. ⁴⁸ Parahumu Yesuŋe yuwu sâ m ekuop. “Menekŋetġât dop kum parahunekdâ ekmune bâleap.” Yawu sâop.

⁴⁹ Yawu sâ m ekumu Yesu mem âlâlâ tuhumai sâ m hoŋ bawalipŋaŋe yuwu sâ m âikuwi. “O kutdâ, nânġâningirâ tewet mem lawityekne.” ⁵⁰ Yawu sânetâ yâk yeŋġâlen ġâtŋe âlâŋe yahatmâ tewetŋe mem hotom uminiwi ya yeŋġât kunyeŋahât hoŋ bawaŋe ya ândâpŋe bonângen ya topŋambâek kârâm hâreop. ⁵¹ Kârâm hâremu Yesuŋe “Pilâŋet,” sâ m kuyiŋgiop. Yawu sâ m kuyiŋgim hoŋ bawa yakât ândâpŋe ya mem katmu katarahop.

⁵² Yawu otmâ hotom uminiwi ya yeŋġât kunlipyenŋe, otmu opon kâmbukŋahât tembe lâu yeŋġât kunlipyenŋe otmu Yura yeŋġât papatolipyenŋe yekmâ Yesuŋe yuwu sâ m ekyongop. “Yen unam tewet otmu kapamġât sâtŋe metŋe âlâlâ lâum takai. Yeŋe nâhât lok bâleŋe sâ m menekne sâ m takai me? Me lok bâleŋe âlâ kune sâ m takai? Yu ekmune bâleap. ⁵³ Nâŋe hilâm ârândânġ Anitâhât opon kâmbukŋan yâhâ lohimbi den kâsikum yiŋgim gaman. Yan bân menekbâi. Yamâ sâp yiwerenŋe yu Omoŋġât Amboŋaŋe biwiyenŋe mem hâlingumu meneknomaihât Anitâŋe sâ m kalop.” Yawu sâop.

Petoroŋe Yesu betbaŋgiop.

(Mataio 26:57-58,69-75 Mareko 14:53-54,66-72 Yoane 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Yesuŋe yawu sâŋ ekyongomu hotom uminiwi ya yengât kunyeŋe pato yâkât emelan dâim ariwi. Dâi arinetâ Petoroŋe yok pilâm betyeŋan watyekmâ ariop. ⁵⁵ Yesu mem emelan yâhâŋetâ tembe lâu yaŋeâmâ emet hawiŋan ba kâlâp uŋetâ semu nâŋgâm ikaiakmâ tatbi. Yâhâ Petoro yâku yawuâk kâlâp nâŋgâm ikaiakmâ talop. ⁵⁶ Yawu tatŋetâ hoŋ bawa imbi âlâŋe Petoro ekmâ yuwu sâŋ tembe lâu tatbi ya ekyongop. “Lok yuâmâ yâk orop manŋetâ yekman.” Yawu sâop.

⁵⁷ Yawu sâmu Petoroŋe kurihiakmâ yuwu sâop. “Lok enda ki nâŋgâwaŋgian.” Yawu sâop.

⁵⁸ Yawu sâmu tatŋetâ benŋe lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. “Gâ yâk orop manmat.”

Sâmu sâop. “Nâ bia.”

⁵⁹ Yawu sâmu sâp ki kâlêp otmuâk benŋe lok âlâŋe ekmâ yuwu sâop. Yesuâmâ Galilaia amboŋe. Otmu gâ gurâ yawuâk Galilaia gâtŋe. Yakât otmâ gâmâ yâkât komolân gâtŋe geksan. Nâŋgâmune yawu oap.” Yawu sâop.

⁶⁰ Sâmu sâop. “Lok sâŋ tai endamâ bulâŋanâk ki nâŋgâwaŋgian.” Yawu sâŋ oan mâne gokorok isiop. ⁶¹ Gokorok isian mâne Yesu Kutdâŋe purik sâŋ Petoro ehop. Ekmu yan Yesuŋe emet inânŋan den yuwu sâŋ ekuop ya nâŋgâmu teteop. “Gâŋe nâhât “ki nâŋgâwaŋgian” sârâ kalimbunŋe otmu yan gokorok isewuap.” ⁶² Den ya nâŋgâmu tetemu biwiŋe ŋasinâk pato otmu pilâyekmâ ikŋiâk ba kinmâ hik ŋâik ŋâihâk isiop.

*Yesu mem âlâlâ tuhuwi.
(Mataio 26:67-68 Mareko 14:65)*

⁶³ Otmu tembe lâu nombotņe Yesu galemgum kinbiņe senņe sâhâm kâtâpgum ândâpņe huhuwi.
⁶⁴ Ândâpņe huhum nombotņe yuwu sâwi. “Bâiņ, ândâpņe âlâņe huhuap?” ⁶⁵ Yawu sâm senņan gem hâim hilitbi.

Yesuņe ikņe topņe sâm tetem ekyongop.

(Mataio 26:59-66 Mareko 14:55-64 Yoane 18:19-24)

⁶⁶ Yawu otņetâmâ emet haņ sâmu yanâk Yura yeņgât papatolipyeņe, otmâ hotom uminiwi ya yeņgât kunlipyeņe, otmu Mosehât girem den kâsikum yingiminiwiņe menduhuakņetâ tembe lâulipyeņe Yesu mem yâhâ katņetâ kinmu yuwu sâm âikuwi. ⁶⁷ “Anitâņe tihitnenņe otbe sâm hâņgâņgohomu ge mansat me bia?”

Sâņetâ sâop. “Nine topne sâm tetem ekyongomuneâmâ nâņgâņetâ ki bulâņe otbuap. ⁶⁸ Yâhâ den âlâ âiyongomuneâmâ yeņe matņe ki sânomai. ⁶⁹ Yawu gârâmâ nâ lok bulâņe pilâyekmâ himbimân yâhâwom. Himbimân yâhâ Anitâ yahat yahatņe, Wâtgât Ambone, yâk orowâk tatdom.”

⁷⁰ Yawu sâmu nâņgâm pârâk pilâm yuwu sâm ekuwi. “Kutne “Lok Bulâņe” sâm gikak ahonakmat. Yakât nâņgâmunņe “Anitâhât Nanņe” yawu oap. Yakât sârâ nâņgâne. “Nâ Anitâhât nanņe mansan,” yawu sâmat me.”

Sâņetâ sâop. “Den yu yai yakâ. Nâmâ Anitâņe hâņgâņnohomu gewan.”

⁷¹ Sâmu sâwi. “Bâiņ, den kâmbukņe hâliliņe sâmu nâņgâmunņe pesuk yap. Iknjahât nâņgâmu yahatsap.” Yawu sâwi.

23

Yesu dâim Pilatohâlen ariwi.

(Mataio 27:1-2,11-14 Mareko 15:1-5 Yoane 18:28-38)

¹ Yawu sâam yahatmâ Yesu dâim Pilatohâlen ariwi. ² Yâkâlen dâim ari katjetâ kinmu yuwu sâam haknan sâwi. “Roma lok yengât kunyeje pato yâk takesi ki wajeŋ” sâam lohimbi engatyeŋan gemap. Otmu ikŋahât nângâmu yahatmu yuwu sâam ekyongomap. “Nâ Kiristo, lok kutdâ. Ninak galemyongom manmâ yâhâwom.” Yawu sâam haknan sâwi.

³ Yawu sâam Pilato ekuŋetâ yâkŋe purik sâam Yesu yuwu sâam âikuop. “Yura lohimbi yengât lok kutdâ sâmai ya gâ me?”

Sâamu sâop. “Oŋ, den bulâŋe yat.” Yawu sâop.

⁴ Yawu sâamu hotom uminiwi otmu lohimbiŋe denŋe nângâne sâam ga kinbi ya Pilatoŋe yuwu sâam ekyongop. “Lok yukât tosa ki mem tetean.”

⁵ Yawu sâamu iliwetmâ yuwu sâwi. “Yawu gârâmâ Galilaia Yuraia hânân kapi tatmâ arap yan lok yuŋe yâhâm gem kapi ambolipŋe den kâsikum yingim engatyeŋan gemu kuk kapam otmâ emet mem yâhâ katmai.” Yawu sâwi.

Yesu dâim Herotgâlen ariwi.

⁶ Yawu sâam Pilato ekuŋetâ yuwu sâam âiyongop. “Lok yuâmâ Galilaia gâtŋe me?”

⁷ Sâamu sâwi. “Oŋ, yan gâtŋe.”

Sâŋetâ sâop. “Ya Herotgât wahap, nâhât bia.” Yawu sâop.

Sâp yan Herotŋe Galilaia hân pilâm Yerusalem kapiân ari tatmâ nângâop. Yakât otmâ Pilatoŋe ekyongomu Yesu dâim Herotgâlen ariwi. ⁸ Yâhâ

Yesuḅe olop miop yakât den pat ya Herotḅe emelâk nâḅgâop. Yakât otmâ Yesuḅe kulem âlâlâ tuhumu ekbeâk nâḅgâm manmâ gaop. Yakât otmâ Yesu dâim yâkâlen arinjetâ ekmâ tep âlep nâḅgâop. ⁹ Otmu den hakḅan sâwi yakât âikumu den biaek kinop. ¹⁰ Den biaek kinmu hotom uminiwi otmu Mosehât girem den kâsikumu yinḅiminiwiḅe yahatmâ kinmâ den topḅe topḅe hakḅan sâwi. ¹¹ Yawu otḅetâ Herotḅe otmu tembe lâulipḅe orowâk senḅan gem hâim hilitbi. Yawu otḅetâ Herotḅe tembe lâulipḅe ekyongomu hâk katipḅe kâkâlep, kuriḅ takop takop lok kutdâḅe mânunjakminiwi yawuya mem katbaḅgiwi. Yawu otbaḅgim Pilatohâlen dâim âwurem ariwi. ¹² Dâim âwurem arinjetâ ekmâ “Herotḅe nâḅgânihiap,” sâm Pilatoḅe Herotḅgât nâḅgâmu yahatmu buku olowot. Yawu gârâmâ emelâk emet inânḅan kasa oraḅgim gaowot ya sâp yan pesuk sâop.

Yesu den sâm hârewaḅgiwi.

(Mataio 27:15-26 Mareko 15:6-15 Yoane 18:39-19:16)

¹³ Yâhâ Pilatohâlen dâim âwureḅetâ hotom uminiwi ya yengât kunlipyeḅe otmu Yura papatolipyēḅe ya yengât den Pilatoḅe katmu ikḅe den sâsâ emetḅan ari menduhuakbi. Menduhuakḅetâ yan lohimbî inḅe dondâhâlâkḅe yekmâ denyēḅe nâḅgâne sâm ba hawamḅum kinbi. ¹⁴ Pilatoḅe yuwu sâm ekyongop. “Lok yuḅe lohimbî yengât enḅatyēḅan gemu kuk kapam otmai,” yawu sâm yeḅe nâhâlen dâim takai. Nâhâlen dâim takaḅetâ senyeḅanâk âi pâi tuhumu sâm hârewaḅgim ekmune tosaḅe bia oap.

15 Yakât otmâ Herotņe sâh hârewaņgiâkgât yâkâlen hâņgânyongomune dâim arai. Otmu yâkņe gurâ âi pâi tuhumu biatmu benņe nâhâlen yâhâpņe mem takai. Bulâņanâk yuwu sâhune nâņgâņet. Lok yukâlen tosa âlâ ki mem tetean.” Yawu sâop.

16-17 Tihit tihit Hombaņ ârândâņâk Pilatoņe yuwu otminiop. Lok tosa otņetâ pâi emetņan katyekņetâ tatminiwi yapâ gâtņe âlâ me âlâhât lohimbņe nâņgâņetâ dopņan otmu lok âlâ holaņbuat sâhiniwi ya holaņyekmu geminiwi. Yakât otmâ yuwu sâh ekyongop. “Lok yu kumunņe mumbuap yamâ tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ nâņgânihiņetâ tembe lâulipne ekyongomune hâhiwin waņetâ holaņmune gewuap.” Yawu sâop.

18-19 Yâhâ sâp yan lok bâleņe âlâ, kutņe Barawa sâh, yâkņe kapam ahowiân lok âlâ kumu muop. Yakât otmâ pâi emetņan mem katņetâ tatmâ gaop yakât lohimbî kerekņe den kârikņan halahum yuwu sâwi. “Barawa holaņdâ giâk. Yâhâ Yesu yamâ kuņetâ muâk.”

20 Yawu sâwiâke yamâ Pilatoņe Yesu holaņmu giâkgât nâņgâm âlâkuâk sâop. “Nâmâ Yesu holaņbom.”

21 Yawu sâmu lohimbî yaņe iliwetmâ den kârikņan halahum yuwu sâwi. “Yesu howanân kum kânâņgâņetâ muâk, Howanân kum kânâņgâņetâ muâk.”

22 Yawu sâņetâ Pilatoņe âlâkuâk yuwu sâh ekyongop. “Wuân otmu bâleap? Nâņe âi pâi tuhumu tosa âlâ yâkâlen ki mem tetean. Yakât otmâ tembe

lâulipne ekyongomune hâhiwin wanjetâ yanâmâ holaŋmune gewuap.”

²³ Yawu sâmu kunyeŋe kârikŋe otmâ sâwi. “Howanân kum kânâŋgâŋetâ muâk.” Yawu sâŋetâ Pilatoŋe loholem lauyeŋan miop. ²⁴ Lauyeŋan mem Yesu kuŋetâ muâk sâm sâm hârewaŋgiop. ²⁵ Yâhâ Barawahât nâŋgâŋetâ yahalop gârâmâ yâk holaŋmu giop.

Yesu howanân kuwi.

(Mataio 27:32-44 Mareko 15:21-32 Yoane 19:17-27)

²⁶ Pilatoŋe tembe lâulipŋe ekyongomu Yesu dâim ariwi. Dâim mâtâwân arim tatŋetâ lok âlâ, kutŋe Simon sâm, yâhâmâ Kirene hânân gâtŋe, newâŋgembâ takamu mewi. Mem Yesuhât howan ya kambenjan katŋetâ lâum Yesu betŋan sâop. Otmu lohobi dondâhâlâkŋe betyeŋan watyekmâ ariwi.

²⁷ Yâhâ imbi nombotŋe Yesuhât we bâle nâŋgâm dondâ isem orowâk ariwi. ²⁸ Iseŋetâ Yesuŋe purik sâm yekmâ yuwu sâm ekyongop. “Nâhât ki iseŋet, yeŋe otmu nimnaomlipeŋe yeŋahât iseŋiŋet. ²⁹ Hâmbâi umatŋe topŋe topŋe teteyiŋgimu yuwu sânomai. “Bâe, imbi kâsi, imbi sihan, yâhâmâ naom barak mansai. Yakât otmâ yâk yeŋgât nâŋgâmunŋe âlepŋe oap. Nenniêmâ girawu otmâ arinom.” Yawu sânomai. ³⁰ Yâhâ lohimbi nombotŋaŋe pumŋe yukât yuwu sânomai. “Bâok sâm kurihinenehâk. Otmu kât kândun kum kurihinenehâk.” Yawu sânomai. Yakât den âlâen hâum yuwu sâmune nâŋgâŋet. ³¹ Nâ nak golâ yakât dop oan, yenâmâ nak mumuŋe yakât dop oai. Nak golâ uŋetâ semu kâliŋgumap yamâ nak mumuŋe

uñetâ sem lañ lañ sâmap. Nâ nohoñetâ mum-bom yamâ yenâmâ yongom meteyeknomai. Yakât otmâ yenhât iseaññet.” Yawu sâm ekyongop.

³² Yâhâ tembe lâulipyenñe pet kulem lok yâhâp orowâk yongone sâm meyekmâ ariwi. ³³ Arim hân âlâ, kutñe, Lok Kunñe Hahitñe sâm, yan ari Yesuhât hâk katipñe tuhum pilâm ikñe howanân kum kânânñgâñetâ kinop. Yawu otmâ pet kulem lok yâhâp ya yotgom lâum kânânñgâyelekñetâ nombot nombot kinowot. ³⁴ Yawu otyiññetâ Yesuñe yuwu sâm Anitâ ulitguop. “Awoñ, otnihiai yukât topñe ki nañgai. Yakât otmâ tosayeñe pilâyññihât nañgan.”

Yawu sâmu tembe lâulipyenñe yâkât hâk katipñe mem “Âlâñe miakbuap?” sâm mem ketetmâ katbi. Mem ketetmâ katñetâ tatmu pepa duhatmâ tipi tapi tuhum kutyeñe ikñiâk ikñiâk yan kulemgum amanân mânunñetâ giop. Mânunñetâ gemu mem gulip malap tuhum yapâ pepa âlâ meñetâ kut teteop yañe miahop. Yawu otbi.

³⁵ Otmu Yura yengât papatolipyenñe Yesu giriñbañgim lohimbi ekmâ kinbi ya yuwu sâm ekyongowi. “Lok yuñe lohimbi nombotñe tânyongomu ekmain. Yâhâ Anitâñe hânñgângumu ge Yura nengât tihitnenñe otmâ kutdânennenñe mansap otmuâmâ ikñe tânahom howanâmbâ kâpehakmâ giâk.” Yawu sâm senñan gewi.

³⁶ Otmu tembe lâulipyenñe gurâ yawuâk senñan gem giriñbañgiwi. Yawu otmâ yâk yengâlen gâtñe âlâñe ari sânñgum âlâ mem nak bâtbâtñe potonñan pân pân kepeim yañe wain to bâleñe yan walipñgum mem yâhâ launñan kalop. ³⁷ Launñan

katmâ yuwu sâmben senjan giop. “Gâmâ Yura yengât lok kutdâ mansat otmuâmâ kâpehkmâ ge.” Yawu sâop.

³⁸ Yâhâ howan yakât kunjan den yuwu kulemgum katbi. “Lok yuâmâ Yura yengât lok kutdâ.” Yawu sâmben kulemgowi.

³⁹ Yâhâ pet kulem lok yâhâp yotgom kânângâyeleknetâ kinowot ya âlânge yawuâk senjan gem yuwu sâmben sâwanjiop. “Bâe, lok kopa. Anitânge tihitnenne otbe sâmben hângângohomu ge mansat. Yakât otmâ kâpehkmâ gem net orowâk tânotgorâ gene.”

⁴⁰ Yawu sâmben bukujanje nekamjan yuwu sâop. “Girawu otmâ Anitâ ki ewe katsat? Papatolipnenjanje dop konohâk sâmben hâreningiai.

⁴¹ Yâhâ netjeâmâ otmutje bâleop. Yakât otmâ sâmben hârenitgim notgojetâ mundom yanje ârândân oap. Yâhâ lok yuâmâ tosa ki olop yamâ imbiâk kuai. ⁴² Yawu sâmben bukuje ekuop. Denne purik sâmben Yesu yuwu sâmben ekuop. “Yesu, yuwu sâmben nângâ. Anitânge hângângohomu âwurem ge galemnongowuat yan nâ nângânihiuwat.”

⁴³ Sâmben sâop. “Emet ki nij sâmbenâk mum yâhâ manman sânduhân tatdom.”

Yesu muop.

(Mataio 27:45-56 Mareko 15:33-41 Yoane 19:28-30)

⁴⁴ Yawu sâmben ekumu hilâm kârikjan, 12 kilok olop yan Anitânge nângâmu emetsenne bok sâmben omoŋ sahap. Omoŋ sahakmâ yapâ ari emetsâpne 3 kilok otmu emet lanjanne âlâkuâk pilâop. ⁴⁵ Otmu

emelâk lohimbi inje opon kâmbukje yakât biwiñe ekmai sâmbân sângum kâlep pato hikunjetâ ya kâtâpguminiop. Sângum yañe pânambâek tok sâmbân hâreakmâ nombot nombot otmu tetekñan olop.⁴⁶ Sâp yanâk Yesuñe den kârikñan halahum yuwu sâmbân Anitâ ekuop. “Awoñ, mumbe sâmbân oan. Yakât otmâ umutne me.

⁴⁷ Yesu muop sâp yan tembe lâu ya yengât kunyene âlâ hâlânâmâ kinopje ekmu âlâ kândâkdâ otmu Anitâ mepaem yuwu sâop. “Yuâmâ lok âlepje.” Yawu sâop. ⁴⁸ Otmu lohimbi kinbiñe kulem âlâlâ tetemu ekñetâ âlâ kândâkdâ otmu muop yakât nângâm biwiyene umatje otmu emetyenjenen âwurem ariwi.

⁴⁹ Otmu imbi nombotñane Galilaia hân pilâm Yesu betñan takawi yâkñe bukulipyene orowâk kâlepñan kinmâ kulem teteop ya ekbi.

Yesu lâum ari hanguwi.

(Mataio 27:57-61 Mareko 15:42-47 Yoane 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Otmu lok âlâ, kutje Yosep sâmbân, yâkât topñeâmâ yuwu. Lok yamâ Arimata kapi ya Yuraia hânân tap yapâ gâtñe. Otmu Anitâñe Isirae lohimbi yengât tihityene otmâ ikñe hon bawane hânngangumu gewuap sâmbâniniwi yâkât mambotmâ lohotñan manmâ gaop. Yâhâ emelâk hotom uminiwi ya yengât kunlipyene otmu Mosehât girem den kâsikum yinçiminiwi otmu Yura yengât papatolipyenane Yesu muâkgât den sâmbân hârewangiwiâke yamâ yâkñe nângâmu ki ârândañ otmu sâyinçio. Lok yañe Yesu lâum ari hanguwe sâmbân Pilatohâlen ari tetewangiop.

52-53 Tetewangimu laujan memu bukulpne meyekmu ari howanâmbâ Yesu mem sângum kaokne katipguwi. Katipgum lâum ari kât mâtâpne âlâ, dikin yawuya, yamâ emelâk kusânma mem tingâlojetâ kinop yan lâum ari katbi. ⁵⁴ Yâhâ momeje emetsâpne sâp yan lâum ari katbi.

⁵⁵ Emet njn sâwe sâm otmu yan imbi nombotnane Galilaia hân pilâm Yesu betnan takawine Yosep orowâk ari sângum kaokne Yesu katipgum kât mâtâpnan katjetâ talop ya ekbi. ⁵⁶ Ekmâ to kukne suk suk âilonjo mem ga Yesu pirine sâm otmâ kapiân âwurem ariwi. Yâhâ emelâk embânân Moseje girem den âlâ kulempuop ya yuwu tap. “Tatmâ nângâ nângâ sâpnan âi ki tuhunomai.” Den ya lâum kapiân in tatmâ nângâwi.

24

Yesune mumunambâ yahalop.

(Mataio 28:1-10 Mareko 16:1-8 Yoane 20:1-10)

¹ Emet hanj sâmu imbi yane yahatmâ to kukne suk suk mem sumângen ariwi. ² Ari senyeje pilâm eksain mâne kât pato lâum hâpunjetâ ba mâtâpne ya manjuop ya âlâengen ba talop. Yawu otmu mâtâpne ya teteknan kinmu ekbi. ³ Ekmâ kâlehen yâhâm Yesuhât pânbi. ⁴ Yesuhât pâinjetâ biatmu kinjetâ yanâk anelo yâhâp yâk yetgât hâk katipne kaok bolanj bolanj yane pârâk sânsânâk teteyingim kinowot. ⁵ Teteyingim kinmutâ yelekmâ pârâk pilâm umutyene ariop.

Umutyene arimu yuwu sâm imbi ya ekyon-gowot. “Yenâmâ wongât lok senje golâ ya pâinmâ sumân takai? ⁶ Emelâk yahatmâ arap. Emelâk

yeŋe Galilaia hânân yâk orop manŋetâ den ekyongop yakât nelâm yongoap me? ⁷ Emelâk yuwu sâŋ ekyongop. “Lok âlâŋe nâ lok bulâŋe nâŋgâm bâlenihim Roma yeŋgât bâtyeŋan mem katnekmu nohoŋetâ mumbom. Mumune hanoŋetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu yan yahatbom.” Yesuŋe yawu sâŋ ekyongop.” Yawu sâowot.”

⁸ Yawu sâŋ ekyongomutâ nâŋgân nâŋgânyeŋe pâronŋ sâmu nâŋgâŋetâ teteop. ⁹ Nâŋgâŋetâ tetemu pilâyelekmâ âwurem ari yakât den pat Yesu hoŋ bawalipŋe kâiân konok otmu bukulipyene nombotŋe ¹⁰ ekyongowi. ¹⁰ Imbi sumân ariwi ya yeŋgât kutyeŋeâmâ yuwu. Maria, Matala kapiân gâtŋe, âlâmâ Yoana, âlâmâ Maria Yakop mâmâŋe. Yâkŋeâmâ bukulipyene orowâk ari den pat ya Yesu hoŋ bawalipŋe ekyongowi. ¹¹ Ekyongonŋetâ nâŋgâŋetâ porap olop. ¹² Yawu gârâmâ Petoroŋe yahatmâ sumâŋen sururuk sâŋ ari lâŋ sâtŋanâk kinmâ ehop. Eksan mâne sâŋgum kâlep mem Yesu katipgum katbi yaŋahâk tatmu ehop. Êkmâ “wuân kulem eksan” sâŋ nâŋgâm kiwilim emetŋan âwurem ariop.

Lok yâhâp Emausi kapiâŋen ariowot.

(Mareko 16:12-13)

¹³ Sâp yanâk Yesuhât komolân gâtŋe lok yâhâp Emausi kapi Yerusalem kapi gotŋanâk tap yan ariowot. ¹⁴ Mâtâwân arim tatmâ papatolipyenŋe Yesu kuŋetâ muop yakât alahum weyetŋe nâŋgâowot. ¹⁵ Yawu otmâ arim tatmutâ Yesuŋe teteyitgimu orowâk ariwi. ¹⁶ Orowâk ari kundenŋe ehworâke yamâ lok ondop orop arain yawu nâŋgâowot. ¹⁷ Yawu nâŋgâmutâ Yesuŋe

yuwu sâmb âiyotgop. “Wuân denje alahuawot?” Sâmbu hâmeyetje bâlemu kinowot.

¹⁸ Yawu otmâ bukunje âlâ, kutje Keleopa sâmb, yâkne yuwu sâop. “Yâhâlen papatolipnennaje otbi yakât den pat Yerusalem kapi ambolipne kerekne nangain. Yakât otmâ girawu otmâ yakât pâpkuat?”

¹⁹ Sâmbu sâop. “Wuân otbihat yat?”

Sâmbu sâop. “Wâe, wonângen? Yesu, Nasaret ambonje otbangiwi yakât alahum gait. Anitâne Yesu mâmbâne otbângimu yâkât den kâsikum ningim kulem topne topne tuhum manmâ gaop. ²⁰ Yakât otmâ lohimbi kerekne nângâwanjetâ yahatmin-iop. Yamâ hotom umai otmu papatolipnennaje yâkât den nângânetâ nahat otmu “Kunjetâ muâk” sâmb sâmb hârewanjiwi. Yawu sâmb hârewanji Roma lok galemlipnennje ekyongonetâ yâkne lauyenan mem howanân kunjetâ muop. Yakât den pat alahum gait. ²¹ Yâkne Isirae nengât kasalipnennje yongom watyekmu arinomial yawu nângâm biwinennaje mem manmâ gawin. Yamâ yâhâlen kunjetâ muop. ²²⁻²³ Âun emet hanj sâmbu imbi nombotnaje sumângen ari kulem âlâ tetemu ek-sai. Kulem tetemu ekmâ âwurem taka yakât yuwu sâmb eknongoai. “Anjelo yâhâp teteningim “Yesu mumunambâ yahatsap” yawu sâmb eknongoawot.” ²⁴ Imbi yane yawu sâmb eknongonetâ bukulipnetne nombotnaje sumângen ari imbi yane den yai ya yene senyan Yesu eknetâ ki pat.”

²⁵ Yawu sâmb ekumutâ Yesune yuwu sâop. “Nângân nângânyetne umatne. Emelâk Anitâne poropetelipne den ekyongomu kulemgui ya nângâmutâ ki keterakyitgimap. Yakât otmâ yuwu

sâmune nângâyet. ²⁶ Anitâñe tihitnenñe otbe sâm ikñe hoñ bawañe hângângumu ge manmu kuñetâ hâhiwin nângâm muop. Muop yamâ mumuñambâ yahatmâ tatmâ yâhâmbisâp ya Anitâñe sâm kalop.”
²⁷ Yawu sâm topñe katmâ Mose otmu Anitâhât poropeteliñe miti pepaen den kulemguwi ya sâm kusânâmâ ekyotgop.

²⁸ Yawu otmâ Emausi kapi ginñan ariwi. Yan arimâmâ Yesuñe katyelekmâ kapi âlâengen ariwe sâm olop. ²⁹ Yawu otmu alitmâ yuwu sâowot. “Emet ñiñ yap yakât otmâ orowâk yuân tatne.” Yawu sâm emetyetñan orowâk yâhâwi. ³⁰ Yâhâ tatmâ sot um newi. Sot um nem tatñetâ Yesuñe bañga mem Anitâ mepaem motokmâ torehenñe yitgiop. ³¹ Yitgimu yanâk nângân nângânyetñe pâronñ sâmu kundenñe ekmutâ keterakyitgiop. Ekmutâ keterakyitgimu yanâk gulip olop. ³² Gulip otmu bukuñe âlâ yañe bukuñe yuwu sâm ekuop. “Mâtâwân takain yan Anitâhât poropeteliñe nombotñe otmu Moseñe miti pepaen den kulemguwi yakât topñe sâm kusânâmâ eknotgomu nângâm biwine yahatsap.” Yawu sâop.

³³ Yawu otmu in yawu yahatmâ Emausi kapi ya pilâm âwurem Yerusalem kapiân ariowot. Âwurem ari Yesu ikñe hoñ bawalipñe kâiân konok otmu bukulipyenñe nombotñe orowâk menduhuakmâ tathi yâk yeñgâlen yâhâowot. Yâhâmutâ yuwu sâm ekyotgowi. ³⁴ “Kutdâ mumuñambâ yahatmâ Simon Petoro tetewañgimu eksap.”

³⁵ Yawu sâm ekyotgoñetâ benñe kutdâñe mâtâwân yâk teteyitgim emetyetñan ari bañga

mem motokmâ yitgimu yan kundenje ekmutâ keterakyitgiop yakât ekyongowot.

Yesuje hoj bawalipje kâiân konok teteyingimu ekbi.

(Mataio 28:16-20 Mareko 16:14-18 Yoane 20:19-23)

³⁶ Den ya ekyongomutâ yanâk Yesuje pârâk sânsânâk teteyingiop. ³⁷ Teteyingimu ekmâ “weke takap,” sâm pârâk pilâm kingityenahât otbi. ³⁸⁻³⁹ Yawu otjetâ yuwu sâm ekyongop. “Wongât biwiyenje ahom niaksap? Nâje teteyingian yuwu weke ki teteyingimap. Yakât otmâ kâine bâte yu walipnohom nângâm hejengejnet. Weke bia. Nâ ninak gamune enaksain. Yakât otmâ biwiyenje sânduk sâek.” Yawu sâop.

⁴⁰⁻⁴¹ Yawu sâm ekyongomu nângâjetâ porap olop yamâ kâine bâte kuwi ya tiripyongomu ekmâ olowâke yamâ herenje nângâwangiwi. Yawu otjetâ yuwu sâm ekyongop. “Sot âlâ tap otmuâmâ mem nihinetâ nembe.” ⁴²⁻⁴³ Yawu sâm ekyongomu inan âlâ hot um katbi ya wanjetâ mem niop. Mem nemu ekmâ “weke bia” sâm tepyene hâlâlâk nângâwi.

⁴⁴ Yesuje inan ya nem tij pilâm yuwu sâm ekyongop. “Emelâk yen orowâk manmâ den topje topje kâsikum yingim gawan yan den âlâ yuwu sâm ekyongowan. “Emelâk emet inânjan Mose, Dawiti, otmu Anitâhât poropetelipje nombotņane nâhât nângâm miti pepaen den kulemgumini yakât bulâje tetem hejengeguwupgât Anitâje sâm kalop.” Yawu sâm ekyongowan.” ⁴⁵ Yawu

sâm ekyongom den kulemgui ya kâsikum yingimu nângâjetâ.

⁴⁶ Den ya nângâjetâ keterakyingimu den bâiņe yuwu sâm ekyongop. Emelâk emet inânjan miti pepaen den âlâlâ kulemgui yakât topņeâmâ yuwu tap. Anitâņe lohimbi kerek yeņgât tihityeņe otbe sâm ikņe hoņ bawa hâņgâņgumu ge manbuap. Manmu lok bâleņeņe mem âlâlâ tuhuņetâ hâhiwin nâņgâm mumbuap. Mumu hanguņetâ hilâm kalimbu pesuk sâmu Anitâņe mumuņambâ mem yahatbuap. ⁴⁷⁻⁴⁸ Yakât otmâ lohimbiņe orot-memeyeņe bâleņe bet pilâm nâhâlen biwiyeņe kepeinomial otmuâmâ Anitâņe tosayeņe pilâyingim meyekbuap. Otmu yeņe ari nahat den pat âlepņe sâm haok tuhuņetâ lohimbi hânņan kulemņan manmâ araiņe nâņgânomai. ⁴⁹ Otmu nâņe Wâtgât mâmâņahât Heak hâņgâņgumune ge âi sâm yingian yukât mâmâņe otyingimu menomai ya awoņnaņe sâm kalop. Yakât otmâ Yerusalem kapiân tatmâ mambotnomai.” Yawu sâm ekyongop.

Yesuņe himbimân âwurem yâhâop.

(Mareko 16:19-20 Aposolo 1:9-12)

⁵⁰ Yerusalem kapi pato yakât gotņan kapi âlâ, kutņe Betani sâm, ya tap. Yan meyekmâ ari Anitâņe mâmâņe otyingîâkgât ulitguop. ⁵¹ Yawu otmâ pilâyekmâ himbimân yâhâop. ⁵² Himbimân yâhâmu mepaem tepyeņe heroņe otmu Yerusalem kapiân âwurem ariwi. Âwurem ari opon kâmbukņan yâhâ Anitâ mepaewi. Yawu.

Nâ bukuhe,
Luka

Yesuât Den Pat Âlepŋe
The New Testament in the Selepet Language of Papua
New Guinea
Nupela Testamen long tokples Selepet long Niugini

copyright © 1986 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Selepet

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-10-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

995083d2-705e-5a60-af47-1e36806cccbc